1918
TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
TARTU KOLLEDŽ

Maastikuarhitektuuri õppetool

Piret Pallase

HALJASTUS MILJÖÖVÄÄRTUSLIKEL HOONESTUSALADEL PÕHJA-TALLINNA LINNAOSA NÄITEL

Magistritöö

Juhendajad: Riin Alatalu PhD
Sulev Nurme MSc

Tartu
2014

Olen magistritöö kirjutanud iseseisvalt. Kõigile töös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõttelistele seisukohtadele ning muudest allikaist pärinevatele andmetele on viidatud.

Autor: Piret Pallase .....

(*allkiri*)

.....

(*kuupäev*)

SISUKORD

SISSEJUHATUS 4
1 METOODIKA 9
2 MÕISTED 12
3 MILJÖÖ JA MILJÖÖVÄÄRTUSLIK HOONESTUSALA 14
3.1 Miljöö ja miljööala 14
3.2 Miljööväärtuslik hoonestusala 15
4 TALLINNA MILJÖÖVÄÄRTUSLIKUD HOONESTUSALAD 18
4.1 Tallinna linna ja miljööväärtuslike alade kujunemine 18
4.2 Põhja-Tallinna miljööväärtuslikud hoonestusalad 22
4.2.1 Kalamaja 22
4.2.2 Pelgulinn 28
4.2.3 Kelmiküla 31
4.2.4 Kopli liinid 33
4.2.5 Kopli-Niidi 36
4.2.6 Sirbi 39
4.2.7 Laevastiku 43
4.2.8 Pelguranna 45
5 MILJÖÖVÄÄRTUSLIK HALJASTUS 48
5.1 Haljastus kui üks miljöökomponent 48
5.2 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi alguse tüüpiline aed – aguli aed 49
5.3 1920.-1930. aastaid iseloomustav aed 54
5.3.1 Aedlinnalaadne aed 54
5.3.2 Korterelamute aedeeslinna aed 57

5.3.3 Nõmme aed 58
5.4 Teise maailmasõja järgsele ajale iseloomulik aiakujundus – stalinistlik ühisaed. 60
5.5 Sündmused ajaloost, mis mõjutasid aia funktsiooni ja väljanägemist 62
6 HALJASTUS MILJÖÖVÄÄRTUSLIKEL HOONESTUSALADEL 68
6.1 Ülevaade haljastusest Põhja-Tallinna linnaosa miljööaladel 68
6.2 Valitud miljööalade haljastuse analüüs 70
6.2.1 Kalamaja miljööala haljastus 70
6.2.2 Pelgulinna miljööala haljastus 84
6.2.3 Kelmiküla miljööala haljastus 90
6.2.4 Kopli liinide miljööala haljastus 93
6.2.5 Kopli-Niidi miljööala haljastus 97
6.2.6 Sirbi miljööala haljastus 98
6.2.7 Laevastiku miljööala haljastus 99
6.2.8 Pelguranna miljööala haljastus 102
6.3 Miljööväärtusliku haljastuse käsitlus Tallinna linna haljastust reguleerivates õigusaktides 104
6.4 Põhja-Tallinna linnaosa haljastust reguleerivad õigusaktid 105
7 MILJÖÖVÄÄRTUSLIKE HOONESTUSALADE PUITTAIMEDE INVENTEERIMINE 109
8 ARUTELU JA JÄRELDUSED. ETTEPANEKUD HALJASTUSE VÄÄRTUSTAMISEKS MILJÖÖALADEL 111
KOKKUVÕTE 114
THE LANDSCAPING OF THE HOUSING AREAS OF CULTURAL AND ENVIRONMENTAL VALUE ON THE EXAMPLE OF NORTH TALLINN CITY DISTRICT 116
KASUTATUD KIRJANDUS 118

Külm ja võõras oleks arhitektuur ilma elava taimeta. Alles aed ja puiestee loovad ehitustele sobiva ümbruse – nad ühendavad erinevaid ja eraldavad sarnaseid. Taim on nagu üleminekuvormiks elavalt inimeselt surnud arhitektuurile. Ja selliseina tuleb meil ka rakendada neid meil käsutuses olevaid sadu ja tuhandeid ilutaimede liike ja sorte. Eelkõige on aga vaja nendega lähemalt tutvuda, et siis osata neid kasutada õiges kohas ja õiges kooskõlas.

Nora Tammoja

SISSEJUHATUS

Käesoleva magistritöö eesmärk on hinnata ja määratleda puittaimede rolli miljööväärtuse osana ning uurida, kas lisaks tavapäraste meetoditega[1] hinnatavatele karakteristikutele on miljööväärtuslike hoonestusalade puittaimedel mingeid erisusi seisundi või väärtuse hindamisel ning defineerida väärtusi, mis iseloomustavad miljööväärtuslike alade haljastust.

Miljööväärtuslikud hoonestusalad on järjest enam tähelepanu keskmes nii seadusandlikul tasandil kui ka uurimisobjektina.[2] Uuritud on erinevaid maa- ja linnapiirkondi.[3] Seni tehtud tööd hõlmavad enamasti hoonestuse väärtustamist, aga haljastus, kui üks miljöötekitajaid on

---

[1] Vt: Tallinnas kasutusel olev määrus „Puittaimestiku ja haljastuse inventeerimise kord“. (2006). — *Riigi Teataja* IV, 07.08.2013, 54. [WWW] https://www.riigiteataja.ee/akt/407082013054 (14.03.2014); Tartus kasutatav puu/p**õõ**sa tervisliku seisundi hinnangu skaala (hindamisastmestik põhineb E. Laasi ja K. Karolese vastavatel skaaladel, välja töötatud algselt: Nurme, S. (1997). Kadrioru pargi III osa rekonstrueerimine. EPMÜ Metsanduse teaduskond)

[2] Vt: Planeerimisseadus. (2002). — *Riigi Teataja* I, 13.03.2014, 97. [WWW] https://www.riigiteataja.ee/akt/13328539 (14.03.2014); Teemaplaneering „Tallinna Kesklinna miljööväärtuslike hoonestusalade piiride ning kaitse- ja kasutamistingimuste määramine“. (2009). — *Tallinna Linnavolikogu otsus nr 78, 16.04.2009*. [WWW] https://oigusaktid.tallinn.ee/?id=3001&aktid=114139 (14.03.2014)

[3] Vt: Hansar, L. (2001). Seitsme Eesti väikelinna identiteedi projekt. Tallinn : Eesti Keskkonnaministeerium ja Muinsuskaitseinspektsioon. [WWW] https://www.siseministeerium.ee/public/sissejuhatus_ja_metoodika.pdf (14.03.2014); Hansar, L. (2004). Miljööväärtused linnas. Tallinn : Keskkonnaministeerium. [WWW] https://www.siseministeerium.ee/public/vaartus_uus.pdf (19.02.2014)

jäänud sageli piisava tähelepanuta.[4] Probleem on päevakohane, sest haljastuse säilitamine ja uue rajamine valmistab Tallinnas, sh ka miljööaladel probleeme. Märkimisväärset survet haljastusele kujutab näiteks kasvav vajadus parkimiskohtade järele, mida rajatakse enamasti haljastuse arvelt.[5] See toob omakorda kaasa elurikkuse vähenemise, mida peetakse üheks olulisemaks elukvaliteedi näitajaks linnas. Uuringud on tõestanud, et inimesel on loomulik vajadus viibida rohelusest ja elurikkusest ümbritsetud keskkonnas.[6] Suur osa määratud miljööaladest on juba nii vanad,[7] et kunagi istutatud puud hakkavad vanaks jääma, maha on neid lihtne võtta, aga puid asemele istutada ei taheta või siis valitakse asenduseks ebasobivaid puittaimede liike, mis ei sobi ümbruskonnaga, näiteks kõige tavalisem on elupuuheki rajamine ajalooliselt väljakujunenud piirkonda. Tallinnas reguleerib puude raiet määrus „Puu raieks ja hoolduslõikuseks loa andmise tingimused ja kord“[8], mille alusel tuleb raiutud puud asendada uute puude või põõsastega, aga antud määrus ei reguleeri nt viljapuude raiet. Viljapuud teatakse kui ühte 20. sajandi alguse miljöö edasiandjaid.

Tallinna linna miljööväärtuslikke hoonestusalasid on käsitletud Tallinna üldplaneeringus,[9] Tallinna linna ehitusmääruses,[10] linnaosade arengukavades, üldplaneeringutes ja teemaplaneeringutes, kuid nendes on haljastuse osa käsitletud vaid põgusalt. Käesolev töö vaatleb Põhja-Tallinna miljööväärtuslikke alasid kui ehitistest, planeeringust ja haljastusest koosnevat tervikut ning arutleb, kuidas säilitada tunnetuslikult terviklik ja isikupärane ansambel. „Põhja-Tallinna arengukava aastateks 2014-2018“ (edaspidi *arengukava*)[11] üks peaeesmärke on ajaloolist miljööd väärtustav linnakeskkond. *Arengukavas* on kirjeldatud, et

---

[4] Vt: Hansar, L. (2002). Linnaehituslikult miljööväärtuslikud alad: hindamise alused ja metoodika : magistritöö. Tallinn, Eesti Kunstiakadeemia; Välja, L. (2004). Miljööväärtusliku puitasumi väärtuste määratlemine ja kaitse : magistritöö. Tallinn, Eesti Kunstiakadeemia.

[5] Jõesaar, T. (2012). Tallinn teeb haljasalad parklateks — *Eesti Päevaleht*, 12.04.2012 [WWW] http://epl.delfi.ee/news/eesti/tallinn-teeb-haljasalad-parklateks.d?id=64239487 (30.04.2014)

[6] Uustal, M. (2013). Juhend elurikka linna planeerimiseks. — *SEI Tallinna väljaanne nr 22*, lk 3-4. [WWW] http://www.seit.ee/publications/4441.pdf (20.04.2014)

[7] Alatalu, R. (2012). Kümme aastat miljööalasid — *Sirp*, 20.04.2012. [WWW] http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=14671:kuemme-aastat-miljoeoealasid&catid=20:arhitektuur&Itemid=25&issue=3390 (30.04.2014)

[8] Vt: Puu raieks ja hoolduslõikuseks loa andmise tingimused ja kord. (2011). — *Riigi Teataja* IV, 09.03.2013, 56 [WWW] https://www.riigiteataja.ee/akt/409032013056 (20.04.2014)

[9] Vt: Tallinna üldplaneering. (2001). — *Riigi Teataja* IV, 12.09.2013, 4 [WWW] https://www.riigiteataja.ee/akt/412092013004 (20.04.2014)

[10] Vt: Tallinna linna ehitusmäärus. (2012). — *Riigi Teataja* IV, 09.03.2013, 42. [WWW] https://www.riigiteataja.ee/akt/409032013042 (20.04.2014)

[11] Vt: Põhja-Tallinna linnaosa arengukava aastateks 2014-2018. (2013). — T*allinna Linnavolikogu määrus nr 47, 22.08.2013* [WWW] https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4060/9201/3018/1110126501.attachment.pdf (20.04.2014)

elanikud ja arendajad väärtustavad olemasolevat elukeskkonda, piirkonda on koondunud loomemajandus ja kohalik omavalitsus on võtnud toetusmeetmeid rikkaliku ajaloopärandi ja miljööväärtuse korrastamisse, on suurenenud linnaruumi omanäolisus ja tugevnenud asumites elanike ühine identiteet. Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneering on koostamisel, käesolevas töös on kasutatud 26. juuni 2013. aasta tööversiooni.[12]

Alates 13. juunist 2013. aastast on Tallinna linnal „Tallinna haljastu tegevuskava aastateks 2013–2025" (edaspidi *tegevuskava*)[13], mis koondab ning täpsustab valdkonnapõhiseid strateegiliste dokumentide eesmärke. *Tegevuskavas* on käsitletud nt „Tallinna arengukava aastateks 2009–2027" ja „Tallinna keskkonnastrateegia aastani 2030" eesmärke.[14] Magistritööl on ka praktiline väljund täites osaliselt tegevuskavas püstitatud eesmärki, milleks on miljööväärtuslike hoonestusalade haljastuse väljaselgitamine ja selle väärtustamine.

Tegevuskavas sisaldub Põhja-Tallinna linnaosa ametnike ja elanikega koostatud SWOT-analüüs.[15] SWOT-analüüsi tulemusel on linnaosa

- tugevusteks: sisehoovide haljastus rajatud koos elamutega, kogukonnaaiad – inimeste valmisolek keskkonda panustada, kodanikud hoiavad elukeskkonda ja osalevad aktiivselt selle korrastamisel;
- võimalusteks: uute elamualade arendamisel keskkonnaga arvestamine ning selle delikaatne kujundamine, asumile omase haljastusmaterjali tutvustamine ja aiandus;
- nõrkusteks: tänavahaljastus üheealine ning ajaloolistel tänavatel vananenud, asum kinnistupõhine;
- ohtudeks: miljööalade haljastatud hoovide muutmine parklateks, tänavahaljastust ei väärtustata teede rekonstrueerimisel.

---

[12] Vt: Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013). — *tallinn.ee.*. [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/Pohja-Tallinna-linnaosa-uldplaneering (08.03.2014)
[13] Vt: Tallinna haljastu tegevuskava aastateks 2013–2025. (2013). — *Tallinna Linnavolikogu määrus nr 40,* 13.06.2013. [WWW] https://oigusaktid.tallinn.ee/?id=3001&aktid=125984 (20.04.2014)
[14] Vt: Tallinna arengukava 2009-2027. (2008). — *Tallinna Linnavolikogu otsus nr 129,* 19.06.2008. [WWW] https://oigusaktid.tallinn.ee/?id=3001&aktid=111699 (20.04.2014); Tallinna keskkonnastrateegia aastani 2030. (2011). — *Tallinna Linnavolikogu otsus nr 107,* 16.06.2011. [WWW] https://oigusaktid.tallinn.ee/?id=3001&aktid=120867 (20.04.2014)
[15] Tallinna haljastu tegevuskava aastateks 2013–2025. (2013), lk 24.

Käesoleva töö tulemusena antakse ajalooline ülevaade erinevatest uuritavate piirkondade kujunemisest, kirjeldatakse ja analüüsitakse ajaloolisi planeeringuid, mille alusel piirkonnad on välja ehitatud. Analüüsitakse kehtivaid norme, mis reguleerivad Tallinna haljastuse inventeerimist, raiet jt. Läbi analüüsi tulemuste püütakse jõuda järeldusteni, kas neid norme saab kasutada miljööväärtuslike hoonestusalade puittaimede inventeerimiseks. Teada on, et Tallinnas kehtiva määruse[16] järgi on hinnatud väljaspool Tallinna selliseid ajaloolisi piirkondi nagu näiteks Kuressaare Lossipark[17] ning Rakvere haljastu.[18] Välitööde käigus hinnatakse olemasolevat haljastuse seisukorda ja vaadeldakse kuidas mõjub haljastus miljööväärtuslikus piirkonnas.

Kokkuvõtlikult on käesoleva töö eesmärgid:

- välja selgitada, mis on miljööväärtuslik haljastus – millised puittaimede liigid miljööaladel valdavalt kasvavad;
- hinnata ja määratleda puittaimede rolli miljööväärtuse osana;
- uurida, kas lisaks tavapäraste meetoditega[19] hinnatavatele karakteristikutele on miljööväärtuslike hoonestusalade puittaimedel mingeid erisusi seisundi või väärtuse hindamisel;
- defineerida väärtusi, mis iseloomustavad miljööväärtuslike alade haljastust.

Miljööväärtuslikke hoonestusalasid puudutav materjal on kogutud Eesti Arhitektuurimuuseumist, Rahvusarhiivist, Tallinna Linnaarhiivist ja Tallinna Linnaplaneerimise Ameti arhiivist ning kirjandusallikatest, mida on täiendatud Tallinna linna kodulehelt saadud informatsiooniga. Haljastuse kohta saadud info on kogutud Põhja-

---

[16] Vt: Puittaimestiku ja haljastuse inventeerimise kord. (2006).

[17] Vt: Abner, O., Orissar, N. (2010). Kuressaare Lossipargi puittaimestiku haljastuslik hinnang. Tallinn : Tallinna Botaanikaaed. [WWW] http://www.kuressaare.ee/uus/public/Kuressaare_Lossipargi_puittaimestiku_haljastuslik_hinnang.pdf (11.04.2014)

[18] Vt: Nurme, S., Paju, K.-M. (2009). Rakvere haljastu ja rohestruktuur. — *Rakvere haljastu analüüs.* Tartu : Artes Terrae. [WWW] http://www.rakvere.ee/yldplaneering2030/ALUSUURINGUD/Rohealad/Rakvere_haljastu_analyys_kd_I.pdf (11.04.2014)

[19] Vt: Tallinnas kasutusel olev määrus „Puittaimestiku ja haljastuse inventeerimise kord“. (2006). — *Riigi Teataja* IV, 07.08.2013, 54. [WWW] https://www.riigiteataja.ee/akt/407082013054 (14.03.2014); Tartus kasutatav puu/p**õõ**sa tervisliku seisundi hinnangu skaala (hindamisastmestik põhineb E. Laasi ja K. Karolese vastavatel skaaladel, välja töötatud algselt: Nurme, S. (1997). Kadrioru pargi III osa rekonstrueerimine. EPMÜ Metsanduse teaduskond)

Tallinna linnaosas asuvatel miljööaladel kehtivate detailplaneeringute põhijoonistelt ja seletuskirjadest, mis on digitaalselt olnud kättesaadavad Tallinna planeeringute registrist.[20] Lisaks on uuritud Lõime tänava esplanaadi rekonstrueerimiseks 2003. aastal[21] ja 2008. aastal[22] koostatud projekte ning teisi haljastust käsitlevaid allikaid. Miljööala elukeskkonna kohta on saadud teave läbi avatud intervjuude Kalamaja elanikelt. Teiste asumite elanikud ei vastanud autori e-kirjale, kus avaldati soovi nende tagaaeda külastada. Käesoleva töö koostamise käigus külastati 18. mail 2014. aastal Kalamaja päevade raames toimuvaid hoovikohvikuid.

[20] Vt: Tallinna planeeringute register. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/
[21] Vt: Mets, M. (2003). Tallinn, Põhja-Tallinna linnaosa, Lõime tänava esplanaad haljastuslik hinnang ja eskiisprojekt. Tallinn.
[22] Vt: Põld, T. (2008). Tallinnas, Lõime tn esplanaadi rekonstrueerimine. Tartu : AS K & H.

1 METOODIKA

Käesolevas töös on uuritud Tallinna üldplaneeringuga[23] kehtestatuid ja Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversiooniga[24] määratud Põhja-Tallinna linnaosa miljööväärtuslikke hoonestusalasid. Linnaosa valiti põhimõttel, et saada läbilõige Tallinna linnaehituslikust ajaloost. Põhja-Tallinna linnaosa koosneb väga erinevatest ajastustest ja piirkondadest.

Varasemad teadustööd[25] käsitlevad miljööväärtuslikke hoonestusalasid ja orienteeruvad eelkõige ehitistele, haljastust käsitletakse põgusalt. Käesoleva töö koostamiseks on kasutatud nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivse uurimuse eesmärk on teadmiste hankimine miljööaladel kasvava haljastuse kohta, andmeid kogutakse loomulikus, tegelikus olukorras ning kvantitatiivse uurimuse eesmärk on valmisandmestikke kasutades teada saada peamised puittaimede liigid. Teadmiste kogumise instrumendina eelistatakse inimest, sest miljööala elanikega avatud intervjuusid tehes näeb nende vahetuid emotsioone, mida andmed paberil edasi ei anna. Uurimisobjektid on valitud eesmärgipäraselt, mitte juhusliku valimi menetlust kasutades.[26]

Käesoleva töö läbiviimise etapid:

I etapp – eeluuringud. Uuriti asumite ajalugu, planeeringut ja hoonestuse kujunemist. Kasutati Eesti Arhitektuurimuuseumis, Rahvusarhiivis, Tallinna Linnaarhiivis ja Tallinna Linnaplaneerimise Ameti arhiivis ning kirjanduses olevaid arhitektuurialaseid kirjutisi, planeeringuid ja fotosid. Lisaks kasutati Eesti muuseumide veebivärava (http://www.muis.ee) ja Fotode Infosüsteemi (http://www.ra.ee/fotis/) digitaliseeritud fotosid. Koostati ülevaade Põhja-Tallinna miljööväärtuslikel aladel kasvavast haljastusest, aluseks võeti 2005.-2013. aastatel kehtestatud detailplaneeringute seletuskirjadest ja põhijoonistest saadud informatsioon haljastuse kohta. Tingimus oli, et andmed on kantud

[23] Vt: Tallinna üldplaneering. (2001).
[24] Vt: Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013).
[25] Nt Välja, L. (2004). Miljööväärtusliku puitasumi väärtuste määratlemine ja kaitse : magistritöö. Tallinn, Eesti Kunstiakadeemia.
[26] Hirsjärvi, S., Remes, P, Sajavaara, P. (2010). Uuri ja kirjuta. Tallinn : Kirjastus Medicina, 151-176.

Tallinna planeeringute registrisse. Samuti vaadeldi detailplaneeringutes antud soovitusi ja analüüsiti, kas need sobivad miljööaladele.

II etapp – välitööd. Eeltööde analüüsile toetudes määrati visuaalse vaatluse teel haljastuse seisukord. Alade iseloomulikest kohtadest tehti fotod. Analüüsiti alale iseloomulikku haljastust, selle paigutust tänaval ja krundil. Välitööd viidi läbi 13. märtsist - 15. aprillini. 2014. aastal. 8. ja 18. mail 2014. aastal viidi läbi avatud intervjuud uurimaks miljööväärtuslike hoonestusalade elanike käest nende elamute tagaaia lugu. Intervjuu käigus vesteldi lugusid hoonest ja selle ümber asuvast aiast ehitamise ajast kuni tänapäevani. Räägiti peamistest probleemidest ja pöörati tähelepanu kas aia funktsioon on ajas muutunud.

III etapp – eeluuringute ja välitööde analüüs. Analüüsiti eeluuringutel ja välitöödel saadud materjal. Koostati ülevaade miljööväärtusliku hoonestusala haljastusest ning võrreldi seda üldiste haljastusprintsiipidega. Analüüsiti Tallinna Linnavolikogu vastuvõetud kehtivaid määrusi, mis reguleerivad tänasel päeval haljastusega seotut.

IV etapp – järeldused. Esitati ettepanekud ja nõuanded olemasoleva haljastuse säilitamise, korrastamise või rajamise kohta tulenevalt alal väljakujunenud traditsioonidest. Käesoleva töö tulemusi saab kasutada hiljem miljööväärtusliku hoonestusalal asuva haljastuse inventariseerimiseks detailplaneeringute, haljastusprojektide vms koostamiseks.

Käesolev töö on üles ehitatud kolmes osas:
Esimene osa hõlmab peatükke kolm kuni neli ning nende alajaotusi. Kõigepealt selgitatakse mõistet „miljöö“ ja „miljööväärtuslik hoonestusala“. Selleks kasutati erinevate isikute kirjalikke käsitlusi mõistete „miljöö“ ja „miljööala“ teemadel. Uuriti erinevaid allikaid, et saada ülevaade miljööväärtuslike hoonestusalade tekke ja kujunemise kohta. Vaadeldi, kuidas on määratud miljööalad Tallinnas ja põhjalikumalt uuriti Põhja-Tallinna linnaosas kehtivate ja perspektiivsete miljööalade kujunemist ja hoonestust.

Teine osa koosneb viiendast ja kuuendast peatükist ning nende alajaotustest. Kõigepealt tuuakse välja peamised karakteristikud, mis iseloomustavad teatud tüüpi miljööväärtuslike hoonestusalade haljastust. Loetud arhiivi- ja kirjandusallikate põhjal kirjeldatakse millised

sündmused on mõjutanud alade haljastust. Tehakse ülevaade miljööaladel kasvavatest puittaimedest ning analüüsitakse soovitusi, mida on antud kehtivate detailplaneeringutega või muude haljastuslikku hinnangut sisaldavate projektidega. Kalamaja asumi elanikega tehtud avatud intervjuude põhjal uuritakse aia funktsiooni tänapäeval.

Kolmas osa võtab eelnevad osad kokku. Arutelu käigus tehakse järeldused ja ettepanekud ning antakse soovitused miljööaladel haljastuse hindajatele, projekteerijatele ja elanikele.

2 MÕISTED

Käesolevas töös on tarvitusel peamiselt *tegevuskavas* ning Tallinna linna haljastust reguleerivates määrustes kasutatud mõisteid, mida on täiendatud mõistetega teistest allikatest:

Aed – õueala, mis on muust ümbrusest ja kõrvalolevatest aedadest piirdeaia, müüri või hekiga eraldatud. Iluaias kasvatatakse eelkõige dekoratiivtaimi, tarbeaias aga maitsetaimi ning puu- ja köögivilju.[27]

Ansambel – terviklik kindlate põhimõtete järgi kujundatud linnaruumi osa.[28]

Asendusistutus – raiutud puude asendamine uute puude või põõsastega.

Eesaed – elamu ja tänava vaheline ala.

Elurikkus (bioloogiline mitmekesisus, biodiversiteet) – elurikkuse moodustavad taime- ja loomaliigid ning muud eluvormid ja nende elupaigad. Elurikkus hõlmab geneetilist, liigilist ja ökosüsteemide mitmekesisust, mis on üheskoos elu aluseks Maal.[29]

Esplanaad – lai tänav linnas, mille keskel on puiestee, või lai piklik haljasala kahe allee vahel või sirge, kindlustusesplanaadi alale rajatud puiestee.

Haljasala – kujundatud reljeefi, veestiku ja taimestiku ala linnas. Haljasala kujundatakse looduslikke ja tehislikke komponente kombineerides.

Haljastu – kogu asula ökoloogiliselt toimiva taimkattega alad, mis on tekkinud ja arenenud inimtegevuse ja iseenesliku taimekasvu koosmõjul.

Haljastus – haljasalal kasvav või sinna kavandatav taimestik – roht- ja puittaimed. Taimede kõrguse järgi eristatakse kõrg- ja madalhaljastust.

Haljastuslik objekt – inventeerimise käigus kirjeldatav puit- või rohttaim või taimede kogum.

Haljastuslik element – puittaim või taimede kogum (nt hekk või puude rivi jms).

Istutusskeem – istutusala plaan.

---

[27] Nurme, S., Nutt, N. (2012). Pargiterminite seletussõnaraamat. Keskkonnaamet, lk 7.

[28] Hendrikson & Ko OÜ. (2008). Kohtla-Järve linna Järve, Ahtme, Kukruse ja Sompa linnaosade miljööväärtuslike hoonestusalade teemaplaneering, lk 11. [WWW] http://www.kohtla-jarve.ee/uploads/documents/planering/teemaplaneering/Teemaplaneeringu_lahteandmete_koond.pdf (03.05.2014)

[29] Uustal, M., Kuldna P., Peterson, K. (2010). Elurikas linn. Linnaelustiku käsiraamat. SEI Tallinna väljaanne nr 15. Tallinn, lk 12.

Kinnine hoonestusviis – hoonestamine, kus hoone ulatub vahetult mõlema naaberkrundi piirini.

Krundi kõrghaljastuse protsent – täiskasvanud puittaimede võra projektsiooni osakaal krundi kogu pindalast.

Krundi täisehitusprotsent – hoonete aluse pindala suhe krundi pindalasse.

Kvartal – ristuvate tänavatega piiritletud linna osa.[30]

Lahtine hoonestusviis – hoonestamine, kus hooneid ei blokeerita kruntide ühisel piiril.

Perimeeter – ümbermõõt, välispiir; käesolevas töös käsitletakse perimeetrina kvartali välispiiri.[31]

Puiestee ehk allee – kahel või ühel pool teed korrapäraste vahedega ühes või mitmes reas istutatud puud või põõsad.

Puittaim – mitmeaastane puitunud maapealsete ja maa-aluste osadega taim.

Pärismaine liik – looduslikult kasvav liik.[32]

Raie – puu likvideerimine

Tagaaed – hoone taga asuv hoonestamata piiratud ala.

Võõrliik – mittepärismaine liik, mis on kohalikku ökosüsteemi sattunud inimese kaasabil.[33]

Väärtusklass – puu väärtuslikku seisundit iseloomustav kategooria.

---

[30] Hendrikson & Ko OÜ. (2008), lk 12.
[31] Samas.
[32] Nurme, S., Nutt, N. (2012), lk 51.
[33] Samas. lk 67.

3 MILJÖÖ JA MILJÖÖVÄÄRTUSLIK HOONESTUSALA

3.1 Miljöö ja miljööala

Mis on miljöö? Eesti keeles tähendab miljöö keskkonda, ümbruskonda, aga ka õhkkonda.[34] Miljööst ja selle tekkimisest on erinevaid tõlgendusi Näiteks kirjanik, kunstnik, keele- ja kognitiivteadlane Erkki Luuk jõuab oma artiklis „Mis on miljöö?“[35] järeldusele: *„… on raske nimetada midagi, mis oleks tunnetuslikult hõlmavam kui miljöö. Viimasel tunnusel ta põhinebki. Kui otsida sellele mingit vastet kunstide vallast, siis on suurimad miljöötekitajad kahtlemata just need kunstiliigid, mis mõjuvad simultaanselt võimalikult paljudele tajuorganitele…“*. Artiklist selgub veel, et inimene vajab miljööd heaolutunde tekitamise eesmärgil.

Arhitektuuriajaloolane Leele Välja kirjeldab artiklis „Miljöö on väärtus“[36], et selgemini on hoomatavad miljöö materiaalsed kandjad: majad, tänavad, haljastus jne, kui poeetilisemad käsitlused: majade vahel hõljuvad mälestused, kummalised inimkujud, lõhnad ja värvid. Need viimased on aga olulised emotsiooni kujundamisel.

Arhitekt Martti Preemi artiklis „Miljööalad – mis ja milleks?“[37] arvates kujundab miljööd eluviis ja samas kujundab keskkond eluviisi: *„… oma aiad-hoovid kui intiimsed ja suletud/kontrollitud alad, eesaiad kui puhvrid tänavaruumi ja elamu vahel, nurga- ja soklikorruse poed, töökojad kui personifitseeritud suhtluse ja teenuse pakkujad jne.“*

Lilian Hansari käsitluses tähendab miljöö materiaalset ja moraalset ümbrust, meeleolu, atmosfääri, ümbritsevat kliimat, loodus- ja kultuurikeskkonda jms. Seega on miljöö nii materiaalne kui tunnetav keskkond. Kuna keskkond ei ole vaid väline nähtus, vaid sisaldab

---

[34] M i l j ö ö on tuletatud prantsuskeelsest sõnast *milieu*, millel on mitu tähendust: keskkond, materiaalne ja vaimne ümbrus, meeleolu, atmosfäär. Etümoloogiliselt pärineb sõna tüvi ladina keelest – *medius*, mis tähendab keskel.

[35] Luuk, E. (2003). Mis on miljöö? — *Sirp*, 25.04.2003. [WWW] http://www.sirp.ee/archive/2003/25.04.03/Sots/sots1-7.html (25.03.2014)

[36] Välja, L. (2008). Miljöö on väärtus. — *Postimees*, 23.04.2008 [WWW] http://tarbija24.postimees.ee/1786197/miljoo-on-vaartus (25.03.2014)

[37] Preem, M. (2008). Miljööalad – mis ja milleks? — *MAJA*, 02.10.2008 [WWW] http://www.solness.ee/maja/?mid=111&id=395&p=1 (25.03.2014)

inimest, on ka miljöö seotud inimese tunnetusega. Keskkonna tunnetus sõltub vaataja kogemustest, teadmistest, väärtustest kultuurilisest taustast, ootustest ja vajadustest. Linnaehituslikku miljööd kujundavad nii arhitektuur, haljastus, kui ka tänavavõrk ja krundijaotus.[38]

Käesoleva töö kontekstis on miljöö füüsilise keskkonna visuaalsed väärtused, milles on tuntavad sotsiaalsed ja emotsionaalsed väärtused. Seega võib öelda, et miljööala on linnaruumiliselt eristuv elukeskkond, mis sisaldab endis nii kultuurilisi ja ajaloolisi kui sotsiaalseid väärtusi, millede säilitamine on oluline nii rahvusliku kui ka kohaliku identiteedi seisukohalt.

3.2 Miljööväärtuslik hoonestusala

Miljööväärtuslik on ala, kus on väärtuste kontsentratsioon miljöös suurem. Väärtuslikuks peetakse neid alasid, mis on üldmuljelt terviklikud ja harmoonilised ning mis peegeldavad erinevaid ajalooperioode ja konkreetse piirkonna asustus- ja arhitektuurilugu.[39]

Miljööväärtusega hoonestusest ja vastavate alade säilitamise ning kaitsmise vajadusest hakati Eestis rääkima juba 1970. aastate lõpul ja 1980. aastate algul, kui toimus arhitektide ringkonnas murrang suhtumises varem loodud kultuuriväärtustesse.[40] Üks olulisemaid avalikke tähiseid eeslinnade väärtustamisel oli ENSV Arhitektide Liidu noortesektsiooni 1980. aastal korraldatud ja palju vastukaja tekitanud Tallinna seminar, kus olid teemadeks Nõmmet ohustanud tihendamine ja Tallinna vanemad puitlinnaosad.[41] Teine seminar toimus 1981. aastal Arhitektide Liidu eestvõttel Tartus, kus arutleti ajaloolise linnastruktuuri, sh Karlova väärtustamise ja säilitamise teemadel ning räägiti ka koha vaimust — *genius loci*`st.[42] Linnaplaneerimisteooriatesse tõi Christian Norberg Schultzi *genius loci* jõuliselt subjektiivse ja sensitiivse joone.[43] Kõige rohkem puudutas aga laiemat avalikkust 1980.

---

[38] Hansar, L. (2004).
[39] Samas.
[40] Nerman, R. (1996). Kalamaja ajalugu. Tallinn : Robert Nerman, lk 343.
[41] Alatalu, R. (2012).
[42] Preem, M. (2008).
[43] Hallas-Murula, K. (2002). Agulid ja äärelinnad: arengust nii ja teistpidi. — *Sirp*, 08.02.2002. [WWW] http://www.sirp.ee/archive/2002/08.02.02/Kunst/kunst1-1.html (30.04.2014)

aastate keskpaigas valminud Kalamaja detailplaneering, mis nägi ette 50 % ulatuses elumajade allesjätmise, kuid lammutatud majade asemele kavandati uusi 4-5-korruselisi monteeritavastest suurpaneelidest hooneid. Samuti Tallinna keskosa detailplaneering, mis kuulutas Rävala (toona Lenini) puiestee läbimurdega kadu Süda tänava piirkonnale. Lisaks neile taheti lammutada hooneid ametlikult kõdupiirkondadeks taandatud eeslinnades peaaegu kõikjal Tallinnas. Nendeks piirkondadeks olid eelkõige Kalamaja, Kassisaba, Uus-Maailm, Süda-Tatari ja ka Kadriorg.[44]

Nõukogude ajal ähvardas eeslinnu kvartalite kaupa lammutamine ja asendamine, kuid ettevõtmise laia haarde tõttu selleni sageli ei jõutud. Pärast omandireformiga kaasnenud tagastamist ja erastamist hakati aga arendama kruntide kaupa. Ehitajad/arendajad keskendusid ennekõike tagastatud kinnistute ülesostmisele, sest südalinna-lähedastes eeslinnades oli mugavalt olemas vajalik taristu. Sadade omanike üheaegne tegutsemine ning vastupidiselt 1980. aastate eelarvelisele virelemisele pöörlema hakanud raha viis olukorra pärandikaitsjate seisukohalt lootusetult kontrolli alt välja. Just 1990. aastatel, st enne miljööalade moodustamist, kaotasid eeslinnad väga palju oma ajaloolisest ilmest ja hoonestusest.[45]

Eestis üritati esmakordselt miljööalasid moodustada ja sealset ehitustegevust reguleerida 1994. aastal Tartus, kui kirjutati alla linnaehituslikult terviklike miljööalade kaitse-eeskirjade koostamisele. Kaitse-eeskirjad tuginesid 1980. aastatel Tartu Riikliku Ülikooli Linnauurimise laboratooriumis läbi viidud Tartu linna territoriaal-ruumilise struktuuri analüüsile ja ka linnaelanike sotsioloogilise küsitluse tulemustele. 1995.-1996. aastatel koostati vastavad eeskirjad Tähtverele, Tammelinnale ja Karlovale, mis kinnitati linnavalitsuse korraldusega ja said mitmete aastate jooksul miljööväärtuslikel aladel projekteerimistingimuste koostamise lähtematerjaliks.[46]

Tallinnas kehtestati esimesed miljööalad üldplaneeringuga 2001. aastal.[47] Vastavalt Tallinna üldplaneeringule käsitletakse miljööväärtuslike piirkondadena alasid, kus on ajalooliselt

---

[44] Alatalu, R. (2012); Nerman, R. (1996); Preem, M. (2008)
[45] Alatalu, R. (2012)
[46] Preem, M. (2008)
[47] Vt: Tallinna üldplaneering. (2001).

välja kujunenud ühtne, kindlatele kriteeriumitele vastav hoonestus, tänavatevõrk ja haljastus, mille kvalitatiivne tase väärib säilitamist.[48] Kõige levinum on aga Lilian Hansari käsitlus — miljööväärtusega on just need alad, kus on hästi säilinud arhitektuur, haljastus, kui ka tänavavõrk ja krundijaotus ning üldmulje on harmooniline. Väärtuslik pole niivõrd iga maja üksinda, kui neist kujunev ansambel või kooslus. Igale arenguetapile linnas on iseloomulik oma planeerimisviis, ehitusmaterjalid, arhitektuuristiil ja haljastus. Kõige sellega tuleb arvestada, et säiliks ajastule iseloomulik miljöö. Samas on oluline ka silmas pidada, et miljööväärtusega hoonestusaladega vahetult piirnevatel aladel peab ehitustegevusel arvestama sujuvat üleminekut miljööväärtusega hoonestusalade mahtudele.[49]

Muinsuskaitsealasid ja miljööväärtusega hoonestusalasid ei tohi ajada segamini, nende erinevus on selles, et muinsuskaitsealal on riiklik kaitse, mille tingimused on sätestatud muinsuskaitseseaduses. Miljööalade valiku ja kaitse tingimused kehtestab omavalitsus planeeringute ja ehitusmäärustega, mis tagab elanike osalemise selles protsessis. Selline kaitsekorraldus peaks tõstma omavalitsuste ja kohalike elanike vastutust oma kodukohale ainuomase miljöö säilitamisel.[50]

---

[48] Tallinna üldplaneeringu seletuskiri. (2001), lk 42.
[49] Hansar, L. (2004).
[50] Samas.

4 TALLINNA MILJÖÖVÄÄRTUSLIKUD HOONESTUSALAD

4.1 Tallinna linna ja miljööväärtuslike alade kujunemine

Tallinna ajaloolise linnatuumiku piirid kujunesid 14. sajandi keskel, mil vanalinn ümbritseti kaitsemüüriga. Selle linn-kindluse väravatesse lehvikuna kokkujooksvad teed – tänase Tartu, Pärnu, Paldiski ja Narva maantee eelkäijad – moodustasid Tallinnale nii omase radiaalse planeerimisstruktuuri. Sajandeid oligi see tuumik, mida tunneme vanalinnana, kogu Tallinn.[51] Väljaspool ringmüüri ja kindluse kaitsetornidega tugevasti kindlustatud linnaala laiusid linlaste juur- ja puuviljaaiad, karjamaad ning hõredalt hoonestatud väikesed iidsed eeslinnad – Kalamaja, Köismägi, Kalarand, Tõnismägi, Kivisilla, Pleekmägi, Härmapõllu, võimalik, et ka mõni muu. 16.-17. sajandil ehitati vanalinna müüride ette ulatuslik vallikraaviga ümbritsetud bastionide ning raveliinidega muldkindlustustevöönd, kus 19. sajandi keskel algas ümberkorraldamine avaliku kasutusega pargivööndiks. Aastasadade vältel suurenes linna territoorium, täienes muinasajast pärinev radiaalne struktuur. Linn kasvas siiski küllalt aeglaselt. Tugeva tõuke Tallinna arengule andis Paldiski-Tallinna-Peterburi raudtee, mis ühendas linna Venemaa sisepiirkondadega. 1870. aastal rajatud raudtee elavdas tublisti Tallinna majanduselu ja tõi uusi elemente ka linna struktuuri. Tallinna intensiivse linnastumisega 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi alguses kaasnes tüüpiliste nähtustena tehaste ja vabrikute püstitamine, uute elamurajoonide rajamine ja linna hoonestatud alade tunduv laiendamine.[52]

Miljööväärtuslike alade paiknemine Tallinna linna keskuse läheduses ja sellest tingitud arendustegevuse surve on seadnud ohtu nende ajaloolise keskkonna säilimise ja miljöötundliku arenemise.[53] Miljööaladel on valdavalt puithoonestus ja seega moodustab see olulise kihistuse linna ajaloos, seda nii arhitektuuriajalooliselt kui ka sotsiaalmajanduslikult, sest tegemist on eestlaste jaoks esimeste sellises mastaabis eluasemepiirkondadega. Piirangute seadmine on eelkõige vajalik kultuuriväärtusliku pärandi säilitamiseks ja arenguvõimaluste määramiseks ning alade kõrgekvaliteedilise elukeskkonna tagamiseks,

[51] Bruns, D. (1998). Tallinn. Linnaehitus Eesti Vabariigi aastail 1918-1940. Tallinn : Valgus, lk 10.
[52] Samas.
[53] Preem, M. (2008).

seejuures takistamata arenguid ja ehitustegevust, vaid säilitades mitmekesise ja paljutähendusliku linnaruumi.[54]

Tallinna üldplaneeringu järgi käsitletakse miljööväärtuslike piirkondadena alasid, kus on ajalooliselt välja kujunenud ühtne, kindlatele kriteeriumitele vastav hoonestus, tänavatevõrk ja haljastus, mille kvalitatiivne tase väärib säilitamist.[55] Üldplaneeringuga on määratud ära kaheksa miljööväärtuslikku piirkonda: Kalamaja, Pelgulinn, Kadriorg, Kassisaba (hõlmab ka Kelmiküla ja Uue Maailma), Rotermanni kvartal, Nõmme, Süda ja Veerenni-Herne-Magasini tänavate piirkonnad (vt Joonis 1).

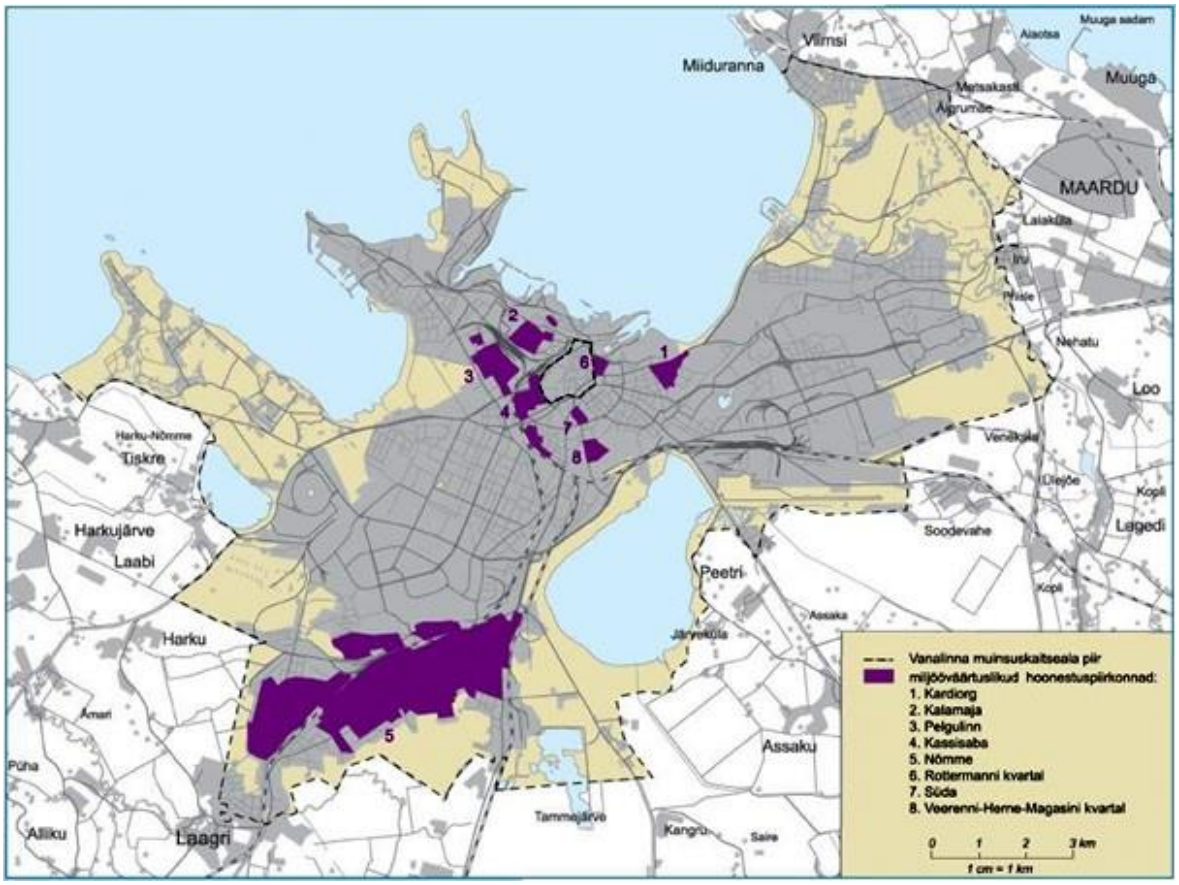

Joonis 1. Tallinna miljööväärtuslikud hoonestuspiirkonnad. Allikas: Tallinna linna koduleheküig.[56]

[54] Teemaplaneeringu „Tallinna Kesklinna miljööväärtuslike hoonestusalade piiride ning kaitse- ja kasutamistingimuste määramine“ seletuskiri. (2009).
[55] Tallinna üldplaneering. (2001).
[56] Tallinna üldplaneeringu kaart. (2001). — *tallinn.ee.* [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6597s45134 (19.02.2014)

Aja jooksul on määratud veel miljööväärtuslikke piirkondi linnaosade ehitusmääruste, üldplaneeringute ja teemaplaneeringutega. 2004. aastal kehtestatud Paljassaare ja Russalka vahelise ranna-ala üldplaneeringuga määrati kaitset väärivaks miljööväärtusega elamualaks Laevastiku tänava kvartal Paljassaares, kus asuvad stalinistlikud hooned pärinevad Nõukogude perioodist ja on ehitatud sadamatööliste tarbeks. Hooned moodustavad ümber kolmnurkse haljasala tervikliku ansambli.[57] Samal aastal kinnitati Nõmme linnaosa ehitusmäärus, mille järgimine on oluline eeldus hea ehitustava kujunemiseks Nõmmel ja Nõmme säilimiseks valdavalt miljööväärtusliku metsalinnana ning Nõmme linnaosa keskkonna- ja miljööomaduste tugineva kinnisvaraväärtuse stabiilseks säilimiseks ja kestvaks kasvuks.[58] 2005. aastal jõustus Pelgulinna ehitusmäärus, millega antud juhised on eelduseks Pelgulinna säilitamisel aedaderohke, valdavalt väikese-mahuliste elamutega hoonestatud Tallinna linna osana.[59]

2009. aastal kehtestatud teemaplaneeringuga "Tallinna Kesklinna miljööväärtuslike hoonestusalade piiride ning kaitse- ja kasutamistingimuste määramine"[60] määrati veel neli miljööala: Kitseküla (Tallinn-Väike), Raua (Kompassi), Torupilli ja Uus Maailm (eraldati Kassisaba piirkonnast) ning täpsustati ka teiste kesklinna miljööalade kaitse- ja kasutustingimusi. Käesoleva teemaplaneeringuga lõpetati Rotermanni kvartali Tallinna üldplaneeringus määratud miljööväärtusliku piirkonna staatus. Samal aastal kehtestatud Pirita linnaosa üldplaneeringuga[61] lisandus veel kaks miljööala: Maarjamäel Kose tee äärne ala ja Merivälja aedlinn. 2010. aastal lisandus Lasnamäe elamualade üldplaneeringu kehtestamisega Sikupilli asumi miljööala.[62]

---

[57] Vt: Paljassaare ja Russalka vahelise ranna-ala üldplaneering. (2004). — *Tallinna Linnavolikogu määrus nr 54*, 09.12.2004. [WWW] http://veeb.tallinn.ee/rannaala/ranna_web/ (09.03.2014)

[58] Vt: Nõmme linnaosa ehitusmäärus. (2004). — *Riigi Teataja* IV, 08.08.2013, 48 [WWW] https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4080/8201/3048/Nõmme%20linnaosa%20ehitusmäärus.pdf# (09.03.2014)

[59] Vt: Pelgulinna ehitusmäärus. (2005). — *Riigi Teataja* IV, 08.08.2013, 22 [WWW] https://www.riigiteataja.ee/akt/408082013022 (09.03.2014)

[60] Vt: Teemaplaneering "Tallinna Kesklinna miljööväärtuslike hoonestusalade piiride ning kaitse- ja kasutamistingimuste määramine". (2009)

[61] Vt: Pirita linnaosa üldplaneering. (2009). — *Tallinna Linnavolikogu otsus nr 179*, 17.09.2009. [WWW] https://oigusaktid.tallinn.ee/?id=3001&aktid=115296 (10.02.2014)

[62] Vt: Lasnamäe elamualade üldplaneering. (2009). — *Tallinna Linnavolikogu otsus nr 194*, 01.10.2009. [WWW] https://oigusaktid.tallinn.ee/?id=3001&aktid=115513 (08.03.2014)

Koostamisel on Põhja-Tallinna üldplaneering, millega täpsustatakse Kalamaja, Pelgulinna, Kelmiküla, Kopli liinide ja Laevastiku miljööalade piire ning lisanduvad Pelguranna ning Niidi ja Sirbi tänavate miljööpiirkonnad.[63] Samuti on koostamisel Kristiine linnaosa üldplaneering, millega määratakse ära Lille ja Järve miljööala.[64] Algatatud on ka Nõmme linnaosa üldplaneering, millega on muuhulgas kavandatud täpsustada Nõmme miljööala piire.[65]

Käesoleva töö metoodika välja töötamiseks on näideteks valitud Põhja-Tallinna linnaosas asuvad miljööväärtuslikud alad (vt Joonis 2), sest sealsed piirkonnad kajastavad Tallinna erinevaid ajastuid ja on seega heaks alusmaterjaliks teistele miljööväärtuslikele hoonestusaladele. Töös on lähtutud Põhja-Tallinna üldplaneeringu tööversioonist 2013. aasta juunikuu seisuga. Miljööväärtuslike hoonestusalade lisandumise aluseks on Monika Eensalu ja Laur Pihel`i koostatud töö „Põhja-Tallinna miljööalade inventariseerimine“.[66]

Joonis 2. Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu miljööalade kaart. Tööversioon 20.06.2013. Allikas: Tallinna Linnaplaneerimise Amet.[67]

---

[63] Vt: Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013)

[64] Vt: Kristiine linnaosa üldplaneering (tööversioon). (2014). — *Linnaplaneerimise koduleht, Tallinn.* [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/Kristiine-linnaosa-uldplaneering-2 (08.05.2014)

[65] Vt: Nõmme linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2014). — *tallinn.ee.* [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/Nomme-linnaosa-uldplaneering (08.03.2014)

[66] Vt: Eensalu, M., Pihel, L. (2006). Põhja-Tallinna miljööalade inventariseerimine. Tallinn : OÜ Eensalu & Pihel. [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6456s51411 (14.03.2014)

[67] Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013). Miljööalade kaart. — *tallinn.ee.* [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6456s69471 (08.03.2014)

4.2 Põhja-Tallinna miljööväärtuslikud hoonestusalad

4.2.1 Kalamaja

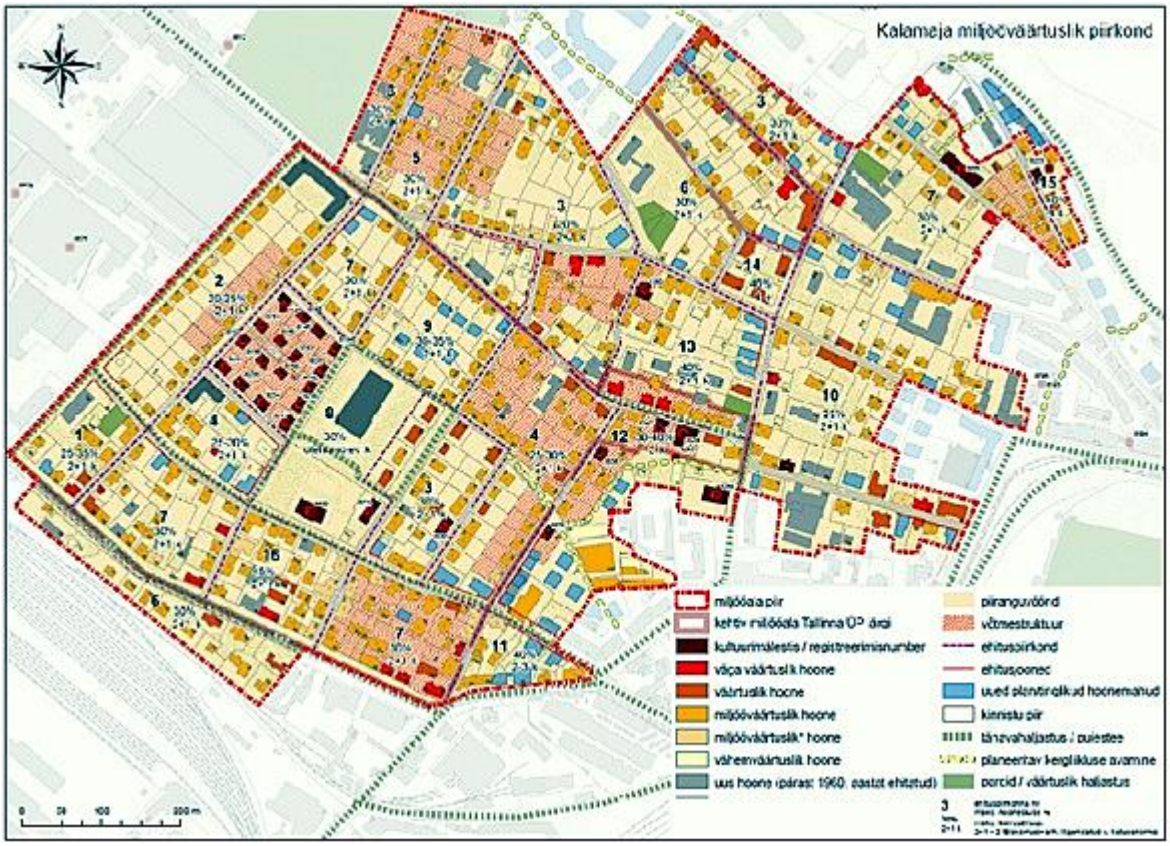

Joonis 3. Kalamaja miljööväärtuslik piirkond. Allikas: Tallinna linna koduleht[68]

Asumi kujunemise lugu. Kalamaja asum on üks vanimaid Tallinna asumeid, esimesed kirjalikud andmed pärinevad 14. sajandist. Algselt kasutasid kalurid esiajaloolist Kalamaja ainult suviti ning püsivalt asustatud eeslinnaks muutus see alles 15. sajandil.[69] Sadama lähedus tegi juba keskajal Kalamaja asumi külgetõmbavaks. Tänase ilme omandas Kalamaja valdavalt 1890. aastatel ja II maailmasõja eelsel perioodil. Sellel perioodil rajati enamik praeguseni säilinud Kalamaja hoonestusest.[70] Kui pikema ajalooga vanemad tänavad on oma hoonestuselt küllalt ebaühtlased, siis väga tervikliku ja arhitektuurselt heatasemelise

[68] Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013). Kalamaja miljööväärtuslik piirkond. — *tallinn.ee* [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6456s69501 (08.03.2014)
[69] Bruns, D. (1993).Tallinn. Linnaehituslik kujunemine. Tallinn : Valgus, lk 67.
[70] Nerman, R. (1996). Kalamaja ajalugu. Tallinn : Robert Nerman, lk 6-10.

ansamblina paistab silma Salme-Graniidi tänavate vaheline ala, kuhu ehitati 1930. aastatel kivist trepikojaga kahe- ja kolmekorruselisi elumaju. Kvartal rajati omaaegsele Lausmanni heinamaale ja ehitati vastavalt A. Soansi ja E. Habermanni planeeringule, mille omapära seisnes selles, et täisnurkse kvartali edela- ja kirdekülgi ning keskosa ei plaanitudki hoonestada. Keskosa pidi haljastatama ja sellest pidi saama kogu asumi tarbeks suur avalikult kasutatav haljasala. Kogu alale, nii tänavatele kui kruntidele, nähti ette rikkalik haljastus.[71] Enne II maailmasõda kaunistasid seda haljasala roosipeenrad ja dekoratiivvalgustus. Sõja ajal ning sõjajärgsetel aastatel sai see kannatada ning selle asemele otsustati ehitada rahvamaja. Hiiglaslik hoone valmis 1965. aastal ning on täna tuntud Salme kultuurikeskusena.[72] Tallinna Linnaarhiivis on kaks planeerimiskava, mis koostati aastase vahega, esimene 31.01.1922 (vt Joonis 4 ja Joonis 5) ja teine 05.01.1923. Võrreldes kahte planeeringut on näha suurt muudatust elukvaliteedis – loobutud on väikestest odavamatest kruntidest ning planeeritud on suured krundid.

Kalamaja senine areng katkes 1940. aastal seoses nõukogude võimu kehtestamisega Eestis. Paljud sealsed elanikud küüditati või arreteeriti. Kõigele vaatamata säilis 1960. aastate keskpaigani sõjaeelne heakord ning inimestevahelised suhted. Suure hoobi andis Kalamaja terviklikkusele piirdeaedade massiline lammutamine 1960. aastate teisel poolel. Pärast seda muutusid paljud hoovid ja aiad läbikäidavateks ning elanikel kadus soov oma koduaeda korrastada. Nõukogude ajal jäid paljud korterid tühjaks, sest puitmajad olid määratud lammutada. Tühjaks jäänud korteritesse uusi elanikke sisse ei kirjutatud ning neid hakkasid kriminaalse kalduvusega inimesed kasutama ööbimis- ja peatumiskohana.1980. aastate lõpul ja 1990. aastate algul asus nendesse korteritesse illegaalselt Eestisse saabunuid isikuid.[73] Tänaseks on olukord ja suhtumine linnaosa tulevikku muutunud: A*rengukava* kohaselt on Kalamaja piirkond kujunemas loominguliselt mitmekesiseks linnaruumiks, millel on potentsiaal areneda loovmajanduse keskuseks.

Hoonestus. Piirkonnale on iseloomulikud valdavalt nn Lenderi ja Tallinna majad. Lenderi maja on harilikult kahekorruseline rõhtpalkkonstruktsiooniga, paekivist sokli, küllalt madala

[71] Bruns, D. (1998), lk 31-32.
[72] Nerman, R. (2006). Jalutaja teejuht. Põhja-Tallinn. Tallinn : Solnessi Arhitektuurikirjastus, lk 33.
[73] Nerman, R. (1996), lk 11.

viilkatusega ning sümmeetrilise fassaadi ja plaanilahendusega.[74] Tallinna maja on ühe keskse trepikojaga kahe- või kolmekorruseline puitelamu. Mõiste „Tallinna maja“ võeti kasutusele 1970.-1980. aastatel rõhutamaks kivitrepikojaga elamutüübi osa linna ehituspärandis.[75] Hooned on ehitatud tänavapoolsele krundipiirile. Hilisemate hoonete puhul esineb krundipiirist tagasiastuvaid erandeid, kuid ka sellistel juhtudel on tänavapoolsel krundi piiril piirdeaed. Kalamajale on iseloomulikud kõrged, 1,50…2,20 m, puitlippidest või –plankudest piirdeaiad. Madalal vundamendil sepis- või puitlippidest piirded esinevad tavaliselt eesaedadega kruntidel. Tänast Kalamaja ilmestab mitmekülgne hoonestus alates 19. sajandil rajatud kunagiste üürikorteritega puitelamutest kuni nõukogudeaegsete tüüpelamuteni.

[74] Martin, A., Tallinna Kultuuriväärtuste Amet. (2011). Lenderi maja. Hoonetüübi areng ja säästev uuendamine. Tallinn : Tallinna Kultuuriväärtuste Amet, lk 3.
[75] Sepp, M. Tallinna Kultuuriväärtuste Amet. (2010). Tallinna maja. Hoonetüübi areng ja säästev uuendamine. Tallinn : Tallinna Kultuuriväärtuste Amet, lk 1.

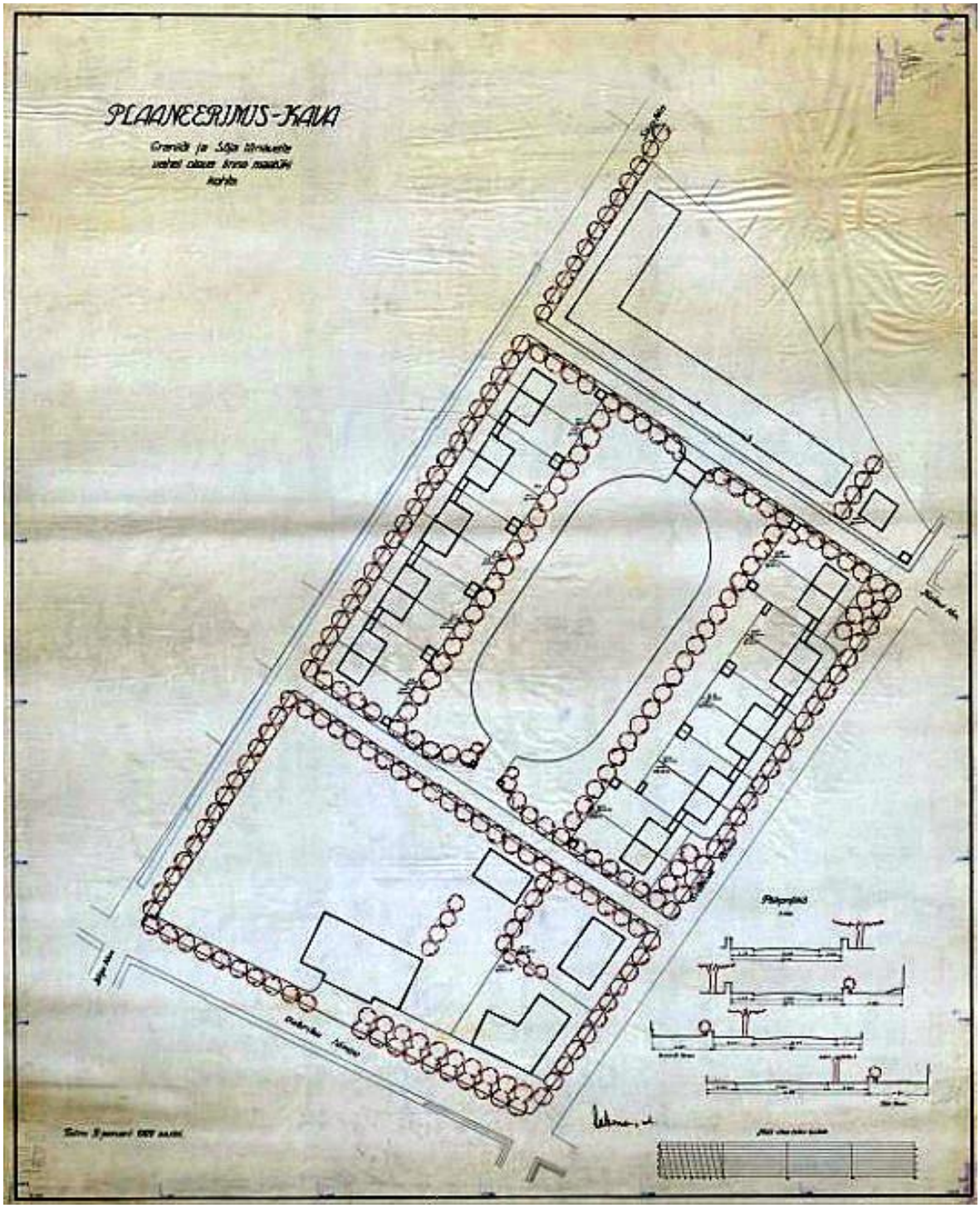

Joonis 4. Planeerimiskava Graniidi ja Sõja (praegune Salme) tänavate vahel oleva linna maatüki kohta, 31.01.1922. Allikas: Tallinna Linnaarhiivi Kaardikogu[76]

[76] TLA.149.5.818. [WWW] http://www.tarkvarastuudio.ee/tallinn_linnaarhiiv/149-5-818.htm (14.02.2014)

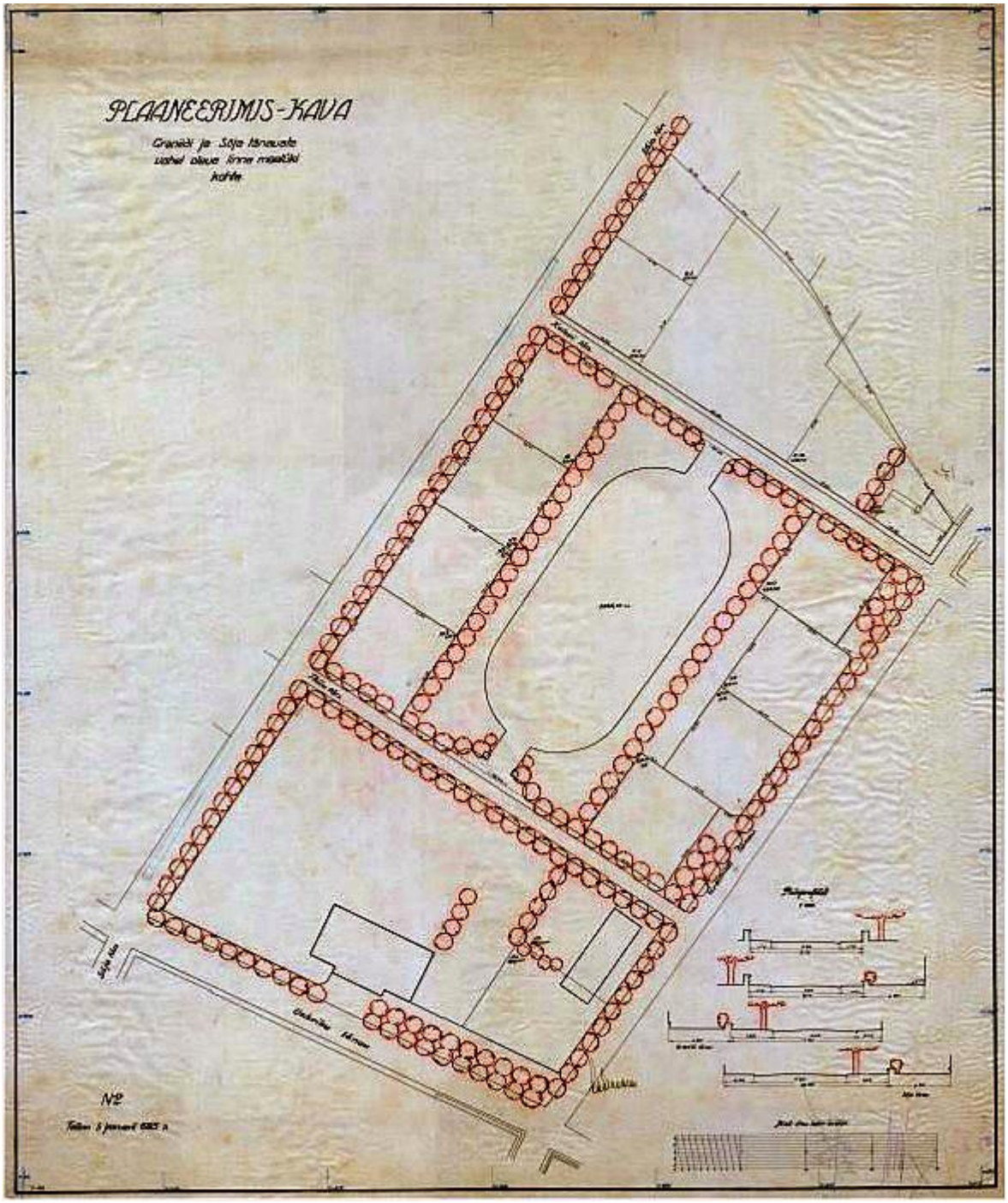

Joonis 5. Planeerimiskava Graniidi ja Sõja (praegune Salme) tänavate vahel oleva linna maatüki kohta, 05.01.1923. Allikas: Tallinna Linnaarhiivi Kaardikogu[77]

[77] TLA.149.5.771. [WWW] http://www.tarkvarastuudio.ee/tallinn_linnaarhiiv/149-5-771.htm (14.02.2014)

Foto 1. Ülevaade kesklinna poolt üle Kalamaja asumi põhja suunas. Karl Akeri foto, 1920. aastad. Allikas: Eesti muuseumide veebivärav[78]

Foto 2. Vaade Kalamajale. Allikas: Andres Tarto aerofotoblogi.[79]

[78] AM F 5497:95, Eesti Ajaloomuuseum [WWW] http://www.muis.ee/museaalview/2035584 (14.02.2014)

[79] Tarto, A. (2012). Kevadine kalamaja, peaosas Salme kultuurikeskus. — *Andres Tarto aerofotoblogi*, 04.04.2012. [WWW] http://www.taevapiltnik.ee/blog/tag/kalamaja/ (14.02.2014)

4.2.2 Pelgulinn

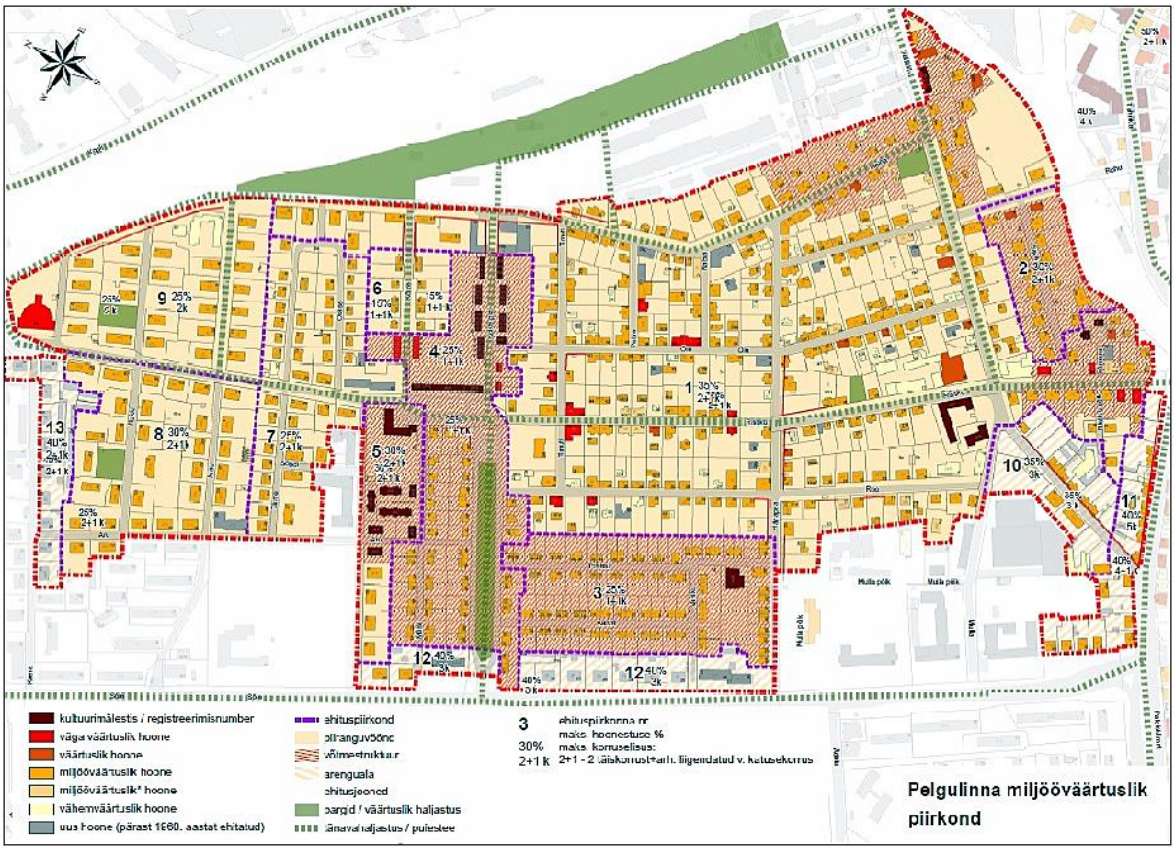

Joonis 6. Pelgulinna miljööväärtuslik piirkond. Allikas: Tallinna linna koduleht[80]

Asumi kujunemise lugu. Veel 19. sajandi keskel laiusid tänase Pelgulinna aladel rabad vaheldumisi kanarbikuga kaetud männikutega, kus kasvas ka ohtralt sinikaid. Väheseid rohumaid kasutati karjamaadena. Hoonestus tekkis esimesena Paldiski maantee äärde, kuhu 18. sajandi lõpus rajati suvemõis. Suuri muudatusi rahulikku Pelglinna miljöösse tõi Tallinn-Peterburi raudtee rajamine, mis algas 1869. aastal.[81] Balti Raudtee Peatehas oli esimene suurettevõte, mis rajati väljapoole linna hoonestatud ala. Selle lähedusse tekkis aja jooksul ka elurajoon. Varasema Paldiski maanteele lisaks tekkisid ka Telliskivi, Härjapea, Heina ja Õle tänavad. I maailmasõja alguseks oli valdavalt tsaariaegsete puitelamutega hoonestatud ühelt poolt Kolde ja teisalt Roo tänavaga piirnev ala.[82]

---

[80] Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013). Pelgulinna miljööväärtuslik piirkond. — *tallinn.ee*. [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/pelgulinn-2014.pdf (08.03.2014)
[81] Juske, J. (2013). Lood unustatud Tallinnast. Tallinn : Kirjastus Pegasus, lk 136-137; Nerman, R. (2000). Pelgulinn. Kultuurikeskkonna kujunemine ja areng. Tallinn : Robert Nerman, lk 16-20.
[82] Nerman, R. (2006), lk 93.

1920. aastatel koostati mitu Pelgulinna ja selle ümbruse planeerimiskava. 1923. aastal kinnitati arhitekt Anton Soansi koostatud Pelgulinna taga oleva linnamaa planeerimiskava, millega kavandati Kolde puiestee alguse rajamist alates Heina tänavast. Sellele järgnes arhitekt Eugen Habermanni Ristiku, Kolde ja Kõrre tänava haljastuse ning kvartalivaheliste teede planeeringu projekt. 1927. aastal valmis Elmar Lohu kavandatud Pelgulinna taguse vaba linnamaa planeerimisekava.[83]

Hoonestus. Pelgulinna hoonestus on valdavalt kahekorruseline. Vanemas osas Paldiski mnt-lt Kolde pst-ni on peamiselt puithoonestus, sellest lääne pool, nö uuemas osas, on ülekaalus kivimajad. Kruntide täisehitus ja hoonete paigutus erinevad vanemas ja uuemas osas. Vanemate tänavate ääres (Telliskivi, Õle, Rohu, Härjapea paaris numbrid 2-28 ja paaritud numbrid 1-7, Heina paaritud numbrid, Nabra, Pebre, Timuti, Ristiku vanem osa) asuvad elamud vahetult tänava ääres ja haljastus jääb krundi sisemusse. Krundil asub lisaks peahoonele ka kõrvalhoone. Uuemale osale (Aarde, Preesi, Kolde pst, Kõrre, Auna, Maisi, Orase, Taime, Saue, osaliselt Roo, Härjapea, Ristiku, Rohu uuem lõik), mis on ehitatud valdavalt 1920.-1930. aastatel, on iseloomulik aedlinnalik elamute paigutus – elamud omavad väikest eesaeda tänava ja elamu vahel.[84] Aedlinnaosade headeks näideteks on Aarde ja Preesi tänavate hoonestus, mis koosnes põhiliselt *Heimat*-stiilis kaksikmajadest, kus kahte maja ühendav tulemüür asus kruntide piiril.[85] Samuti Saksamaa sajandialguse aedlinnade eeskujul rajatud „Oma Kolde“ ansambel Kolde puiesteel ja Maisi tänava linnateenistujate elamud.[86] Uuemaid tänavaid (Ristiku, Telliskivi paarisnumbrite pool, Rohu uus lõik, heina paarisnumbrid, Kolde pst) ääristati puudega.[87] Pelgulinna hoonestuse ülevaate tänavate kaupa on koostanud 1987. aastal Kultuurimälestiste Riiklik Projekteerimise Instituut.[88]

[83] Nerman, R. (2000), lk 61-63.
[84] TLPA.19551, lk 6-10
[85] Nerman, R. (2006), lk 102.
[86] Nerman, R. (2000), lk 66-69.
[87] TLPA.19551, lk 6-10.
[88] Vt: TLPA.19551.

Foto 3. Vaade Kolde tänavas asuvatele „Oma Kolde“ elumajadele 1930. aastatel. Allikas: Eesti muuseumide veebivärav[89]

Foto 4. Ristiku ja Timuti tänava nurk. Foto autor: Ivar Vilde, 1972. Allikas: Eesti muuseumide veebivärav [90]

[89] EAA.5631:1137. — *Eesti muuseumide veebivärav*. [WWW] http://www.muis.ee/museaalview/2074206 (22.04.2014)

[90] EAA.40205. — *Eesti muuseumide veebivärav*. [WWW] http://www.muis.ee/museaalview/2080632 (22.04.2014)

4.2.3 Kelmiküla

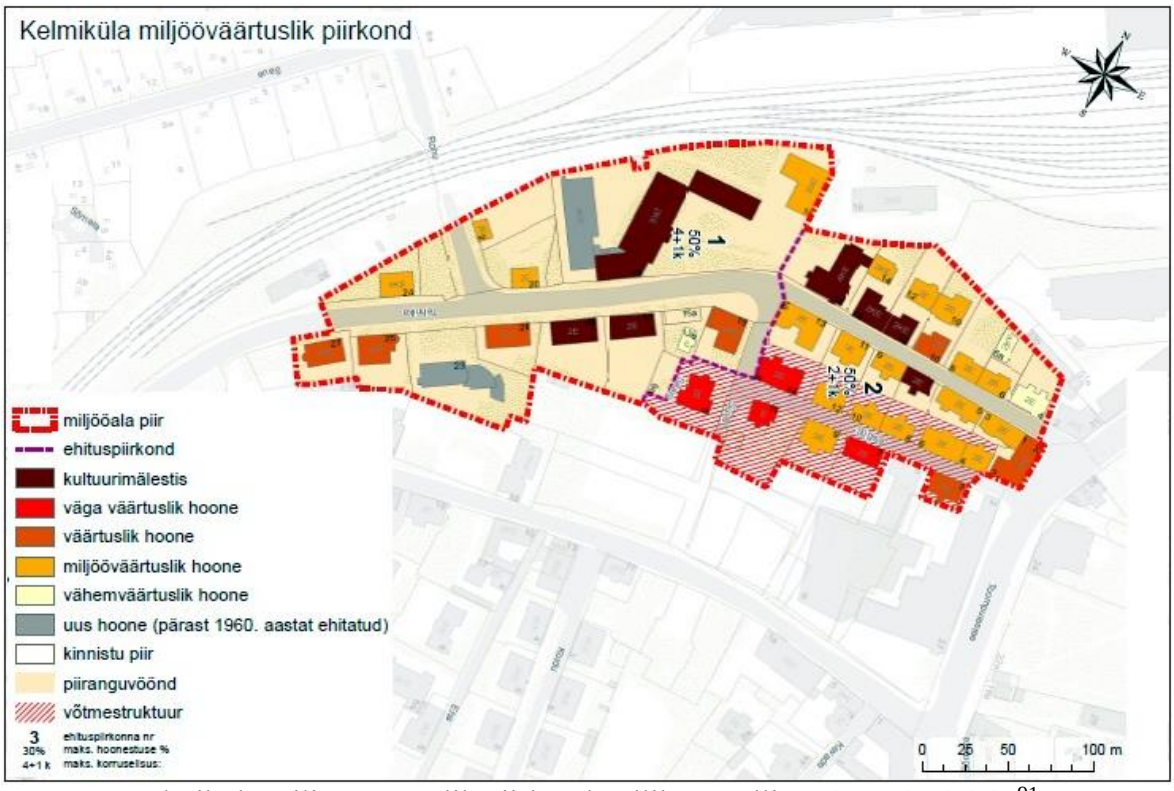

Joonis 7. Kelmiküla miljööväärtuslik piirkond. Allikas: Tallinna linna koduleht[91]

Asumi kujunemise lugu. Kelmiküla piirkonda on käsitletud juba Kesklinna linnaosa miljööväärtuslike alade teemaplaneeringus.[92] Kuna asum asub Põhja-Tallinna linnaosas, siis kehtestatakse piirangud selle linnaosa üldplaneeringu raames. Asum piirneb põhjast Kalamaja, idast Vanalinna, lõunast Kassisaba, edelast Lilleküla ja läänest Pelgulinna asumitega. Miljööväärtusliku piirkonna moodustab Sügise ja Tehnika tänavate äärne hoonestus (vt. Joonis 7).

Balti raudtee anti käiku 1871. aastal ja siis tekkis vajadus suure hulga tehnilise teenindava personali järele. Selle väljaõpetamiseks asutati 1880. aastal raudtee tehnikakool, mis algul paiknes jaamahoone lähedal. 1895. aastal õnnistati sisse uus koolimaja – praegune Tallinna Transpordikool. Rajati ka Tehnika tänav, mis sai oma nime kooli järgi ning algas selle ala

[91] Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013). Kelmiküla miljööväärtuslik piirkond. — *tallinn.ee.* [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6456s58099 (08.03.2014)
[92] Vt: Teemaplaneering „Tallinna Kesklinna miljööväärtuslike hoonestusalade piiride ning kaitse- ja kasutamistingimuste määramine“. (2009)

intensiivne hoonestamine. Tehnika tänava, Toompuiestee ja Paldiski maanteega piiratud maa-alale andis rahvas kõlava nime: Kelmiküla.[93]

Hoonestus. Asumi levinuimaks hoonetüübiks on 2-3-korruseline keskse kivitrepikojaga puithoone Lenderi maja. Tehnika tänava ääres asub mitu 1920. aastatel ehitatud juugendstiilist mõjutatud kortermaja. Tehnika tn 12 ja 14 hooneid on ehitatud insener Anton Uesson kavandite alusel aastatel 1910-1911. Neid ilmestavad pööningukorruse väikeseruudulised aknad ja keeruka kujuga katused. Tehnika tn 16 on ehitatud arhitekt Karl Burmani projekti järgi aastatel 1923-1924. L-kujulise põhiplaaniga hoonel on murdkelpkatus, mida liigendavad erineva kujuga ärklid. Fassaadide dekoor on minimaalne, aknaraamid tiheda jaotusega.[94]

Foto 5. Vaade Sügise tänava puitelamutele Sügise tn 3 eest. Foto autor: Anton Mutt, 1960. Allikas: Fotode infosüsteem[95]

[93] Vende, V. (1990). Ununenud Tallinn. Tallinn : Perioodika, lk 50-57.
[94] Juske, J. (2014). Tehnika tänava kaitsealused juugendmajad. — *Jaak Juske blogi*, 22.02.2014. [WWW] http://jaakjuske.blogspot.com/2014/02/tehnika-tanava-kaitsealused-juugendmajad.html (03.05.2014)
[95] EFA.664.0-198393. — *Fotode Infosüsteem.* [WWW] http://www.ra.ee/fotis/index.php?type=2&id=36013 (08.03.2014)

4.2.4 Kopli liinid

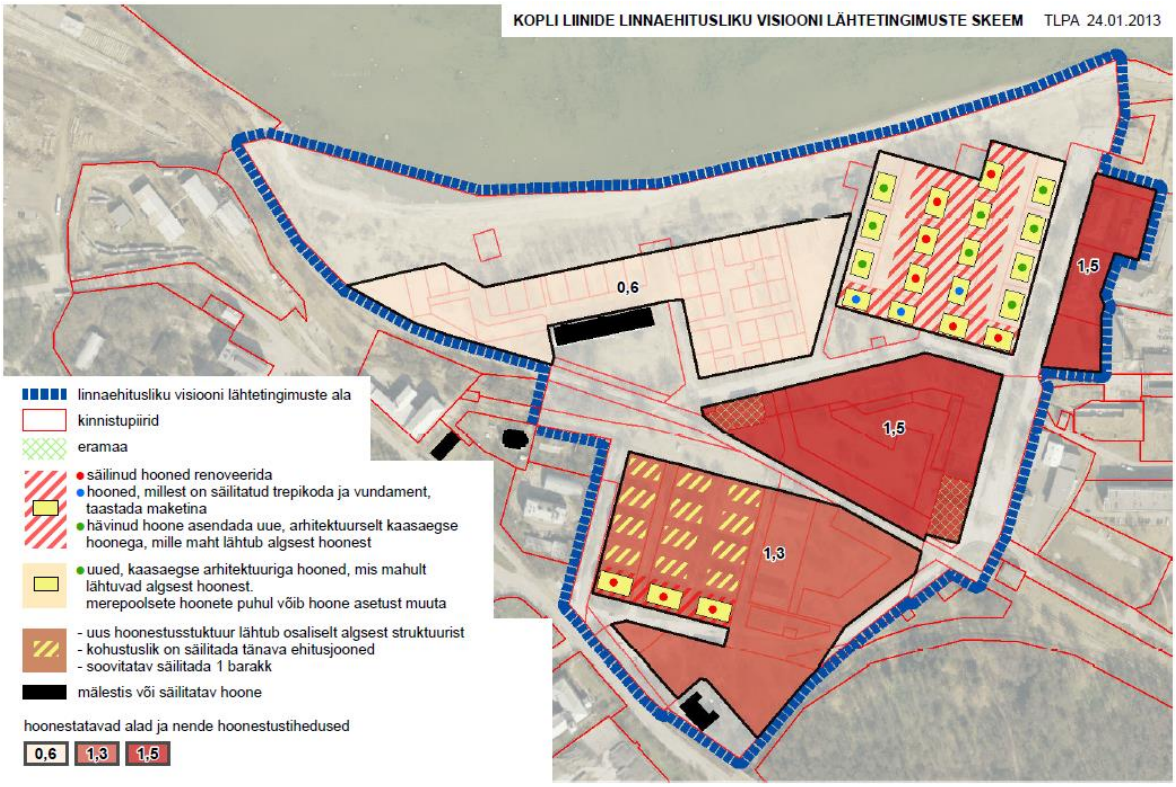

Joonis 8. Kopli liinide linnaehitusliku visiooni lähtetingimuste skeem, koostatud 24.01.2013. Allikas: Tallinna linna koduleht[96]

Asumi kujunemise lugu. Kopli liinid on ala, mis jääb Kopli poolsaarel Kopli tänavast kirdesse ja mille idapiiriks on Sepa tänav. 20. sajandi alguseni oli Kopli üks populaarsemaid puhkekohti. Maastik oli tunduvalt künklikum kui praegu ning seal kasvas rohkesti tammepuid. Kopli metsade ilust on luuletanud 17. sajandi kuulus saksa kirjanik Paul Fleming.[97] 1912.-1916. aastail rajati Koplisse kolm suurt laevaehitustehast – Vene-Balti, Bekkeri ja Noblessneri laevatehas. Nende ehitiste rajamine nõudis töölisi ja see omakorda suurendas ehitustegevust, eriti elamuehitust.[98] 1912.-1915. aastatel kavandas A. Dmitrijev Kopli poolsaare tippu asula, millest sai tolleaegse tsaari-Venemaa komplekssemaid tööstusasumeid. Tallinna jaoks oli piirkond linnaplaneerimise tipptase, mis mõjutas edasist

---

[96] Kopli liinide lähtetingimuste skeem. — *tallinn.ee*. [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6456s69502 (08.03.2014)
[97] Nerman, R. (2006), lk 47.
[98] Bruns, D. (1998), lk 13.

arengut.[99] Mõiste „liinid“ tuli kasutusele alles 1951. aastal, kui siinsetele tänavatele anti nimedeks 1., 2., 3., 4. ja 5. liin.[100]

Kopli liinid on määratud miljööalaks Kopli liinide ja lähiala detailplaneeringuga, ala hoonestustingimused on antud eraldi skeemiga, kus on näidatud säilitatavad või ajaloolisel kujul rekonstrueeritavad hooned, säilitatavad hoonestusstruktuurid ja tänavalõigud ning määratud uushoonestusele tingimused (vt Joonis 8).[101]

Hoonestus. A. Dmitrijevi kavandatud elamurajoon jagunes kaheks – ametnike linnaosaks ja töölisasunduseks ehk koloniiks. Rahvas nimetas töölisasula eri osi ülemiseks, keskmiseks ja alumiseks koloniiks, sest need asusid kolmel erineval astangul. Koloniid asusid planeeringu põhjapoolses osas ning olid kavandatud haljastamata maa-alale tiheda rivina paigutatud kahekorruseliste elamutega. Lõunapoolsesse ossa rajati ametnike linnaosa, milleks oli kuusteist suurtesse aedadesse uppuvat kahekorruselist elamut. Elamutele lisaks paiknesid seal haigla, söökla, kauplused, pesumaja ja kino. Tehas evakueeriti 1917. aastal ja Tallinna tulnud töölised lahkusid. Vabadussõja ajal seisis suurem osa hoonestusest tühjana. 1933. aastal asus endise laevatehase hooneid haldama Kopli Kinnisvaravalitsus. 1940. aastal alanud nõukogude okupatsioon tõi kaasa allakäigu. Suured piirkonnad eraldati sõjaväele ja poolsõjaväelistele organisatsioonidele. 1990. aastatel, kui hooned hakkasid elanikest tühjenema, leidsid seal peavarju ühiskonna heidikud. Tänaseks päevaks on paljud tühjana seisnud ning avariiliseks muutunud maju lammutatud.[102]

---

[99] Elvisto, T. (2006). *Saamahimu ähvardab Kopli liinid hävitada*. — Postimees, 21.11.2006. [WWW] http://uudisvoog.postimees.ee/301106/esileht/siseuudised/tallinn/229850.php (08.03.2014)
[100] Nerman, R. (2006), lk 48, 68.
[101] Vt: RAAM Arhitektid OÜ. (2009). Kopli liinide ja lähiala detailplaneering. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/TPR_DOK/DP/DP013620/DP013620139317.doc (14.03.2014)
[102] Bruns, D. (1998), lk. 19; Nerman, R. (2006), lk 67-68.

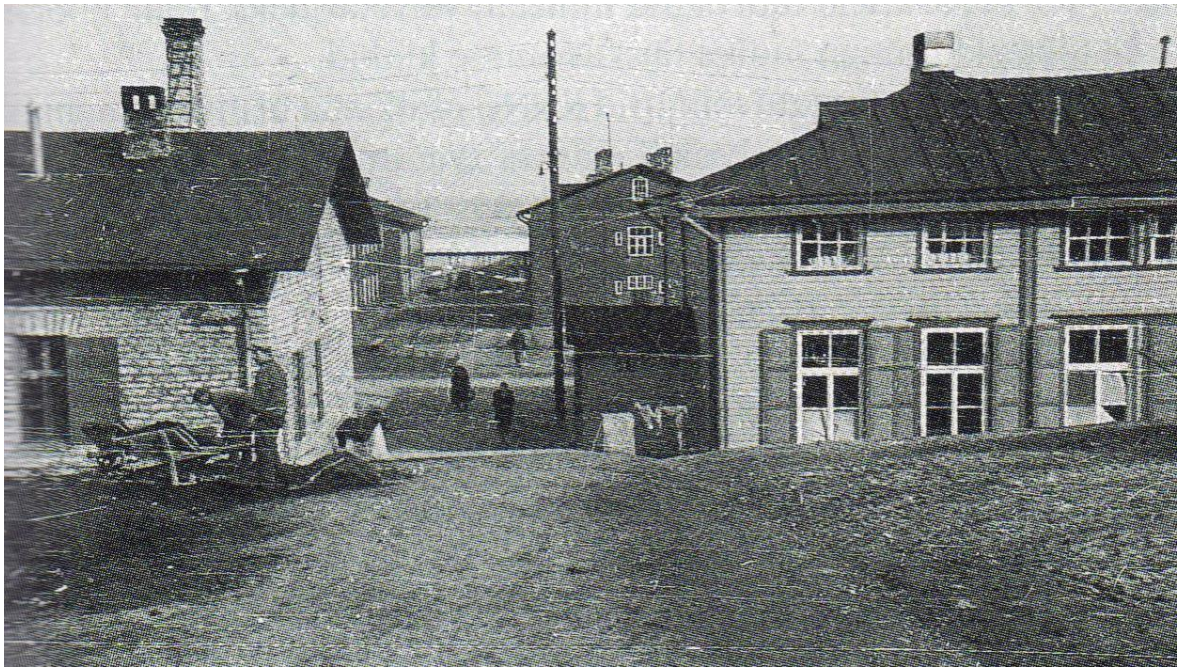

Foto 6. Vaade Vene-Balti asunduse alumisele koloniile. Allikas: Robert Nerman „Kopli. Miljöö, olustik, kultuurilugu 1918-1940“[103]

Foto 7. Vaade Kopli poolsaarele linnulennult. Foto autor: O. Artus, 13.02.1936. Allikas: Fotode infosüsteem[104]

[103] Nerman, R. (2002). Kopli. Miljöö, olustik, kultuurilugu 1918-1940. Tallinn : Robert Nerman, lk 123.
[104] EAA.2111.1.15414.1 [WWW] http://www.ra.ee/fotis/index.php?type=2&id=707490 (08.03.2014)

4.2.5 Kopli-Niidi

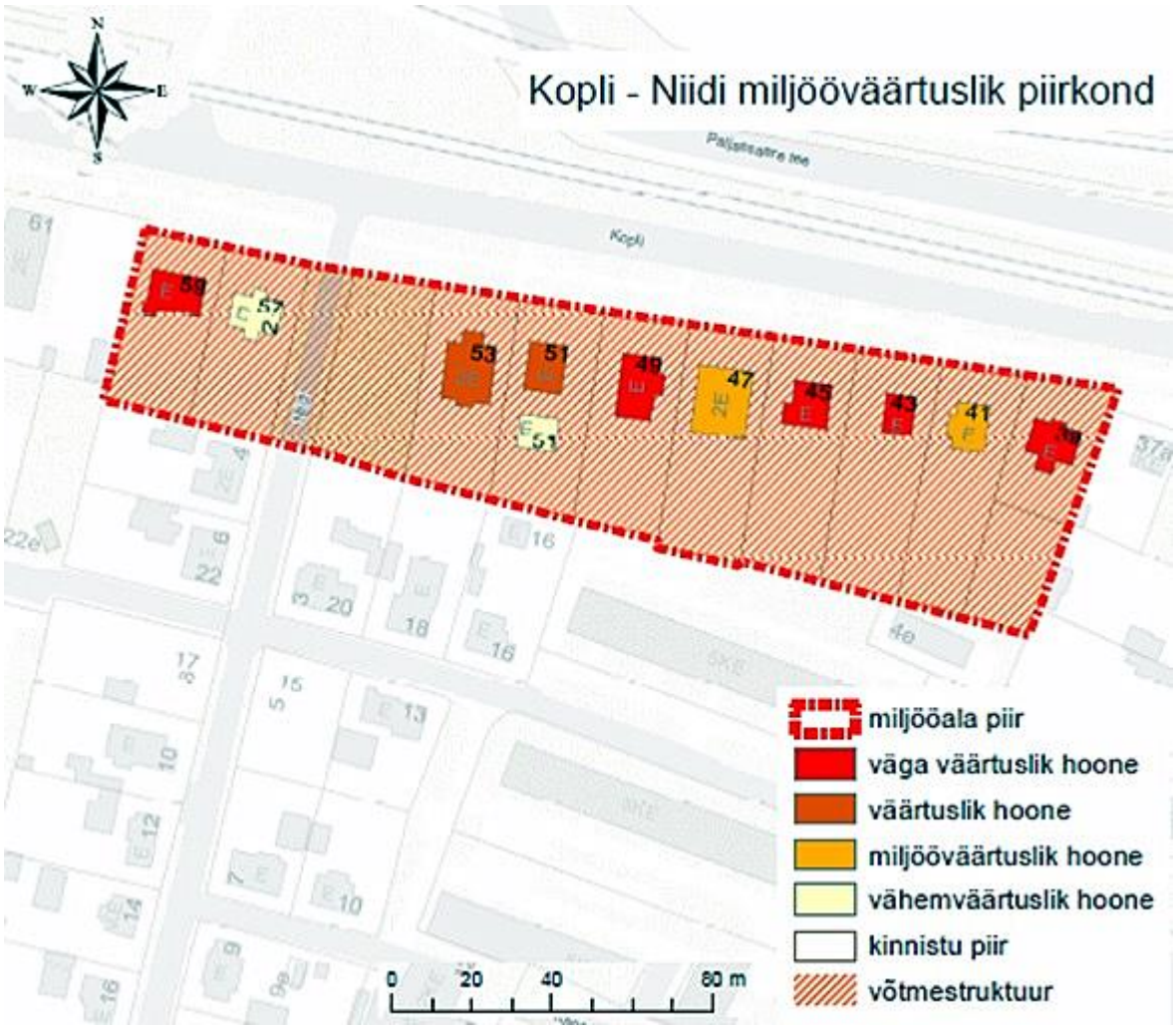

Joonis 9. Kopli-Niidi miljööväärtuslik piirkond. Allikas: Tallinna linna koduleht[105]

Asumi kujunemise lugu. Kopli-Niidi miljööala jääb endise Sitsi asunduse piirkonda. 1920. aastate keskel planeeriti Niidi, Lina ja Puuvilla tänavate piirkonda umbes saja krundiga aedlinn. Linnavalitus kehtestas antud alale ka ehitustingimused: majad tuli rajada 4,5 meetri kaugusele tänavast; hoonestustihedus ei tohtinud ületada 25 % krundi pindalast ning krundid pidid olema ümbritsetud 1,2…2 meetri kõrguse piirdega. Tingimuseks oli ka see, et iga majavaldaja pidi kahe aasta jooksul istutama ning üles kasvatama vähemalt viis ilu- ja viljapuud. Kuna uued elumajad ehitati tühermaale, siis algul ei olnud vaade piirkonnale

[105] Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013). Kopli-Niidi miljööväärtuslik piirkond. — *tallinn.ee*. [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6456s58098 (08.03.2014)

kaugeltki kena, aga 1930. aastateks oli asum muutunud tõeliseks ohtra haljastusega aedlinnaks. Kruntidel olid suured viljapuu- ja juurviljaaiad. Sitsi aedlinn sai tõsiselt kahjustada 1970. aastate lõpus, kui sinna hakati ehitama sinise kattega paneelmaju.[106]

Hoonestus. Sitsi aedlinna Niidi asumi algusaastate ühepereelamute traditsionalistlik puitarhitektuur on iseloomulik 1920. aastate Tallinna aedlinnadele. Toetutud on kohalikele ehitustavadele ning kasutatud on tagasihoidlikult juba olemasolevate „kodumaiste“ 18.-19. sajandi arhitektuuristiilide keelt, kuid samaaegselt ka saksalikule *Heimat*-stiilile omaseid jooni. Kasutatud on hööveldamata laudadest püstvoodrit ning tagasihoidliku profileeringuga rõhtvoodrit. Dekoratiivsemate elementidega on vaid välisuksed ja verandad. Teadlikult püüti vältida vene puithistoritsismi keerukat profileeringut.[107]

Monika Eensalu ja Laur Piheli koostatud töös „Põhja-Tallinna miljööalade inventariseerimine“ on autorite arvates Niidi asumi 1920. aastate lõpu ja 1930. aastate aedlinlik miljöö säilinud küllaltki hästi, eriti Kopli tänava ääres. Miljöölist terviklikkust rikuvad sobimatute materjalidega renoveeritud hooned ning peale II maailmasõda ehitatud hooned või juurdeehitused. Väga väärtuslikuks on hinnatud järgmised hooned: Kopli 39, 43, 45, 49, 59 ja Niidi 3.[108]

---

[106] Nerman, R. (2002). Kopli, lk 240-241; Nerman, R. (2006), lk 79.
[107] Eensalu, M., Pihel, L. (2006)
[108] Vt: samas.

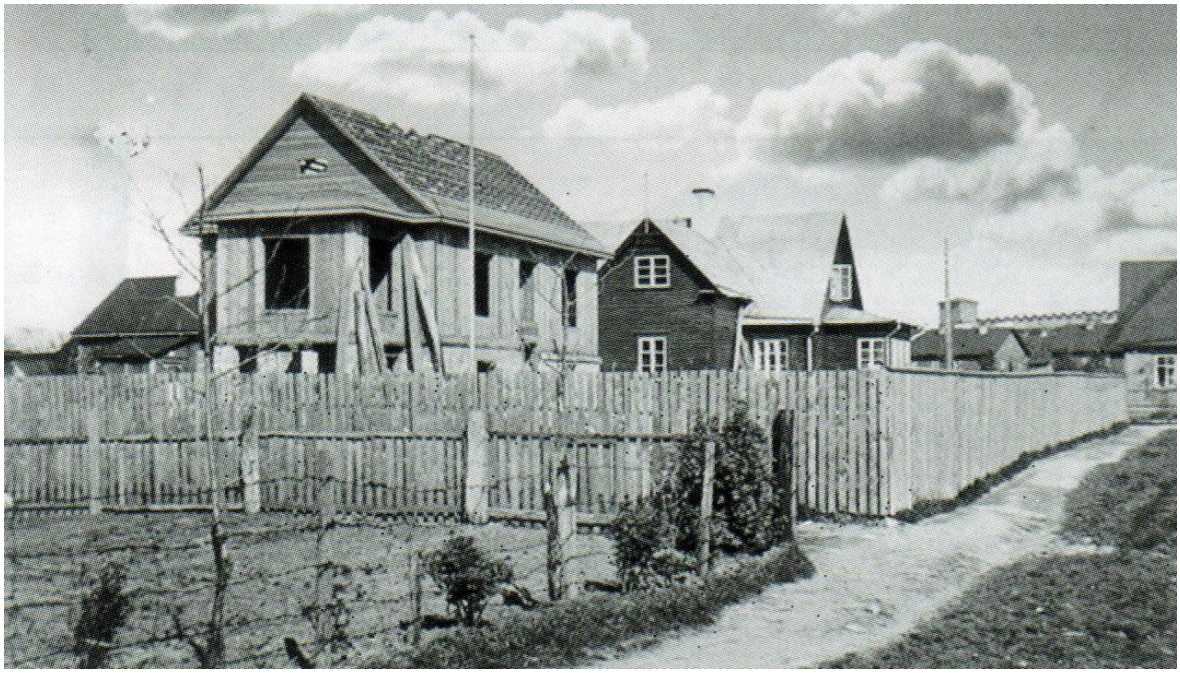

Foto 8. Vaade Niidi tn 22 elumajadele. Allikas: Robert Nerman[109]

Foto 9. Vaade Niidi 14 elumajale. Allikas: Robert Nerman[110]

[109] Nerman, R. (2002). Kopli, lk 263.
[110] Samas, lk 264.

4.2.6 Sirbi

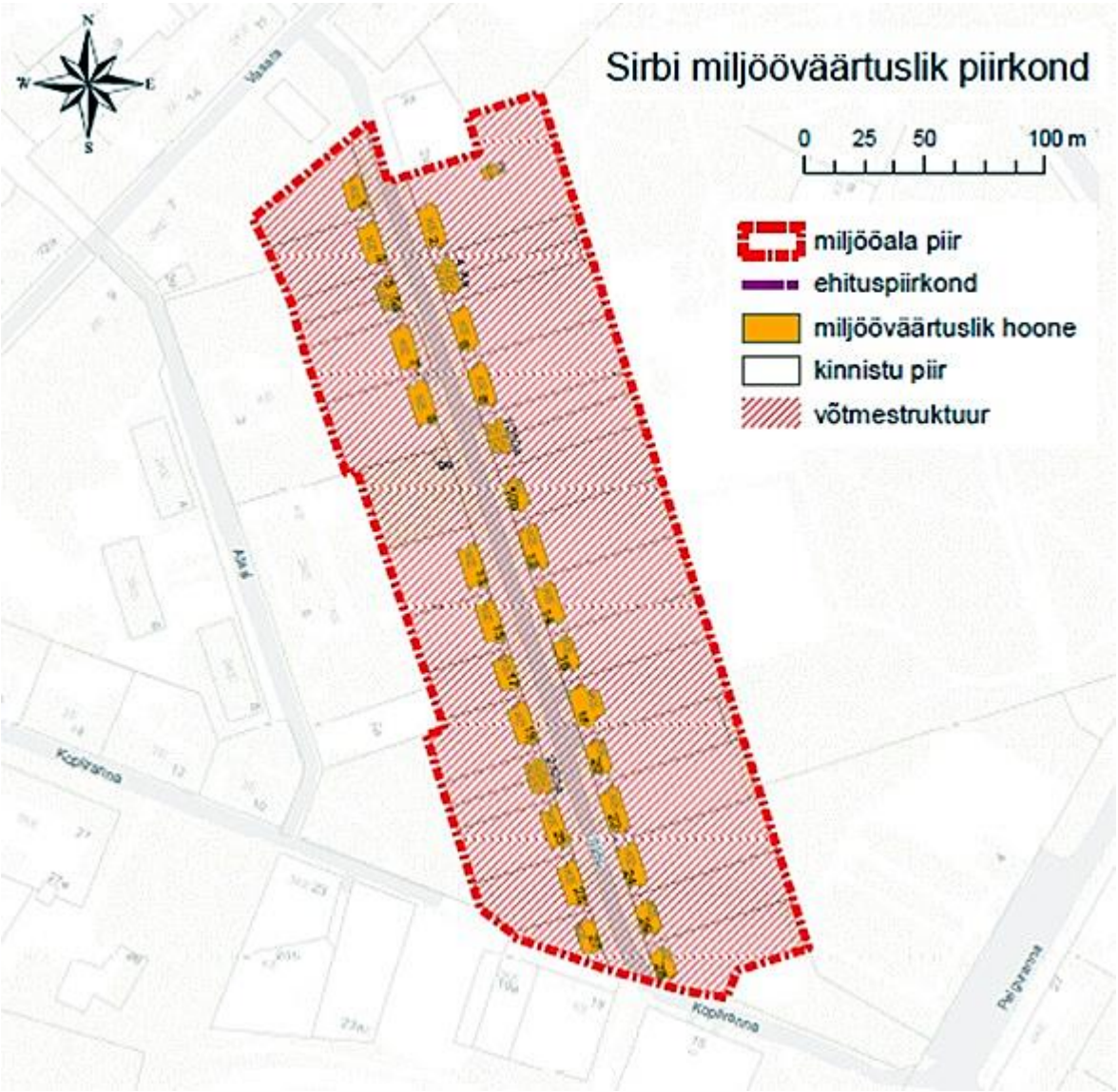

Joonis 10. Sirbi miljööväärtuslik piirkond. Allikas: Tallinna linna koduleht[111]

Asumi kujunemise lugu. Sirbi tänav asub endises Bekkeri asunduses. 1930. aastate teisel poolel, kui Bekkeri maad ning hooned anti riikliku aktsiaseltsi „Kopli Kinnisvarad“ haldusse, tõusis päevakorda kogu Kopli piirkonna ümberplaneerimise vajadus. Väga ulatuslikud ehitustööd olid kavandatud Bekkeri asunduses. Uusehitiste puhul langes valik aedadega väikehoonete kasuks. Seda valikut mõjutasid naabermaade (näiteks Saksamaal Württembergi)

[111] Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013). Sirbi miljööväärtuslik piirkond — *tallinn.ee*. [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6456s58103 (08.03.2014)

kogemused, kus suure tööpuuduse ajal said töölispered isiklikest aedadest hädapärast lisa ning seetõttu elati kriisiperioodid märksa valutumalt üle. Tähtsaimaks ehituskavaks Bekkeri piirkonnas oli Kopliranna ehk Ranna aedlinna rajamine. Algselt insener A. Lomani koostatud ning seejärel arhitekt Roman Koolmari täpsustatud plaani järgi kavandatud aedlinna pidid tulema korterid 240 perekonnale (vt. Joonis 11). [112]

Hoonestus. Sirbi tänava hoonestus on rajatud tervikliku Kopliranna planeeringu alusel. Sirbi tänavale on ehitatud 1939-1941. aastatel arhitektide R. Koolmari ja K. Tarvase projektide järgi kakskümmend kaheksa kaksikmaja. Kivist elamu jaotab kaheks tulemüür. Viilkatusega kahekorruselised elamud reastuvad pika lindina kahel pool tänavat. Kahe ja nelja korteriga elamud on ehitatud nelja tüüpprojekti järgi. Arhitektuurselt erinevad kahe ja nelja korteriga hooned vaid akende asetuse ja vintskappide paigutuse poolest. Hoonete fassaadid on suhteliselt dekoorivabad. Hoonestusviis on ühtne ning omanäoline – hoonete ees oli paeplaatidest kõnniteedega ja muruga ala, piirded olid ja on ka praegu vaid majade vahel. Majade vahetus ümbruses on palju tüüpilisi ja väärtuslikke haljastustaimi.[113]

Monika Eensalu ja Laur Piheli koostatud töös „Põhja-Tallinna miljööalade inventariseerimine“ on välja toodud, et vaatamata Ranna asumi osalisele teostumisele 1939. aastal, kannab Sirbi tänava suhteliselt hästi säilinud hoonestus omaaegse töölisasumi miljööd küllaltki hästi ning omab miljööväärtust.[114]

---

[112] Nerman, R. (2002). Kopli, lk 228-230
[113] Eensalu, M., Pihel, L. (2006), lk 7-9, 13; SWECO Projekt AS. (2009). Sirbi, Kopliranna, Vasara tänava ja mere vahelise ala detailplaneeringu seletuskiri, lk 7. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/TPR_DOK/DP/DP006680/DP006680139002.pdf (13.03.2014)
[114] Vt: Eensalu, M., Pihel, L. (2006)

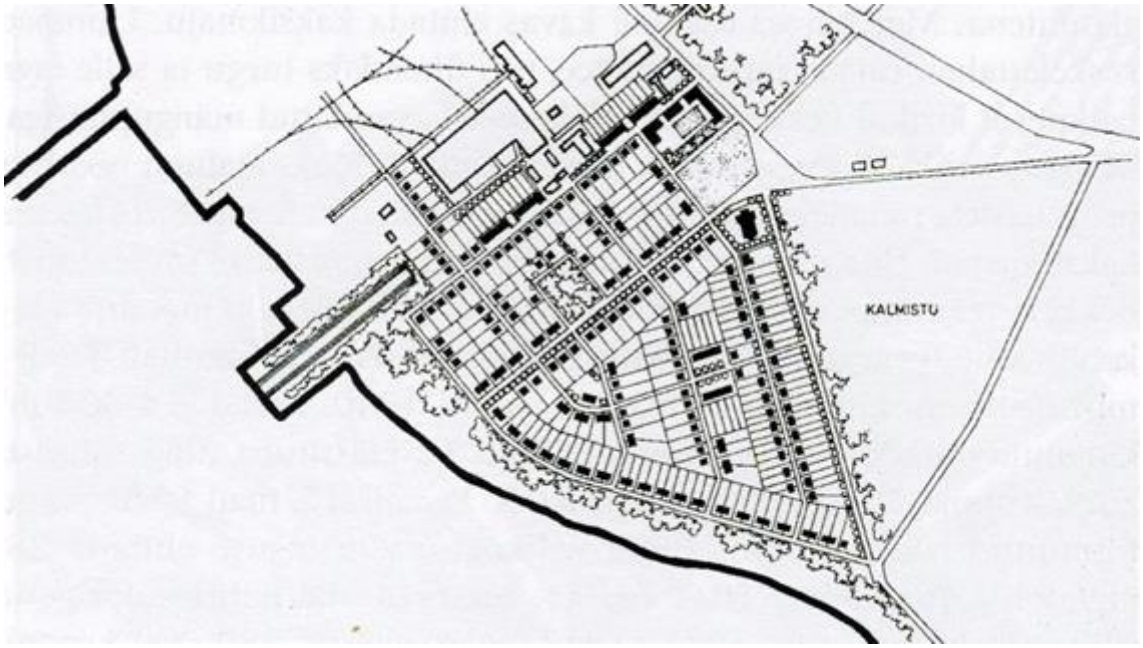

Joonis 11. Arhitekt R. Koolmari „Kopli Ranna Aedlinna“ kavand, 1939. Allikas: Robert Nerman[115]

Foto 10. Sirbi tänav, 29.09.1947. Allikas: Fotode infosüsteem[116]

[115] Nerman, R. (2002). Kopli, lk 227.

[116] EFA.212.0-30734. — *Fotode Infosüsteem.* [WWW] http://www.ra.ee/fotis/index.php?type=2&id=110284 (16.03.2014)

Foto 11. Sirbi tänava majadele vaade tagaaedade poolt. Fotonegatiiv. Allikas: Eesti muuseumide veebivärav[117]

Foto 12. Üks tänav torkab võrreldes ümbritsevate majade ja miljööga Põhja-Tallinnas ülalt silma – Sirbi tänav. Allikas: Andres Tarto aerofotoblogi[118]

---

[117] TLM.6577:109. — *Eesti muuseumide veebivärav*. [WWW] http://www.muis.ee/museaalview/2372858 (16.03.2014)

[118] Tarto, A. (2011). Ühest kinnisvaraprojektist Kopli poolsaarel, mille katkestas II maailmasõda. — *Andres Tarto aerofotoblogi*, 13.12.2011. [WWW http://www.taevapiltnik.ee/blog/tag/sirbi/ (14.02.2014)

4.2.7 Laevastiku

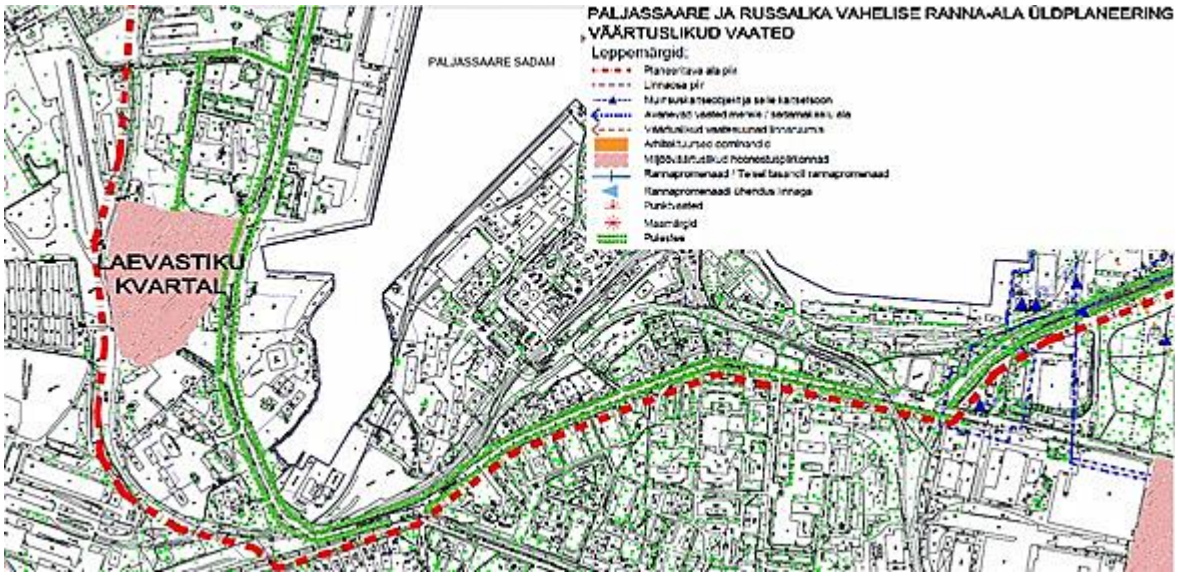

Joonis 12. Väljavõte Paljassaare ja Russalka vahelise ranna-ala üldplaneeringust. Allikas: Tallinna Linnaplaneerimise Amet[119]

Asumi kujunemise lugu. Laevastiku kvartali ajaloo ja kujunemise kohta ei ole leida väga palju materjali. Ajaloolistest skeemidest leiti ainult käesoleva töö raames Tallinna kodulehelt piirkonda illustreeriv ajalooline skeem (vt Joonis 13). Laevastiku tänava kvartal asub Paljassaare poolsaarel ning on määratud Paljassaare ja Russalka vahelise ranna-ala üldplaneeringuga kaitset väärivaks miljööväärtusega elamualaks. Laevastiku tänava kvartal on terviklik 1949. aastal sadamatööliste tarbeks ehitatud stalinistlikus stiilis elamutega ringtänav. Hooned moodustavad ümber kolmnurkse ala tervikliku ansambli.[120] Kolmnurksel alal asusid lastesõim ja lasteaed. Praeguse mänguväljaku asukohal asus lasteaed ja rehabilitatsioonikeskuse asemel lastesõim. Tallinna Linna XV Lastesõime asukoht Laevastiku tn 1 ühes staadiumis koostatud aia ja heakorrastusprojektist[121] selgub, et piirdeaed on olnud valdavalt puitlippidest silikaatkivipostidega, ainult läänepoolses osas on ajutine puitpiire.

---

[119] AS Entec. (2004). Paljassaare ja Russalka vahelise ranna-ala üldplaneering. Väärtuslikud vaated — *tallinn.ee*. [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6463s39742 (09.03.2014)
[120] AS Entec. (2004). Paljassaare ja Russalka vahelise ranna-ala üldplaneeringu seletuskiri, lk 19. [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6463s39737 (09.03.2014)
[121] ERA.T-2.4-1.5206, lk 3.

Hoonestus. Kahekorruselised majad rõhutatud kesktrepikojaga meenutavad Tallinna maja, kuigi tegu on kivielamutega. Kvartali üldmulje on väike ja privaatne, mis tuletab meelde vabariigiaegse eeslinna miljööd. Hoonete paigutus ümber keskse platsi on juba selgelt nõukogude aegne. Algselt puudusid ka piirdeaiad rõhutamaks uue ühiskonna võrdõiguslikku iseloomu.[122]

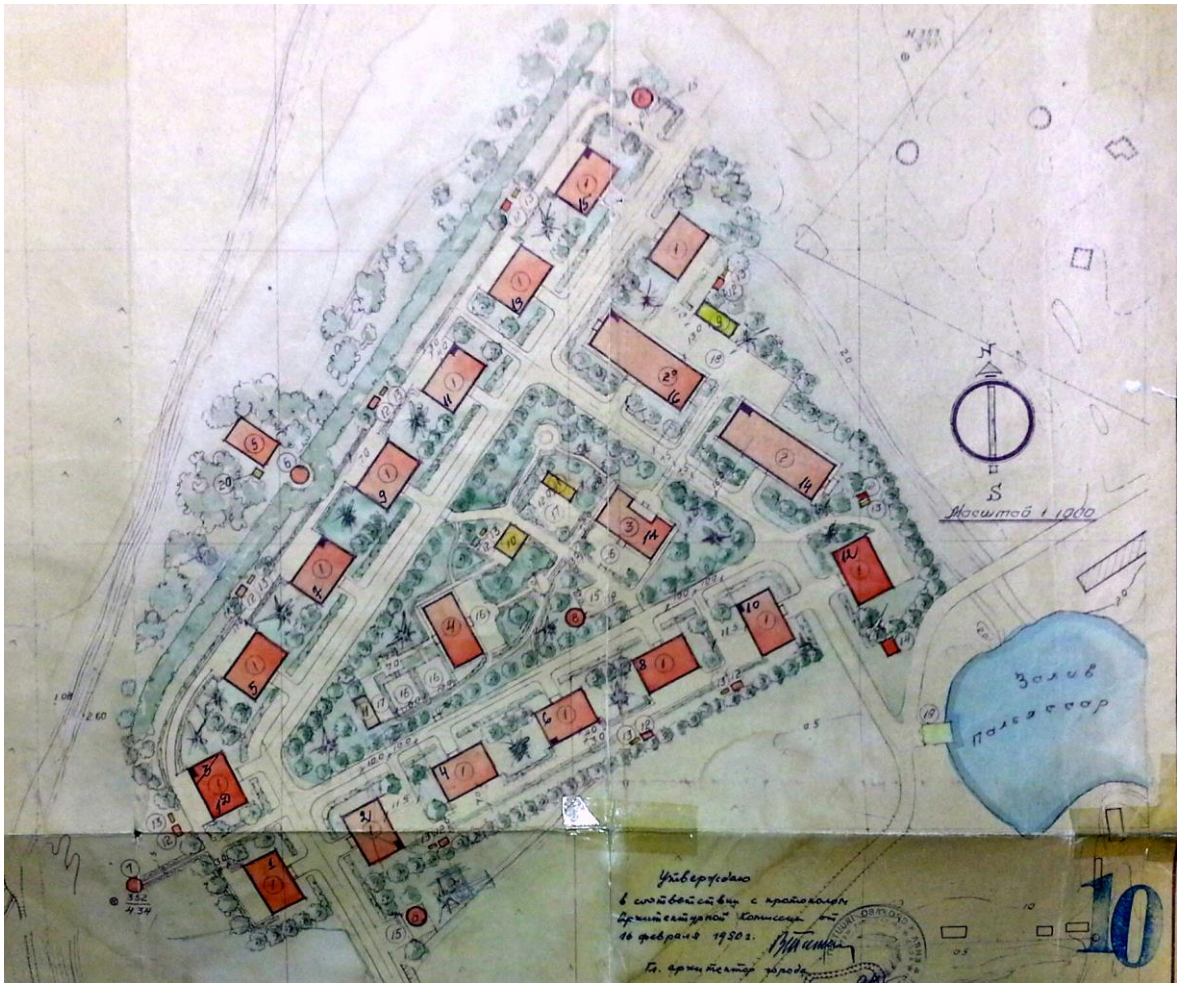

Joonis 13. Fragment planeeringu kaardist, arhitekt 1949. Allikas: Tallinna Linnaplaneerimise Ameti arhiiv[123]

[122] Välja, L., Tallinna Kultuuriväärtuste Amet. (2012). Stalinistlik maja. Kortermaja tüübid ja säästev uuendamine. Tallinn : Tallinna Kultuuriväärtuste Amet, lk 8.
[123] TLPA.7361

4.2.8 Pelguranna

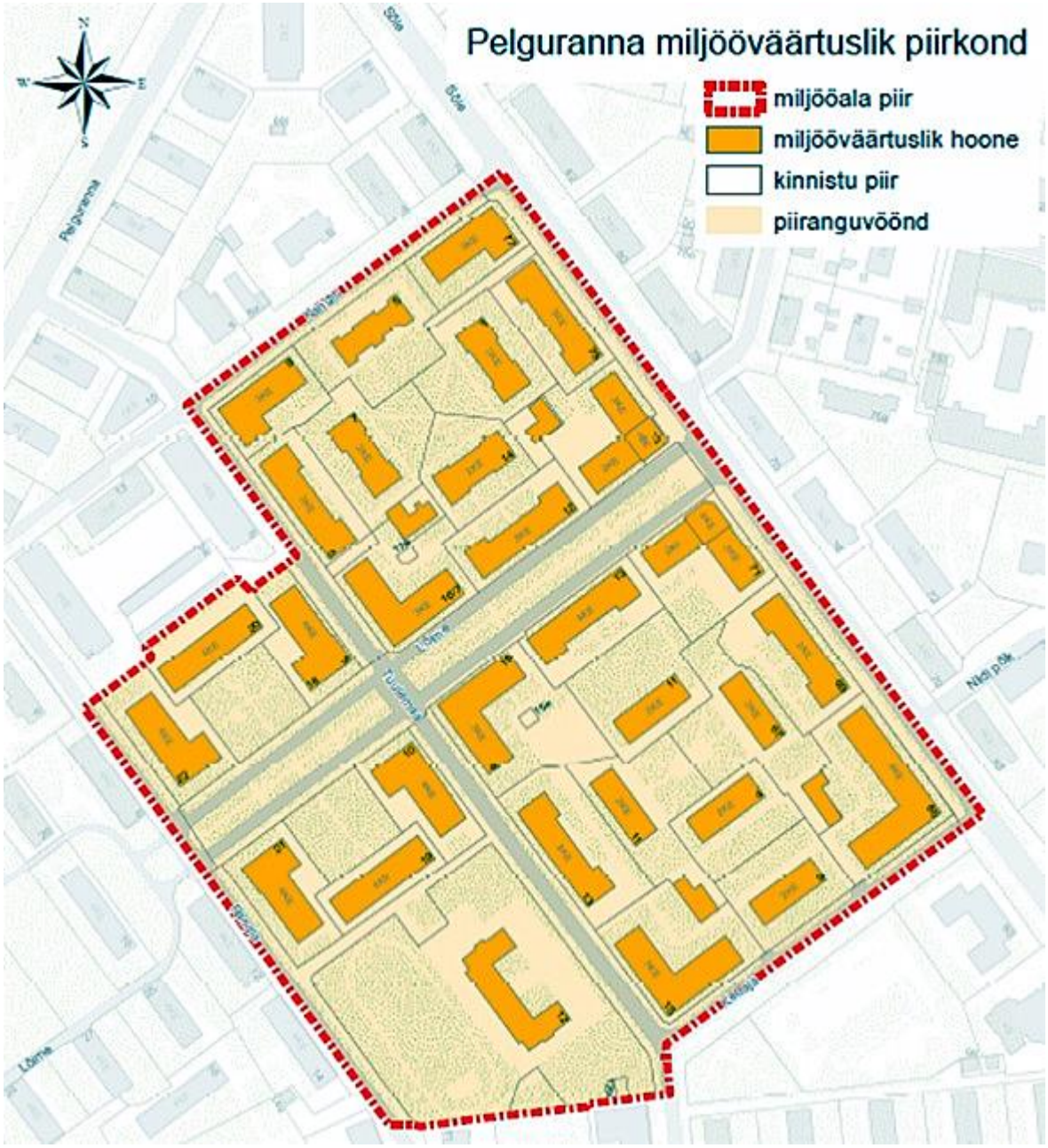

Joonis 14. Pelguranna miljööväärtuslik piirkond. Allikas: Tallinna linna koduleht[124]

Asumi kujunemise lugu. Pelguranna asum on üks esimesi pärast Teist maailmasõda rajatud Tallinna elurajoone.[125] Enne 1930. aastaid laiusid selle elurajooni kohal Balti

[124] Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013). Pelguranna miljööväärtuslik piirkond. — *tallinn.ee*. [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6456s58104 (08.03.2014)
[125] Bruns, D. (1993), lk. 167.

Puuvillavabriku töötajate põllu- ja karjamaad. See tööstusettevõte on andnud ka Pelguranna piirkonna tänavatele nimed. 1936. aastal valmis arhitekt A.Soansi projekti järgi rannahoone ning kavatseti rajada puiestee (Kolde puiestee), mis ulatuks Kopli laheni.[126] 1948. aastal kavandas „Estonprojektis“ G. Šumovski koos N. Misernjuki, A. Bobkovi ja J. Dulkinaga projekti „Pelgurand“.[127] Planeering nägi ette väikesteks kvartaliteks jaotatud elurajooni, range perimeetrilise hoonestuse ja sümmeetriliselt paiknevate ühiskondlike ehitistega (vt. Joonis 15). Elamupiirkond ehitati Tallinna Laevaremonditehase sisserännanud töölistele ja nende perekondadele.[128] Ehitamist alustati 1950. aastal, esimesena rajati tänavavõrk ning esimesed perimetraalsed kvartalid tänase Lõime tänava ümbruses.[129] Josif Stalini surmale 1953. aastal järgnesid muudatused ja ümberhindamised ka linnaplaneerimises ja ligikaudu pooled planeeritud elumajadest jäid rajamata, sh hiiglaslik kultuurimaja koos pargi ning rannalahendusega. Projekteeritava kiilukujulise planeeringu loodeotsas oli ristkülikukujuline peaväljak, millest sai alguse tsentraalne alleega peatänav, praegune Lõime tänava esplanaad. Peatänav suundus kultuurimaja ette planeeringu kaguosas, kus asus ka park. Park lõppes Pelgurannaga ning merre rajatud muuliga. Kauni merevaate müüris kinni hiljem ehitatud nn hruštšovka. Valmis ehitatud asum ei vasta täpselt projektile, erinevused on kohati üksikute hoonete asetuses ja gabariitides, seejuures on säilinud korrapärane planeerimispõhimõte. 1960. aastatest ehitati käsiteldava stalinistliku hoonekompleksi naabrusesse uued massiarhitektuursed elamurajoonid.[130]

Hoonestus. Monika Eensalu ja Laur Piheli koostatud töös „Põhja-Tallinna miljööalade inventariseerimine“ on kirjeldatud Pelguranna asumit kui ehedat näidet II maailmasõjajärgse kümnendi vene stalinistlikust planeeringust ja arhitektuurikeelest. Suurejoonelise planeeringu ja hoonete projektide aluseks kasutati üleliidulisi tüüpprojekte. Hoonete krohvitud fassaadidel on vabalt interpreteeritud ajaloolisi arhitektuuristiile, mis väljendub erikujuliste stukkreljeefidena, pilastrite, karniiside ja kaaravadena. Tänapäevani on asum hästi säilinud ning toimuvad hoonete renoveerimistööd.[131]

---

[126] Bruns, D. (1998),lk 107.
[127] Kalm, M. (2001). Eesti 20. sajandi arhitektuur. Tallinn : Prisma Prindi Kirjastus, lk 267.
[128] Nerman, R. (2006), lk 78.
[129] Juske, J. (2013). Ajaloorubriik: Pelguranna – muutunud tänavanimed ja läbilõige nõukogude arhitektuurist. — *Jaak Juske blogi*, 12.07.2013. [WWW] http://jaakjuske.blogspot.com/2013/07/pelguranna-muutunud-tanavanimed-ja.html?q=pelguranna (04.05.2014)
[130] Eensalu, M., Pihel, L. (2006), lk 10-11.
[131] Samas, lk 15

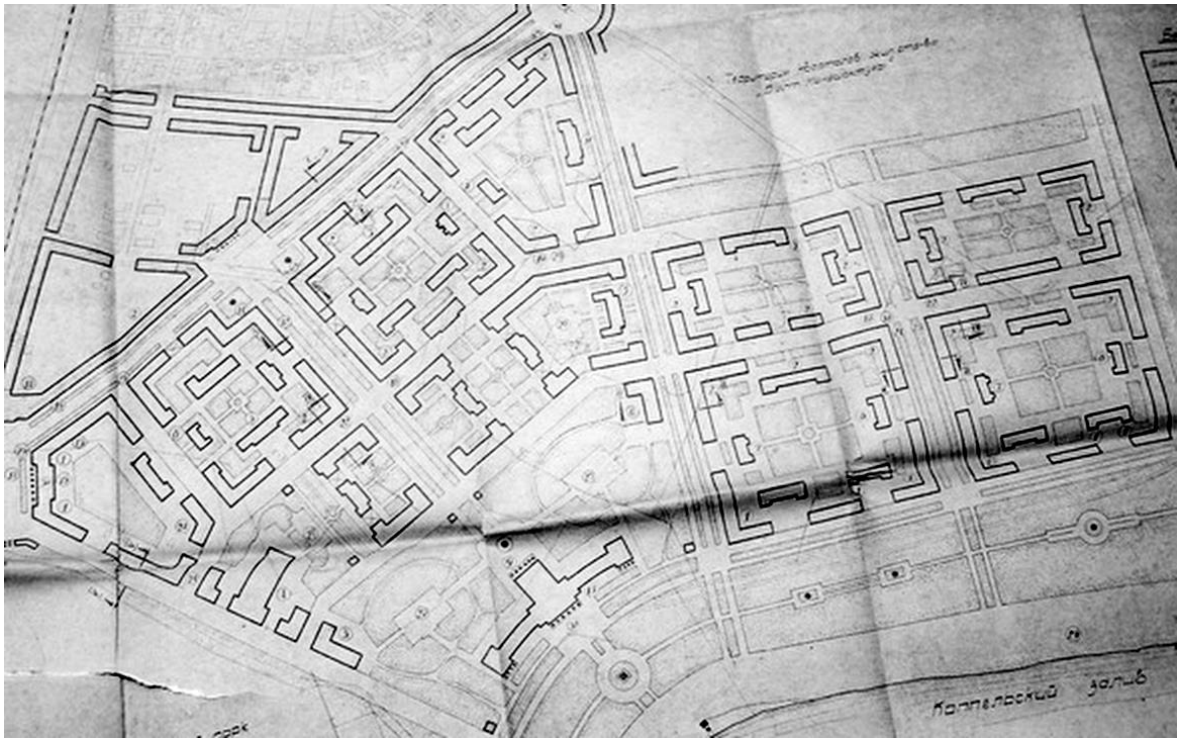

Joonis 15. Fragment Pelguranna planeeringu kaardist, arhitekt G. Šumovski, 1948. Allikas: Tallinna Linnaplaneerimise Ameti arhiiv[132]

Foto 13. Lõime tänavavaade. Fotonegatiiv. Allikas: Eesti muuseumide veebivärav[133]

[132] TLPA.7064

[133] TLM.6577:117. — *Eesti muuseumide veebivärav.* [WWW] http://www.muis.ee/museaalview/2372895 (14.02.2014)

5 MILJÖÖVÄÄRTUSLIK HALJASTUS

5.1 Haljastus kui üks miljöökomponent

Hooned üksi ei moodusta elukeskkonda või kui sõnastada seda Nora Tammoja kirjasõnadega: „*Külm ja võõras oleks arhitektuur ilma elava taimeta*.“[134] Alles maastik, aed või puiestee loovad ehitusele sobiva ümbruse. Maja ja selle ümbrus kokku moodustavad tervikliku elukeskkonna. Samuti kaasneb rohelusega aia elurikkus – näiteks linnud ja liblikad. Võib tunduda, et aed on vaid ala majade vahel, aga kui aias ringi vaadata, siis võib leida sealt kujunduselemente ja näha seda, et aeda on teadlikult planeeritud. Samuti võib ka märgata seda, et aia algne kujundus võib olla säilitamis- või taastamisväärne.

Tegevuskavas nimetatakse haljastust kui ühte miljöö komponenti miljööväärtuslikel hoonestusaladel. Kas võib seega väita, et miljööväärtuslik on igasugune haljastus, mis kasvab miljööaladel? Pigem ei, sest see ei pruugi olla sellele piirkonnale st eluviisile, arhitektuurile või planeeringule iseloomulik, vaid on juhuslik. Niisiis tuleb miljööväärtuslikel aladel piirkonnale iseloomulik haljastus ning selle paigutus tänaval ja krundil välja selgitada. Käesoleva töö eesmärk on uurida, milline on piirkonnale iseloomulik st ala elukeskkonda toetav hea haljastustava.

Miks on üldse vaja haljastust väärtustada? Haljastusel on nii sotsiaalne, psühholoogiline kui ka esteetiline mõju. Haljastuse sotsiaalne mõju võib olla võimalus osaleda oma koduümbruse haljastamisel ning selle hooldustöödel; pakub võimalusi sotsiaalseks suhtlemiseks ning noorte töökasvatuseks. Oma kätega loodu eest tuntakse vastutust ning seda hoitakse, see tekitab kodukoha tunde. Psühholoogist mõju toetab taimedega suhtlemine, sest see mõjub psüühikale rahustavalt, suurendab stressitaluvust ning pakub esteetilist elamust.[135]

---

[134] EAM.11.2.1, lk 2.

[135] Altmäe, A., Mölder, A., Saks, M., Unn, P., Redlich R., Miller, M. (2014). Tõhusa haljastuse rakendamine Eestis. [WWW] http://www.iluskodu.ee/doc/ehaljastus/Tohusa_haljastuse_juurutamine_Eestis_A_Altmae.pdf (03.05.2014)

Ants Hein on kirjeldanud aiakunsti järgmiste sõnadega: *„Vahel on aia- ehk pargikunsti peetudki kõigist kunstialadeks selleks kõige õilsamaks. Juba seetõttu, et kõnealune on neist ainus, kus loojal endal jääb lõpptulemus enamasti nägemata.“*[136] Järgnevates peatükkides tehakse läbilõige Tallinna aiakunsti ajaloost. Eraaedade tekkimist võib seostada üürilinnajagude tekkimisega 19. sajandi lõpus. Seega olid esimesed aiad kartulipeenarde ja kapsavagudega peamiselt toitvaks maalapiks. Eesti Vabariigi esimene periood oli pargi- ja aiaarhitektuuris üsnagi tulemusterohke, eriti 1930. aastad, mil majanduse areng soodustas ehitustegevust ning sellest sõltuvat nii avalikuks kui ka privaatseks kasutamiseks mõeldud haljastust. II maailmasõjale järgnes sotsialistlik aeg: stalinistlikud puiesteed ja ühishoovid ning valdavalt teostamata jäänud suurprojektid. Alates 1950. aastatest tõusis taas aedlinlike eramuaedade ja suvilakruntide kujunduskultuur.[137] Tänapäevases Põhja-Tallinna linnaosas leidub igast ajastust üks killuke, ühest suurem, teisest väiksem ning mõnest paigast võib leida läbilõike igast ajastust.

5.2 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi alguse tüüpiline aed – aguli aed

Foto 14. Vaade Tallinnale Koplist, esiplaanil agul. Dateering: III kümnend 1900. Allikas: Eesti muuseumide veebivärav.[138]

[136] Hein, A. (2007). Aed ja aeg. Piirjooni eesti aiakunsti vanemast ajaloost. — *Eesti pargid 1*. Tallinn : Keskkonnaministeerium ; Muinsuskaitseamet : Varrak, lk 17.

[137] Tammet, T. (1999). Muru ja õunapuud. — *Sirp,* 09.04.1999. [WWW] http://www.sirp.ee/archive/1999/09.04.99/Kunst/kunst1-3.html (03.05.2014)

[138] TLM.2980. — *Eesti muuseumide veebivärav*. [WWW] http://www.muis.ee/museaalview/1957110 (04.05.2014)

Tüüpilist 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi alguse asumit iseloomustab arhitekt Margit Mutso artikli „Agul“ sissejuhatavas lõigus: *„… kui Pelgulinna räämas aedades õitsesid õunapuud ja sirelid, hoovides lärmasid segaverelised nähvitsad ja otse sõiduteel mängisid väljaveninud dressipükstes väikesed kaagid. Ega siin suurt ohtu olnud: aguliinimene oli vaene ja autosid liikus nendel teedel harva. Iga kell oleksin ma vahetanud meie uue, tolle aja kohta avara kõigi mugavustega kooperatiivkorteri viiekordses paneelmajas mõne Pelgulinna puitlobudiku ühegi mugavuseta elamispinna vastu. See keskkond oli lihtsalt nii inspireeriv. Elu Tallinna agulis tundus linnaelu ideaalina. Tundub siiani.“* [139]

19. sajandi lõpul ja 20. sajandi alguskümnenditel eeslinnadesse ehitatud puust üürimajad on edukalt säilitanud oma koha ka 21. sajandi linnapildis. Agul on linnakultuuri ühe olulise faasi tunnistaja. Õued ja tagahoovid, katusekorrused, kodused väikepoed ja töökojad keldrikorrustel moodustavad aguliromantika ning selle leiab kesklinna vahetus läheduses.[140]

Majad ehitati vastu tänavat ja hoovid jäid elamute taha kvartali sisemusse. Kui krundil asus ka hoovimaja, siis need olid paigutatud põhihoonele võimalikult lähedale, et säilitada roheline õueala majade taga.[141] Arnold Matteus iseloomustab Tartu sajandivahetuse ja 20. sajandi esimese kümnendi üürimaja õue: „*Elumaja taha jäeti tavaliselt nelja sülla (u. 8,26 m) laiune õu, selle taga asetsesid puukuurid, pesuköök, käimla. Puukuurid olid 1-2 korruselised. Õues oli pumbaga varustatud puhtavee kaev, solgivee kaev ja laudadest tõrvatud prügikast. Õue pind oli kas kruusatatud või munakividega sillutatud. Õue taga, sügavusega kvartali sisemusse – juurvilja ja puuvilja-aed, mis oli eranditult majaperemehe kasutada.*“[142] Seega võib järeldada, et varasemate üürilinnajagude aiad olid üsna ahtad. Iga maja õuel asusid tavaliselt pesuköök ja madal puukuuride rida. Kui sajandivahetusel hakati majaaluseid keldriks väljaehitama, siis kasutati neid ruume puukuurina ning õuele jäänud kuurid lammutati või kasutati panipaigana mõnel muul otstarbel. Osadel kruntidel ehitati abihooned põhiliselt ühe katuse alla (vt Joonis 16), mõnedel aga laiali hoovi eri kohtadesse

---

[139] Mutso, M. (2011). Agul. — *Sirp*, 07.10.2011. [WWW] http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=13118:agul-&catid=20:arhitektuur&Itemid=25&issue=3363 (03.05.2014)

[140] Lindpere, P. (2009). Agul ja aedlinn. — *Estonica, entsüklopeedia Eestist.* [WWW] http://stage.estonica.ee/et/Kultuur/Arhitektuur/Agul_ja_aedlinn/ (03.05.2014)

[141] Martin, A., Tallinna Kultuuriväärtuste Amet. (2011), lk 35.

[142] EAM.25.3.8

(vt Joonis 17). Maja taha paljude kõrvalhoonete vahele jääv hooviala oli kogu majarahva kasutada. Tavaliselt jäi krundi ühte serva peremehe ilu- ja puuviljaaed, mis oli muust õuest eraldatud madala piirdega ja kuhu tavaliselt üürilisi ei lubatud. Laste peamine mänguala oli õu, vahepeal lasi peremees sinna ka liivakasti ehitada, aga liiva pidid laste vanemad ise muretsema.[143] Ene Mäsak kirjeldab raamatu „Elutingimustest Tallinna eeslinnades 1870-1940“ esimeses osas „Tallinna tööliste korteriolud aastail 1870-1917“ inimeste mälestusi, kuidas pererahvas pühapäeviti värskes õhus aega veetis oma peenarde, põõsaste ja viljapuudega iluaias. Kuidas üks peremees kasvatas oma aias ainult kartuleid ja teisel oli krundil ilunurk rooside ja pojengidega. Seda idülli vähendasid õuel asuvad loomapidamishooned, haisvad käimlad jms. Iluaiad olid pigem omanike privaatala, kuid oli ka erandlikke omanikke. Nii näiteks on eraldi esile tõstetud üht Liiva tänava peremeest, kes lubas lastel oma sirelilehtlas mängida ja tegi ise neile liivakasti ja kiige.[144]

Agulitele on iseloomulik tarastus – ühest küljest takistuseks väljastpoolt tulijatele, teiseks omandipiiride rõhutamiseks ja kolmandaks laste ja koerte välja- ja sissepääsu takistamiseks. Tänavaäärsed piirded olid tavaliselt kõrged plankaiad, kusjuures värav oli kõrgem kui aed ise – keskeltläbi 3 meetrit. Sellist enesesse sulgumist püüti eeskujude ja seadustega jõudumööda kahandada. Tavaliselt olidki suhted üleaedsetega heanaaberlikud ja vanad plankaiad asendati tasapisi madalate sümboolsete piiretega. Mõnikord ehitati isegi hoovidevaheline värav, mille kaudu sai otseteed külas käia. Madalamad piirded võisid eraldada ka majandushoovi iluaiast.[145]

---

[143] Mäsak, E. (1981). Elutingimustest Tallinna eeslinnades 1870-1940. Tallinn : Kirjastus „Eesti Raamat“. lk 65.
[144] Samas. lk 71-72.
[145] Martin, A., Tallinna Kultuuriväärtuste Amet. (2011), lk 35; Nerman, R. (1996), lk 202-204; Tammet, T. (2003). Eesti pargi- ja aiaarhitektuur 1920.-30. aastatel. Tallinn : Eesti Kunstiakadeemia, lk 107.

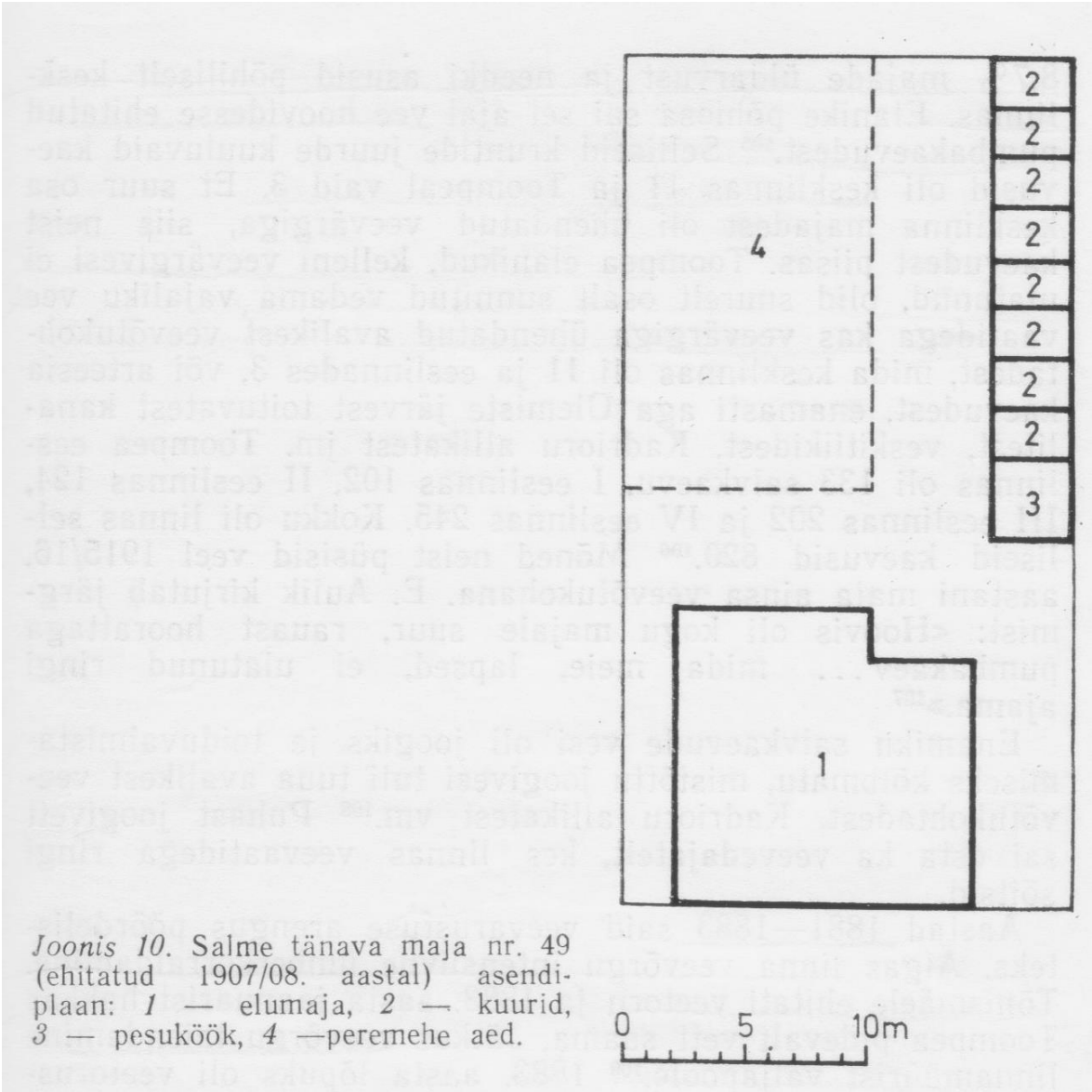

Joonis 16. Salme tänava maja asendiplaan: 1- elumaja, 2 – kuurid, 3 – pesuköök, 4 – peremehe aed. Allikas: Ene Mäsak „Elutingimustest Tallinna eeslinnades 1870-1940“[146]

[146] Mäsak, E. (1981), lk 67.

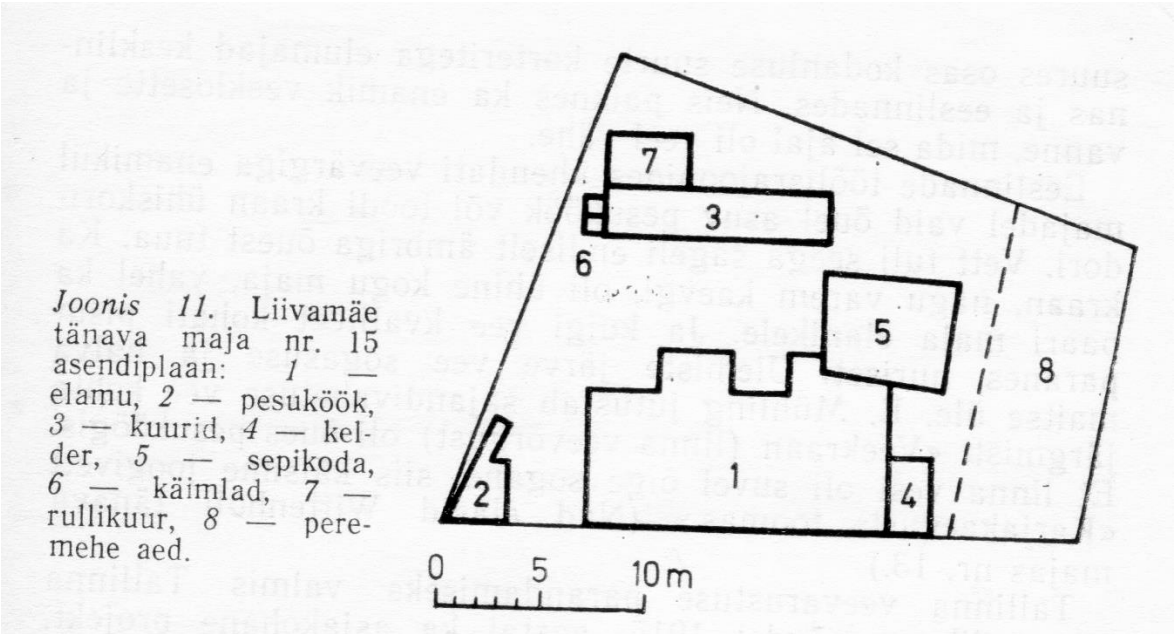

Joonis 17. Liivamäe tänava maja asendiplaan: 1 – elamu, 2 – pesuköök, 3 – kuurid, 4 – kelder, 5 – sepikoda, 6 – käimlad, 7 – rullikuur, 8 – peremehe aed. Allikas: Ene Mäsak „Elutingimustest Tallinna eeslinnades 1870-1940“[147]

Eelnevalt kirjeldatust võib järeldada, et aguli miljööruumi iseloomustavad järgmised tunnused:

- piklikud, suurte mõõtmetega krundid, kus on vähene täisehitus ja sellest tulenev suur roheluse osakaal;
- elumajad paiknevad tänavajoonel, abihooned krundi sisemuses;
- tänavaäärse hoone ja hoovimaja vahele jääb majandusõu, tagapool tarbeaed.

Tänapäeval iseloomustavad selliseid alasid tänavapoolsed kõrged puitlippidest või – plankudest piirdeaiad. Võrreldes varasemate aegadega on abihoonete arv õues vähenenud. Vähenenud on köögiviljakasvatus, selle asemel kasvatakse lilli ja maitsetaimi. Kõrghaljastus põhineb õuehaljastusel, milleks on valdavalt leht- ja viljapuud. Tüüpilises aias on valdavalt hoone ümbruses ilupõõsad ja lillepeenrad ning krundi kaugemas otsas kasvavad viljapuud ja marjapõõsad.

Agulite juurde ei sobi väga organiseeritud, liiga kujundatud haljasalad. Tänapäeva suurim probleem on autode rohkus ja parkimispoliitika, mille tõttu kattuvad majatagused

[147] Mäsak, E. (1981), lk 69.

õunapuuaiad parkimisplatsiga. Sellega kaotab keskkond oma ühe suurima väärtuse – roheluse. Tuleb järgida Arnold Matteuse 1938. aastal väljendatud tõekspidamisi: *„Kultuuri ei loo veel üksikud paleed agulis, tähtis on, et ka agul omaks stiilset ja kultuurilist palet.“*[148]

Praegustesse Põhja-Tallinna linnaosa piiridesse jäävatest asumitest oli 20. sajandi alguseks hoonestatud suurem osa Kalamajast ja ka Pelgulinna alge: Telliskivi, Õle, Heina (Rohu tänava poolne külg) ja Ristiku tänava algus. Asustus tihenes ka Kelmikülas: Toompuiesteel, Paldiski maantee ja Tehnika tänava vahel, Sügise ja Saani tänavas.[149] Lisaks leidub agulitüüpi aedu ka Koplis.

5.3 1920.-1930. aastaid iseloomustav aed

5.3.1 Aedlinnalaadne aed

Foto 15. „Oma Kolde“ majad Tallinnas Kolde puiesteel, 1930. aastate alguse foto. Allikas: Eesti Arhitektuurimuuseum[150]

[148] Hallas-Murula, K. (2002).
[149] Bruns, D. (1998), lk 13-18.
[150] EAM.46.2.48

1920. aastal avaldatud intervjuus Eugen Habermanniga kirjeldab tema nägemust Tallinna tulevikust: *„Otse käesoleval ajal on linnaelanikkude hulgas tung aedmaade harimiseks. Seda kalduvust tuleks kõigiti kasvatada, sest selles on pant tuleviku aedeeslinnade ja aedlinnade tekkimiseks, millel rahva tervise ja kasvu peale määratud suur mõju võib olla. Sest mis võib parem olla, kui et linna kitsastest ja õhuvaestest korterioludest inimesed vabasse õhku ja päikesepaiste kätte lähevad töötama kas või mõneks tunnikski päevas, oma aedmaad harima.“*[151]

1920.-1930. aastate Eesti aiakunstist on põhjaliku ülevaate teinud Tiina Tammet raamatus „Eesti pargi- ja aiaarhitektuur 1920.-30. aastatel“. Seda aega iseloomustab kõige enam aiakujunduses see, et hakati tarbe- ja iluaeda rohkem eraldama. 1930. aastatel suurenes Eestis vajadus aiaarhitekti elukutse järele, seda soosis taimede sissetoomine ja nende aklimatiseerumine, propageeriti ka kodumaiseid taimi. Huvi tõusu aiakujundaja elukutse järele näitas ka välismaal koolitatute arvu suurenemine. Samuti soodustasid seda aktiivne ehitamine kui ka 1936. aastal alanud riikliku kodukaunistamise propaganda mõju.[152]

Esimene katse luua ühtse elamukavanditega terviklikult kujundatud aedlinlik asum oli A. Soansi planeeritud Aarde ja Preesi tänava hoonestamine Pelgulinnas.[153] Aedlinnadeks nimetati läbimõeldud planeeringu alusel kruntideks jagatud maa-ala. Krundi suurus varieerus ligikaudu tuhandest mõne tuhande ruutmeetrini, see võis olla mõnel jõukamal suuremgi ostes korraga mitu krunti. Avaram ruum võimaldas aiakujundusse vabamat suhtumist. Aga aedade kujundust mõjutasid küllaltki ranged ehitusmäärused, mis sätestasid kui kaugel pidid majad tänavast ja üksteisest asuma. Tavaliselt ei lubatud elamuid ehitada krundi servale vastu tänavat, vaid mõned meetrid sellest eemale. Eesaed oli vajalik tänava arhitektuuriliseks kujundamiseks ja vajadusel tänava laiendamiseks. Eesaed jäeti alati iluaiaks, mitte kunagi tarbeaiaks.[154] Näiteks Tallinnas Lillekülas kehtisid 1939. aastal uushoonestusele järgmised nõuded: „*Elumaja ja tänava vaheline krundiosa tuleb korraldada ja hoida korras iluaiana ja sinna võib istutada ka puid ja põõsaid. Iluaed peab*

[151] Bruns, D. (1998), lk 27.
[152] Samas, lk 7-10.
[153] Bruns, D. (1998), lk 73.
[154] Tammet, T. (2003), lk 103-107.

olema korraldatud hiljemalt kolme aasta jooksul, arvates obrokilepingu sõlmimise päevast.“[155]

Pelgulinnas ei lubatud õuele ehitada majandushooneid. Kelder, pesuköök jmt. paigutati maja keldrikorrusele, seetõttu jäi hoovi rohkem ruumi ka puhkeaia jaoks. Pelgulinna lillerohkust kiideti ajaleheski: „*Erilise ilme annavad siin elu palele lilled, mida igas aias on tohutud põõsad. Need õieti kajastavad linnarahva vaikseid igatsusi, mida nad umbsetes majades, kus hoovil vaid mõni üksik rohulible ja paas, kaua endas kannud. Siin on nad saanud istutada oma lilled ja mõne peenra ehk sedagi, mida saab supi sisse poetada. Kuid üle kõige säravad ikkagi tohutud jorjenid ja päevalilleõied, mis nüüd sügisel pakuksid kunstnikele maalilisi motiive.*“[156]

Kokkuvõtvalt võib öelda, et aedlinna iseloomustavad majad, mis asuvad tänavajoonest veidi tagasiastega, ning millel on minimaalse suurusega ees- ja avaramad tagaaiad. Tagaaiale lisandus peenardega aiamaaosa. Pelgulinna ehitusmäärusega on määratud, et uushoonestus peab arvestama aedlinna iseloomulikke planeerimisvõtteid, milleks on lahtine hoonestus, korruste arv 2-3, tänava pool väike eesaed laiusega 3,0…5,0 m sõiduteest, kruntide piirdeaiad elamutega ühel joonel, eesaiad piireteta.[157]

Põhja-Tallinna linnaosas kandsid aedlinna ideid ja kannavad tänaseni endas „Oma Kolle“ Kolde tänaval Pelgulinnas, Kopli-Niidi ala ja Sirbi tänav.

---

[155] Paldiski mnt., Endla, Lille tänavate vahelise rajooni hoonestamistingimused. — *Pealinna Teataja*, 06.05.1939, nr 32 (600). [WWW] http://dea.nlib.ee/fullview.php?frameset=3&showset=1&wholepage=keskmine&pid=s728116&nid=89931 (04.05.2014)
[156] Tammet, T. (2003), lk 107.
[157] Pelgulinna ehitusmäärus. (2005).

5.3.2 Korterelamute aedeeslinna aed

Foto 16. Tallinna majadega hoonestus Kalamajas, Salme ja Kalevi tänaval, 1930. aastatel. Allikas: Mart Kalm „Eesti 20. sajandi arhitektuur“[158]

Tallinna eeslinnades andis uute hoonestuspiirkondade kasutuselevõtt võimaluse 1920. aastail populaarse aedlinna idee elluviimiseks. Uutes piirkondades nähti ette lahtine hoonestusviis ja madal täisehitusprotsent. Seda ideed kannavad Tallinna majad, mis ehitati üksikult tänava äärde, astudes mõnel pool eesaia võrra tagasi. Maja taha jäeti üsna suur tagaaed. Piirkondi iseloomustavad avarate laiade kõnniteedega tänavad ja haljasalad. Kruntidel oli vähem abihooneid või need üldse puudusid, sest elumajadele ehitati kõrged keldrid. Kuna hoonestusviis oli lahtine, siis jäi mõlemale poole maja ruumi piirdeaia jaoks. Vastavalt Tallinna 1930. aasta ehitusmäärusele oli lubatud aia maksimaalseks kõrguseks 1,5 meetrit.[159]

Põhja-Tallinna linnaosas on korterelamute aedeeslinnale iseloomulikud Kalamajas ja Pelgulinnas Tallinna maja tüüpi elamutega ääristatud tänavad.

[158] Kalm, M. (2001), lk 135.
[159] Kalm, M. (2001), lk 135-136; Sepp, M. Tallinna Kultuuriväärtuste Amet. (2010), lk 31.

5.3.3 Nõmme aed

Foto 17. Elamu Nõmmel Nurme tn 40. Allikas: Eesti muuseumide veebivärav[160]

1930. aastate alguse eramuehitust iseloomustab funktsionalistlike villade ehitus. Modernne elamu asub aedlinlikes asumites krundi keskel või tagaosas ning oli ideaalis paigutatud vastavalt ilmakaartele. Isegi kui hoone oli krundi eesosas, moodustus maja ja tänava vahele distantsi loov eesaed. Tavaliselt kuulub eramu juurde suur aed, mis lubab hoonel mõjuda skulpturaalse objektina. Saksamaa eeskujul räägiti eluaiast (*Wohngarten*), kus on võimalik puhata igapäevasest tööst, külalisi võõrustada, teha majapidamistöid, võimelda ja lastel mängida. Siit tuleneb ka 1930. aastatel funktsionalistlike elamute juures viljapuude, iluaedade ja juurviljapeenarde vähesus.[161]

[160] HMK .2817. [WWW] http://www.muis.ee/museaalview/1833898 (13.05.2014)
[161] Eensalu, M., Tallinna Kultuuriväärtuste Amet. (2013). Funktsionalistlik maja. Eramu ja väike kortermaja. Tallinn : Tallinna Kultuuriväärtuste Amet, lk 39.

Nõmme keskkond on üsna spetsiifiline, oma väheviljaka pinnase tõttu omandas funktsionalistlik stiil seal erivormi. Funktsionalism tähendas hügieenilist, hõlpsasti hooldatavat ja elutervet elulaadi. Kui 1920. aastate Nõmme aedade kõige atraktiivsemaks osaks oli tee väravast trepini, siis 1930. aastatel said tähelepanu osalisteks ka tagaaed ja laste mänguruum. 1930. aastate lõpul muutus aedade kujundus taas looduslähedasemaks ning tunduvalt suurenes aia eluruumina kasutatav osa.[162] Hooned ei asunud niivõrd hoolitsetud aedades vaid puutumata looduses. Männimetsa paigutatud elamu aiale olid iseloomulikud paekivist müüridega terrasside tekitamine, paeplaatidest jalgteed, kiviktaimlad. Sageli oli aias betoonist bassein, mille ääres kasvas soolopuuna madal leinakask, mille oksad ulatusid veepeeglisse.[163]

[162] Tammet, T. (2003), lk 99, 109.
[163] Eensalu, M., Tallinna Kultuuriväärtuste Amet. (2013). Funktsionalistlik maja. Eramu ja väike kortermaja. Tallinn : Tallinna Kultuuriväärtuste Amet, lk 39-41; Kalm, M. (2001), lk 136.

5.4 Teise maailmasõja järgsele ajale iseloomulik aiakujundus – stalinistlik ühisaed

Foto 18. Vaade Pelguranna hoonetele, 1960. Allikas: Fotode infosüsteem[164]

[164] EFA.204.0-51346. [WWW] http://www.ra.ee/fotis/index.php?type=2&id=130193 (14.02.2014)

1933-1955. aastaid loetakse nõukogude arhitektuuris stalinismiajaks. Arhitektuur kui elukeskkonna loomise tähtsaim vahend pidi peegeldama valitsevat ideoloogiat, mille kujundasid partei ja selle juht. Eestisse jõudis see stiil koos nõukogude okupatsiooniga. Sõjapurustuste likvideerimiseks ning mulje loomiseks heaolust planeeriti laiu tänavaid ja alleesid, kasutati rohkesti haljastust, suurendati kvartalite mõõtmeid ning hoonestati neid perimetraalselt. Stalinistlikus linnaplaneerimises oli väga oluliseks elemendiks haljastus. Roheluse tähtsus muutus eriti oluliseks sõjajärgseil aastail, sest parkidel nähti olevat mitmeid kasulikke omadusi linnakeskkonnas: puhastavad õhku; võimaldavad linlastele puhkust; tõstavad linna arhitektuurilist-kunstilist ilmet; summutavad müra ja võimaldavad vaikust ja rahu jne.[165]

Tänavapildis domineerisid jõuliselt alleed. Tänavad ääristati mõlemalt poolt puuderiviga, suuremate alleede keskele paigutati haljastusriba kõnniteede, pinkide, purskkaevude ning lillepeenardega. Haljastuse kavandamine kuulus lahutamatult iga hoone projekteerimise juurde. Stalinistlik haljastus oli hoolikalt kujundatud, põhines reeglipärasusel, sümmeetrial ja kontrastil, arvestas tekkivat tervikut ning kooskõla arhitektuursete ansamblitega. Kasutusele võetud haljastusstiili hakati nimetama arhitektooniliseks, sest see järgis arhitektuuris aluseks olnud printsiipe. Arhitektooniline pidi haljasalade kujundus olema eriti hoonete läheduses. Üheks esimeseks kujundusreegliks oli alleede ühetaolisuse printsiip, kus järgiti ka puude liigi valikut. Haljastuse sees loodi vaatekoridore milleks kasutati murualade ääristamist hekkide ning kõrgemate puudega. Haljastuse reeglipärase ilme säilitamiseks kasutati puuvõrade tagasilõikamist.[166] Teiseks uuenduseks olid ühised sisehoovid, kui seni oli Eestis olnud igal majal krundipiiridega määratud oma suletud õu, siis nüüd soosis kollektiivne elulaad ühist ala. Alal olid pingid, vaibakloppimispuud, mänguväljak jms. Piirdeaed oli ümber majadegrupi, mitte üksikute majade vahel. Iseloomulik on kõrge kivisokli ja kivipostidega metallaed. Mõned majad asetsevad tänava suhtes tagasiastega ja on levinud ka majaesist madalat eesaeda, need jätkavad eestiaegset traditsiooni.[167]

---

[165] Hendrikson & Ko OÜ. (2008), lk 18-21.
[166] Samas.
[167] Välja, L., Tallinna Kultuuriväärtuste Amet. (2012). Stalinistlik maja. Kortermaja tüübid ja säästev uuendamine. Tallinn : Kultuuriväärtuste Amet, lk 39-40.

Stalinistliku haljastuse väärtuseks linnaruumis ongi reeglipärasus ja kooskõla hoonestusega – haljastuse arhitektoonilisus. Mitmed stalinistliku perioodi elamuid moodustavad terviklikke ansambleid, näiteks Põhja-Tallinna linnaosa ehedaks stalinistliku kvartali näiteks on Lõime ja Tuulemaa kvartal Pelgurannas ning Laevastiku kvartal Paljassaare poolsaarel. Lõime ja Tuulemaa tänavate piirkonda iseloomustavad laiad tänavad mitmerealise tänavahaljastusega. Antud piirkonnas on stalinistlikud haljastuse kujunduslahendused hästi säilinud.

5.5 Sündmused ajaloost, mis mõjutasid aia funktsiooni ja väljanägemist

Haljastuse arengule aitas kaasa 1923. aastast väljaantav üks kord kuus ilmuv ajakiri „Aed“, mis andis järjest enam tuluaianduse kõrval nõu ka aedade kujundamise ja ilutaimede kasvatamise kohta. Näiteks 1931. aastal ilmunud numbris kirjutas A. Mätlik iluaedade asutamise põhijoontest, kus tõi välja kümme punkti, mida järgida iluaeda luues. Nende punktide järgi pidi aed olema: korras; kooskõlas elamuga; kaitstud võõraste pilkude eest, kasutada põõsastara (elavaeda); avara muruplatsiga; päikeseküllane (ei tohi teha aeda väga tihedaks ja varjurikkaks, üksikute puudena vabale suuremale muruplatsile sobivad tammed, pärnad, vahtrad ja hobukastanid, et nende võra saaks areneda välja täielikult ja igakülgselt); värvirikaste lillepeenardega; korrapärane; otstarbekas; vastav kuldlõike seadusele, so 3:5:8 (puud, põõsad: lillepeenrad: muru).[168]

Lisaks toimus 1936. – 1938. aastail riikliku kampaaniana korraldatud kodukaunistamise kampaania, mille eesmärk oli parandada Eesti linnade, alevite ja külade välisilmet.[169] Peale II maailmasõda hakati taas tegelema rohkem potipõllumajandusega, sest kauplustest polnud eriti midagi saada ja oma maalapike toitis peret. Maja taga asuvasse hoovi tehti peenrad ja jagati korterite vahel. Hoovid olid köögiviljapeenraid, marjapõõsaid ja viljapuid täis. 1957. aastal tehti Tallinna linna tasandil katset kodukaunistamise traditsiooni taastamiseks ning 1959. aastal toimus esimene võistlus parima üürimaja aia väljaselgitamiseks. 1960. aastal oli kuue parima seas kolm Pelgulinna asumist – Heina tn 14 (vt Foto 19), Ristiku tn 14 (vt Foto

[168] Mätlik, A. (1931). Iluaedade asutamise põhijooni. — *Aed*, lk 116-118.
[169] Tammet, T. (1999). Muru ja õunapuud. — *Sirp*, 09.04.1999. [WWW] http://www.sirp.ee/archive/1999/09.04.99/Kunst/kunst1-3.html (03.05.2014)

20) ja Ristiku tn 15 (vt Foto 21). Heina tn 14 aia kohta on foto tagaküljel järgmised read: *„Eeskujulikult hooldatud puuvilja- ja marjaaed rohkete lilledega teede ääristusena. II preemia. Aktivistid: G. Sagad, E.Espak, V. Leetma“*. Pelgulinna aiad olid edukad ka järgnevatel aastatel. 1964. aastal toimus juba viie linna vaheline kommunaalmajade haljastamise ja heakorra võistlus, kus esikoha sai Ristiku tn 50 aed (vt Foto 22). Aias oli alati hooldatud muru, korras ja värvitud piirdeaed, paeplaatidest jalgrada, puhkenurk kaugemas aiasopis ning siin-seal asusid pingid ja tugitoolid. Aias oli kaks suurt roosipeenart, kus iga lille juurde oli lisatud lipik nimetusega. Aed oli kaunis ka seetõttu, et teda ei püütud tarbetult ülekoormata. Isegi puukuur oli maitsekalt rajatud.[170] Selle läheduses Telliskivi tn 52/54 asus teinegi iluaed (vt Foto 23), mis pälvis suure kuulsuse tänu ajakirjas „Neeva“ ilmunud artiklile 1967. aastal.[171]

Foto 19. Heina tn 14 aed 1960. aastal. Allikas: Eesti Arhitektuurimuuseum[172]

[170] Nerman, R. (2002). Pelgulinna ilusamad aiad Ristiku ja Heina tänavalt õhkasid nostalgiast. — *Eesti Päevaleht*, 01.11.2002. [WWW] http://epl.delfi.ee/news/eesti/pelgulinna-ilusamad-aiad-ristiku-ja-heina-tanavalt-ohkasid-nostalgiast.d?id=50938144 (03.05.2014)
[171] Nerman, R. (2006), lk 89-92.
[172] EAM.35.4.264

Foto 20. Ristiku tn 14 aed 1960. aastal. Allikas: Eesti Arhitektuurimuuseum[173]

Foto 21. Ristiku tn 15 ilubassein kiviktaimlaga puhkenurgas. Allikas: Eesti Arhitektuurimuuseum[174]

[173] EAM.35.4.281
[174] EAM.35.4.282

Foto 22. Ristiku tn 50 aed 1965. aastal. Allikas: Eesti Arhitektuurimuuseum[175]

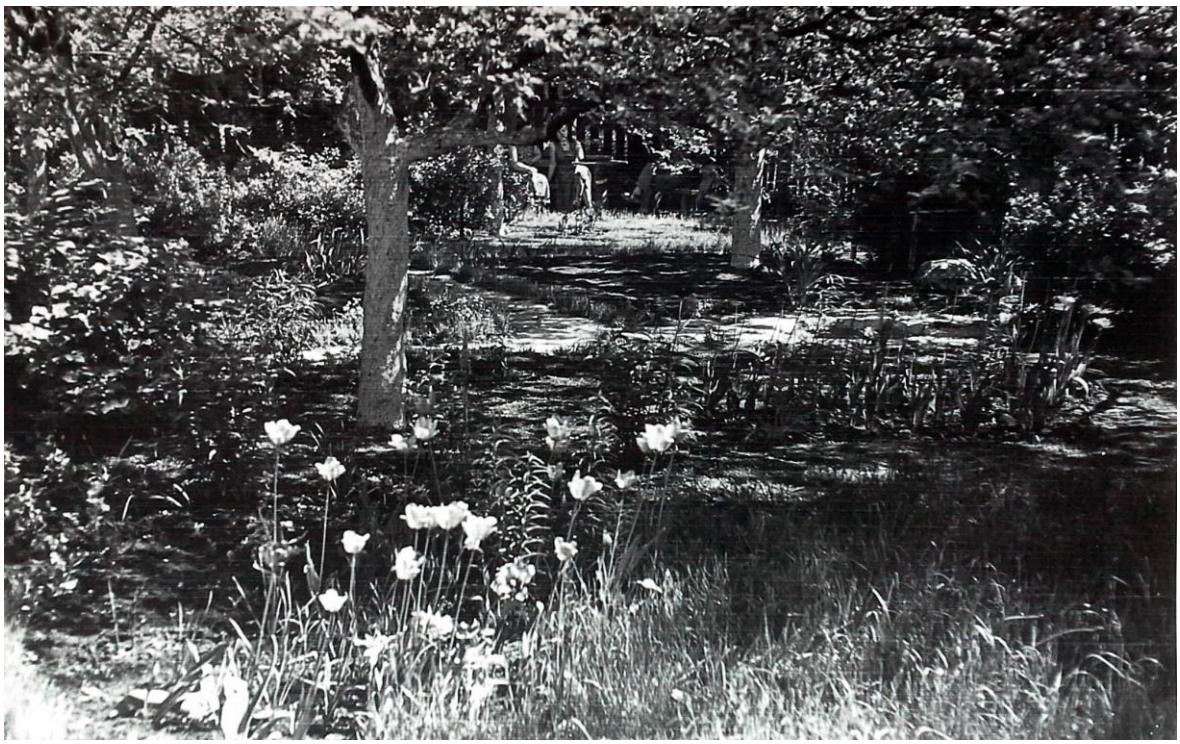

Foto 23. Telliskivi tn 54 aed 1960. aastal. Allikas: Eesti Arhitektuurimuuseum[176]

[175] EAM.35.4.284
[176] EAM.35.4.289

1960. aastatel alustati Tallinnas piirdeaedade lammutamist prügiveo- ja tuletõrjeautode parema juurdepääsu ettekäändel. Lõpuks leiti, et piirded aedade ümber on vastuolus vabaplaneeringu põhimõtetega.[177] 1963. aastal koostatud Linda, Vabriku, Graniidi ja Kalevi tänavate vahel asuva kvartali heakorrastuskava (vt Joonis 18) kohaselt tuli kaotada kõik vahetarad ning muuta kogu kvartal ühtseks territooriumiks kõikidele elanikele. Territoorium oli planeeritud haljastada ilupuude, põõsaste, muru ja lilledega. Graniidi tänava ulatuses oli kavandatud rajada lai haljasriba eesaedadena.[178] Endiste korrastatud aedade asemele tekkisid ulatuslikud eikellegimaad ning paljud aiad muutusid läbikäiguhoovideks ja rüüstati. See kaootiliseks muutunud keskkond andis õigustuse lammutada kogu piirkond, mida nägid ette vastavad planeerimiskavad. Planeerimiskavad ei realiseerunud, sest nendes pakutu ei arvestanud reaalsete võimalustega.[179]

1990. aastate lõpus said omandireformi käigus paljud õigusjärgsed omanikud majad tagasi ning müüsid maja või maa, kus nad ise ei elanud, kinnisvaraga tegelevatele firmadele edasi. Selle tulemusel hakkasid tänavapildis toimuma kiired ja nähtavad muutused. 2000. aastate keskel haripunkti jõudnud majandusbuum kiirendas piirkondade arengut veelgi.[180]

---

[177] Nerman, R. (2006), lk 89.
[178] EAM.4.13.55
[179] Nerman, R. (2002). Pelgulinna…
[180] Ranne, R. (2014). Kalamaja bluus. — *Eesti Ekspress*, 17.01.2014. [WWW] http://ekspress.delfi.ee/news/areen/areeni-kaanelugu-kalamaja-bluus.d?id=67619356 (13.05.2014)

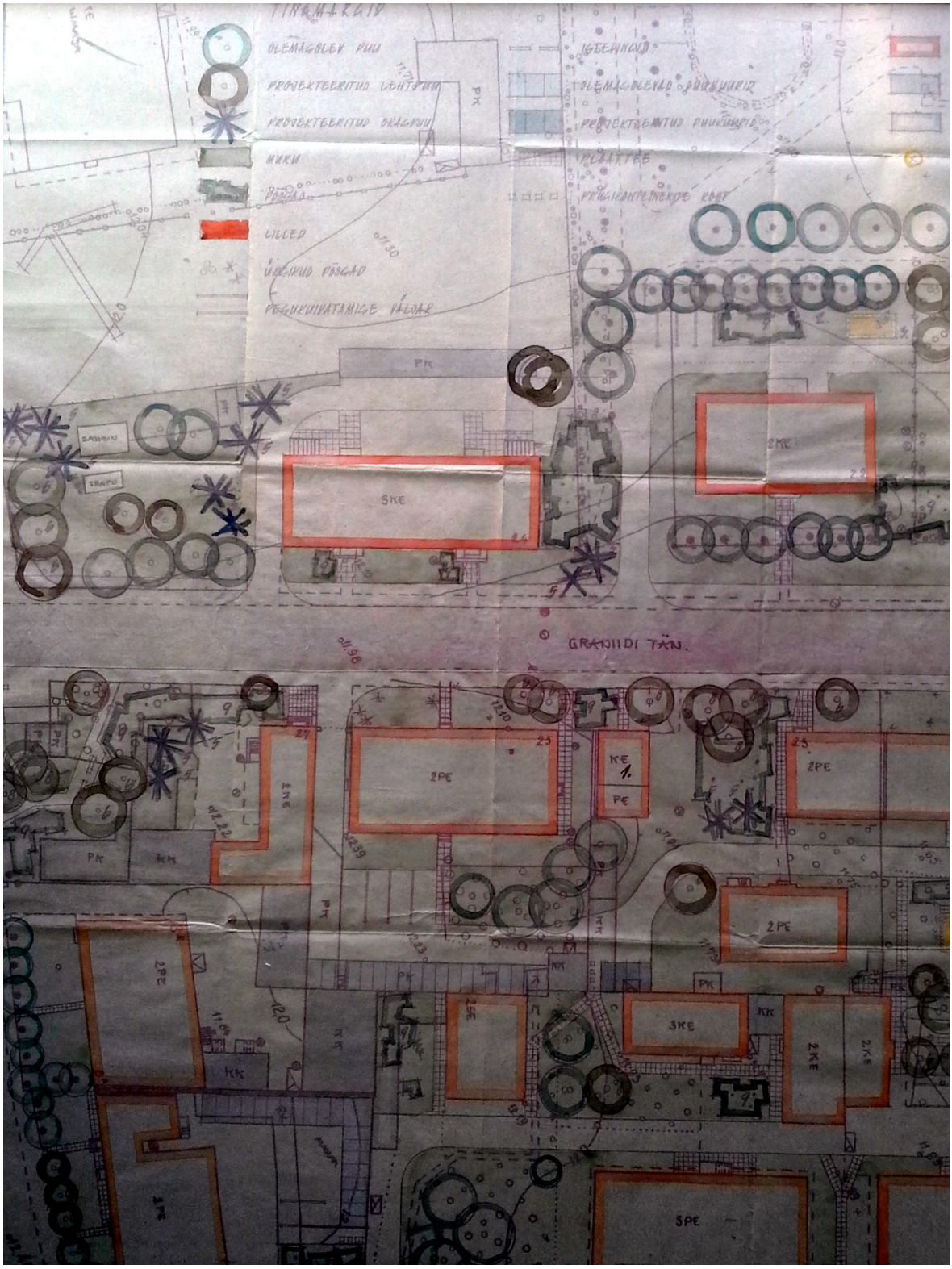

Joonis 18. Fragment Linda, Vabriku, Graniidi ja Kalevi tänavate vahel asuva kvartali heakorrastuskava joonisest. Allikas: Eesti Arhitektuurimuuseum[181]

[181] EAM.4.13.55

6 HALJASTUS MILJÖÖVÄÄRTUSLIKEL HOONESTUSALADEL

6.1 Ülevaade haljastusest Põhja-Tallinna linnaosa miljööaladel

Haljastus on hoonestuse kõrval üks silmapaistvamaid miljöökomponente. Mõnel juhul võib isegi öelda, et hoonet ümbritsev toob kunagise ajastu rohkem esile kui hoone ise. Vanad puud on kasvanud oma kohal võib-olla isegi enne hoonet või on istutatud koos hoone rajamisega. Loomulikult on puud aja jooksul kasvanud ja väikesest puust on sirgunud suur, mis võib muuta oma võraaluse aia varjuliseks ja jahedaks, aga ka sel juhul ei peaks kohe puud maha raiuma, vaid okste lõikusega võra kujundama. Muidugi alati see ei aita ja valgust meile, põhjamaa inimesele, on vaja, siis tuleb vana puu asendada uuega ja kändgi võib teinekord aia lugu endas veel kaua edasi kanda. Nagu hoone arhitektuuri on ka puittaimede kohta kogutud info projekteerijale muude lähteandmete kõrval äärmiselt oluline. Puittaimestiku ja haljastuse hinnang annab ülevaate taimede hetkeseisukorrast. See on informatsioon, mis jääb kui puid endid enam pole. Igasugune teave on oluline, mille järgi saab taas esitada situatsiooni, mis kunagi on olnud.

Käesolevas peatükis tehakse ülevaade Põhja-Tallinna linnaosa miljööväärtuslikel hoonestusaladel praegu kasvavast haljastusest. Ülevaate koostamiseks uuriti kaheksat Põhja-Tallinna linnaosas asuvat miljööalal kasvavat haljastust: Kalamaja, Pelgulinn, Kelmiküla, Kopli liinid, Kopli-Niidi, Sirbi, Pelguranna ja Laevastiku. Uuritud asumitest on kõige vanem Kalamaja ja kõige hiljem on välja ehitatud Pelguranna.

Olemasoleva haljastuse määramiseks uuriti kehtestatuid detailplaneeringute seletuskirju ja põhijooniseid. Valim moodustati maa-aladest, mis vastasid järgmistele tingimustele:

- ala asub kehtival või perspektiivsel miljööväärtuslikul alal;
- alal on kehtestatud detailplaneering ajavahemikus 2002.-2013. aastatel ning mille andmed on digitaalselt kättesaadavad Tallinna planeeringute registris.[182]

[182] Vt: Tallinna planeeringute register. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/ (13.05.2014)

Nõuetele vastavaid kehtivaid detailplaneeringuid leidus Kalamaja, Pelgulinna, Kelmiküla, Kopli ja Sirbi miljööalal. Teistel aladel, kus polnud antud ajavahemikus ühtegi detailplaneeringut kehtestatud, uuriti teisi allikaid, mida leiti Tallinna Linnaplaneerimise Ameti arhiivist ja Riigiarhiivist. Näiteks Pelguranna haljastust puudutavad andmed saadi Lõime tänava rekonstrueerimisprojektidest[183] ning Laevastiku kvartali kohta Laevastiku tn 1a asunud lastesõime aia heakorrastusprojektist.[184] Ainuke ala, mille kohta ei leitud kirjapandud informatsiooni haljastuse kohta, on Kopli-Niidi miljööala. Seal selgitati haljastus välitööde käigus visuaalse vaatluse teel.

Peale detailplaneeringute uurimist võrreldi andmeid välitöödel ja avatud intervjuude käigus saadud informatsiooniga. Tulemused kajastuvad tabelitena, kus on märgitud liigi eesti- ja ladinakeelne nimetus ning kolmas veerg on jäetud märkustele ja kommentaaridele. Kasvavatele puittaimedele on märgitud haljastuse hinnangu andjate kommentaarid, mida on täiendanud autor oma teadmistega. Planeeritud ja soovituslikele liikidele on autori subjektiivsed märkused ja kommentaarid antud puittaime liigile ning selle sobivusele antud piirkonda. Nimekiri on koostatud tähestiku järjekorras ladinakeelsete nimetuste järgi. Märkuste lahtris on püütud liigi sobivust piirkonda analüüsida ja põhjendatud miks üks või teine liik sobib või ei sobi. Mittesobivuse põhjusteks võib olla, et piirkonna ajaloost pole teada, et sellel alal kasvaks antud puittaime liik või ei sobi antud taim stilistiliselt. Ajalooline kuuluvus piirkonda on nimetatud sobivaks loetud kirjandus- ja arhiiviallikate põhjal.

[183] Vt: Mets, M. (2003); Põld, T. (2008)
[184] ERA.T-2.4-1.5206, lk 5.

6.2 Valitud miljööalade haljastuse analüüs

6.2.1 Kalamaja miljööala haljastus

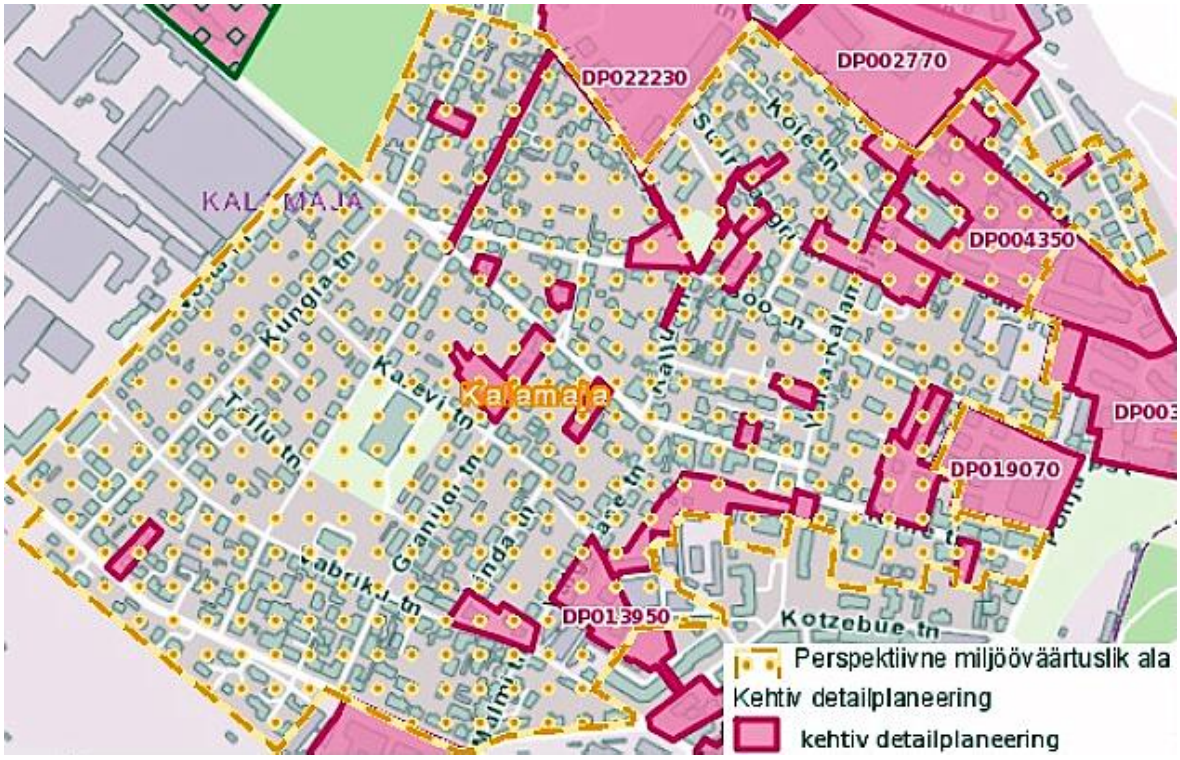

Joonis 19. Kalamaja miljööalal kehtivate detailplaneeringutega alad. Allikas: Tallinna planeeringute registri kaartide andmebaas[185]

Kalamaja asumi valimi moodustasid 20 kehtiva detailplaneeringuga ala (vt Joonis 19), millest ühel puudusid andmed registris. Järgnevalt on tabelites ära toodud detailplaneeringutes kajastatud olemasolev (vt Tabel 1) ja soovituslik haljastus (vt Tabel 2). Lisaks toimusid käesoleva töö raames avatud intervjuud, mis andsid ülevaate hetkeolukorrast miljööala viies aias.

Tabel 1. Kalamaja miljööalal planeeritud maa-aladel kasvavad puittaimed.

Eestikeelne nimetus	**Ladinakeelne nimetus**	**Märkused**
harilik vaher	*Acer platanoides*	pärismaine liik

[185] Tallinna planeeringute registri kaartide andmebaas. [WWW] http://tpr.tallinn.ee:8080/TPRMapServer/XGis (13.05.2014)

harilik hobukastan	*Aesculus hippocastanum*	võõrliik, ajalooliselt piirkonda kuuluv
arukask	*Betula pendula*	pärismaine liik, linnatingimustega ei ole kohanenud
sookask	*Betula pubescens*	pärismaine liik, külmakindlam arukasest
kuldkask	*Betula x aurata*	pärismaine liik, eelmise kahe hübriid
magus kirsipuu	*Cerasus avium*	võõrliik, valgusnõudlik ja soojalembene liik
hapu kirsipuu	*Cerasus vulgaris*	võõrliik, valgusnõudlik, põuakindel
harilik viirpuu	*Crataegus curvisepala*	pärismaine liik
tömbilehine viirpuu	*Crataegus laevigata*	võõrliik, külmakindel
harilik saar	*Fraxinus excelsior*	pärismaine liik
aedõunapuu	*Malus domestica*	võõrliik, ajalooliselt piirkonda kuuluv
harilik metsviinapuu	*Parthenocissus quinquefolia*	võõrliik, vähenõudlik
laialehine ebajasmiin	*Philadelphus pubescens*	võõrliik
harilik kuusk	*Picea abies*	pärismaine liik, soovitav asendada serbia kuusega
lõhnav pappel	*Populus suaveolens*	võõrliik, ei soovita, sest annab rikkalikult juurevõsu ja ka kännuvõsu. Võib asendada sordiga 'Fastigiata' - kitsa püramiidse võraga puu
berliini pappel	*Populus x berolinensis*	võõrliik
harilik ploomipuu	*Prunus domestica*	võõrliik
harilik toomingas	*Prunus padus*	võõrliik

harilik pirnipuu	*Pyrus communis*	võõrliik
harilik tamm	*Quercus robur*	pärismaine liik
sõstra liigid	*Ribes*	pärismaised liigid on karvane, mage ja must sõstar, sobivad kõik sõstra liigid, on ajalooliselt piirkonda sobivad
harilik robiinia	*Robinia pseudoacacia*	võõrliik
kibuvitsa liigid	*Rosa*	ilupõõsad võõrliigid
hõberemmelgas	*Salix alba*	pärismaine liik
raagremmelgas	*Salix caprea*	pärismaine liik
rabe remmelgas	*Salix fragilis*	pärismaine liik
punakas remmelgas	*Salix x rubens*	võõrliik
punane leeder	*Sambucus racemosa*	võõrliik
harilik pihlakas	*Sorbus aucuparia*	pärismaine liik
pooppuu	*Sorbus intermedia*	pärismaine liik
harilik lumimari	*Symphoricarpos albus*	võõrliik
ungari sirel	*Syringa josikaea*	võõrliik
harilik sirel	*Syringa vulgaris*	võõrliik, ajalooliselt piirkonda kuuluv
ruaani (hiina) sirel	*Syringa x chinensis*	võõrliik
harilik elupuu	*Thuja occidentalis*	võõrliik, võib istutada üksikpuuna, aga mitte hekina
harilik pärn	*Tilia cordata*	pärismaine liik, soovitav asendada läänepärnaga
läänepärn	*Tilia europaea*	võõrliik
suurelehine pärn	*Tilia platyphylla*	võõrliik
harilik jalakas	*Ulmus glabra*	pärismaine liik
künnapuu	*Ulmus laevis*	pärismaine liik

Kalamaja asumis kasvas uuritud üheksal planeeritud alal aed-õunapuu, kaheksal harilik vaher, seitsmel harilik jalakas ning viiel harilik hobukastan ja sookask. Harilikku sirelit ja harilikku pihlakat leidus kolmel ning ülejäänud liigid olid esindatud ühel või kahel alal. Okaspuudest olid üksikutel aladel esindatud vaid harilik kuusk ja harilik elupuu.

Tabel 2. Kalamaja miljööalale soovitatud puittaimede nimekiri, lähtudes uuritud detailplaneeringutest.

Eestikeelne nimetus	**Ladinakeelne nimetus**	**Märkused**
harilik vaher	*Acer platanoides*	pärismaine liik
mägivaher	*Acer pseudoplatanus*	võõrliik
harilik hobukastan	*Aesculus hippocastanum*	võõrliik, ajalooliselt piirkonda kuuluv
sanglepp ’Fastigiata’ ja ’Pyramidalis’	*Alnus glutinosa*	pärismaine liik, sordid sobivad kitsamale alale oma püramiidse võraga
aroonia liigid	*Aronia*	võõrliigid
kukerpuu liigid	*Berberis*	harilik kukerpuu pärismaine, ülejäänud võõrliigid
kirsipuu liigid	*Cerasus*	võõrliigid
sarapuu liigid	*Corylus*	harilik sarapuu pärismaine, ülejäänud võõrliigid
iluõunapuu sordid	*Malus*	võõrliigid
aed-õunapuu	*Malus domestica*	võõrliik
harilik metsviinapuu	*Parthenocissus quinquefolia*	võõrliik, vähenõudlik
ebajasmiini liigid	*Philadelphus*	võõrliigid
põisenela liigid	*Physocarpus*	võõrliigid
põõsasmaran	*Potentilla fruticosa*	võõrliik, hilisemast ajast, seega eelistada ajaloolisemalt sobivamat
hõbehaab ’Pyramidalis’	*Populus alba*	püramiidse võraga

harilik haab ’Erecta’	*Populus tremula*	püramiidse võraga, kiirekasvuline
ploomipuu liigid	*Prunus*	võõrliik
pirnipuu liigid	*Pyrus*	võõrliik
hariliku tamme ’Fastigiata’	*Quercus robur*	püramiidse võraga
harilik tamm ’Timuki’	*Quercus robur*	punaste lehtedega Lätist leitud sort
kurdlehine kibuvits	*Rosa rugosa*	võõrliik
pihlaka liigid	*Sorbus*	harilik pihlakas pärismaine liik
enela liigid	*Spiraea*	võõrliik, hilisemast ajast, seega eelistada ajaloolisemalt sobivamat
sireli liigid	*Syringa*	võõrliik, ajalooliselt piirkonda kuuluv
pärna liigid	*Tilia*	linnatingimustes sobivaim läänepärn

Valdavalt kõik soovitatud liigid sobivad miljööalale. Eelistada ajaloolisemalt sobivamaid liike. Valimi moodustanud aladele ei olnud soovitatud ühtegi okaspuud. Detailplaneeringute seletuskirjades kirjeldatud haljastusest võib hea näitena välja tuua Niine tn 8, 8b, 8e ja Soo tn 5 kruntide ning lähiala detailplaneeringu, kus on pööratud tähelepanu ka ajaloolisele kõrghaljastusele: *„Niine tn. 8 ja 8e ees kasvavad läänepärnad on istutatud 19.sajandil, tegemist on ilmselt Saksamaalt Lübeckist sisse toodud puudega, mis võivad olla sama vanad Põhja puiestee vanimate puudega.“*[186]

Käesoleva töö koostamise käigus uuriti tänapäevase Kalamaja asumi aia haljastust ja funktsiooni ning võrreldi kas ja kui palju on see ajas muutunud. Selleks peeti avatud intervjuusid Kalamaja asumi elanikega 8. ja 18. mail 2014. aastal. 8. mail tutvuti Suur-

[186] Osaühing ARHITEKTUURIBÜROO AKOS. (2013). Niine tn 8, 8b, 8e ja Soo tn 5 kruntide ning lähiala detailplaneeringu seletuskiri, 13. http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101756

Patarei tn 21b tagaaiaga ning 18. mail peeti Kalamaja päevade raames avatud intervjuusid Köie tn 9, Tööstuse tn 11 ja Soo tn 31 elanikega.

Suur-Patarei tn 21b hoone tagaaeda tutvustasid elanikud Liina ja Jüri ning rääkisid selle kujunemisloost (vt Foto 24, Foto 25 ja Foto 26). Hoone ehitati 1939. aastal ja samal aastal istutati ka kolm harilikku tamme, mis tänaseni kasvavad krundi nurgas. Elumaja kõrval ja taga asusid puukuurid, ülejäänud aia osa oli kasutusel tarbeaiana. Peenraid oli kogu hoov peaaegu täis. Peamiselt kasvatati seal maitserohelist ja juurvilju, aga oli ka lillepeenraid. Rohkelt oli ka marjapõõsaid ja õunapuid. 2014. aasta kevadel on aial peaaegu sama funktsioon mis varemgi – aeda kasutatakse nii tarbeaiana kui ka vaba aja veetmise kohana. Ainuke erinevus on see, et köögivilja asemel kasvatakse maitsetaimi. Aia nurgas on ka liivakast ja kiik lastele, jutust selgub, et see nurk on kogu aeg olnud laste päralt. Samuti ehivad tagaaeda pesukuivatusnöörid, mis on olnud seal ka läbi aja, nöör on ainult vahetunud. Tänased majaelanikud väärtustavad aeda ja nende arvates on miljöö see, kui akna taga kasvab õunapuu. Kõige suuremaks ohuks peetakse seda kui tänaval parkimine muutub tasuliseks ja parkimine tuleb lahendada krundisiseselt. Aga mis saab sel juhul aiast – miljööst? Elanike hinnangul ei tohiks nn autostumise tagajärjel oma elukeskkonna tingimusi halvendada, vaid säilitama sedagi rohelust, mis alles on. Parklate rajamisel väheneb ka ala elurikkus. Intervjueeritavate ja autori arvates ei tohi parkimist korraldada haljastuse arvelt, vaid tuleb leida muid lahendusi.

Foto 24. Suur-Patarei tn 21b maja tagaaias. Jüri Sõmera erakogu.

Foto 25. Suur-Patarei tn 21b tagaaias, taustal aed-õunapuu. Jüri Sõmera erakogu.

Foto 26. Suur-Patarei 21b maja tagaaias, õunapuu külge on seotud pesukuivatusnöör. Hoone tagumine piirdeaed naabriga on likvideeritud, piiri markeerib hekk. Autori foto, 08.05.2014.

Köie tn 9 elanik Toomas Paaver on elanud seal alates 2002. aastast. Aed on korrastatud ja aia funktsiooniks on tänapäeval vaba aja veetmine. Hoones on kortereid vähe ja seega on ka parkimine lahendatud krundisiseselt. Hoovis asub kaks garaažiboksi ning kolm kohta on tagatud hoovis. Aeda piirab ühest küljest paekivimüür, mis on olnud kunagine kuuride vaheline tulemüür (vt Foto 27). Aia kujundamisel on arvestatud miljööga – aeda on jäetud kasvama kolm aed-õunapuud (vt Foto 28) ja aia nurka ehib harilik tamm, mis tõenäoliselt istutati sel ajal kui hoone ehitati. Varem kasvasid lisaks eelpoolnimetatule aias ka marjapõõsad. Hoovi sissesõiduteed garaažideni ääristab sirelitest hekk (vt Foto 29). Põneva faktina räägib Toomas Paaver, et kunagi oli hoone esimesel korrusel asunud lihapood ja kui majaelanikud hakkasid 1980. aastatel garaaže ehitama, siis kaevamiste käigus leiti palju loomaluid.

Foto 27. Köie tn 9 tagaaed, aed-õunapuude tagant paistab paekivist kunagine tulemüür. Autori foto, 18.05.2014

Foto 28. Köie tn 9 tagaaia kolm aed-õunapuud, esiplaanil pesukuivatusnöörid. Autori foto, 18.05.2014

Foto 29. Köie tn 9 sissesõidutee äärne sirelihekk. Autori foto, 18.05.2014.

Tööstuse tn 11 elamu tagaaeda tutvustasid majaelanikud Eve, Tiina ja Urve. Enne kui praegused elanikud aeda korrastama hakkasid, oli see kirsipuid täis ja seetõttu pime – nagu üks naabruses olev krunt praegu (vt Foto 30). 1955. aastast alates elanud majaelanik teadis rääkida, et hoovimaja tagune aed oli mõeldud täiskasvanutele, lapsi sinna ei lubatud lillepeenraid tallama. Peamiselt kasvatati tagaaias lilli, aga olid ka viljapuud ja marjapõõsad. Aia nurgas oli ka lehtla laua ja pinkidega. Krundiosa, mis jäi tänavaäärse hoone ja hoovimaja vahele oli mõeldud pesukuivatamiseks ja lastele mängimiseks. Nõukogude ajal rüüstati aiad, aga nüüdseks on tagumine aed korrastatud, alles on ka mõned puukuurid krundi servas ning hoonete vahelist osa kasutatakse parklana. Tänast aeda kasutatakse nii tarbeaiana kui ka vaba aja veetmise kohana. Valgusküllases tagaaias on liivakast lastele, grillimise koht ja pesukuivatusnöörid (vt Foto 31). Aiast leiab väga erinevaid puittaimeliike, kõige vanemad neist kirsipuud ja hoone ääres kasvab harilik sirel. Vanad aed-õunapuud on maha võetud, aga asemele on istutatud uued õunapuud. Lisaks neile on uued elanikud istutanud mustsõstra põõsaid, viinamarju, põldmarju, astelpajusid, erinevaid sorte vaarikaid, ebaküdooniad ja kuslapuud. Veel on aias koht maitsetaimepeenardele ja lilledele (vt Foto 32).

Foto 30. Vaade krundile, kus on võrreldes Tööstuse tn 11 krundiga varjuline ja külm. Autori foto, 18.05.2014.

Foto 31. Tööstuse tn 11 hoovimaja valgusküllane tagaaed, esiplaanil känd, kuhu on poogitud erinevaid viljapuu oksi, taamal liivakast lastele. Autori foto, 18.05.2014.

Foto 32. Tööstuse tn 11 hoovimaja tagaaed, esiplaanil lillepeenar kirsipuu all ning taamal kuurid ja pesukuivatusnöörid. Autori foto, 18.05.2014.

Soo tn 31 elanikud Meril Tangsoo ja Nelly Voolpriit rääkisid oma aia lugusid. Meril elab seal alates 1999. aastast. Aias kasvas ohtralt aed-õunapuid ja marjapõõsaid, seega oli aed pime ja varjuline. Aed oli majaelanike vahel jaotatud ning igal korteril oma maalapike, mida kasutati tarbeaiana, lilli aias ei kasvanud. Nüüdne aed on ühiselt kasutada igale majaelanikule, alles jäeti kaks aed-õunapuud (vt Foto 33). Õuevärava ääres vana puud ei söandatud maha raiuda, sest üks ronitaim oli sellele oma kodu rajanud (vt Foto 34). Aia keskel kasvab harilik hobukastan, mis istutati sel ajal kui hoone ehitati, u 1904. aastal. Aia ehteks on kindral Johan Laidoneri aiast saadud roosid, räägitakse, et Laidoner isiklikult oli need kinkinud. Hoovis oli olnud paekivisillutis, aga Nõukogude ajal oli see asendatud asfaltiga. Nelly tutvustas puittaimi, mida ta on ise aeda istutanud või ümberistutanud. Ta teadis rääkida ka vanema haljastuse kohta, kes kust tõi ja miks istutas. Ka see on väärtus, et igal puul ja põõsal on oma lugu – kust on ta toodud ja miks just see koht talle krundil valitud. Aeda ilmestavad lisaks eelpool nimetatud puudele harilik jugapuu, harilik elupuu, kanada kuusk, torkav kuusk, harilikud sirelid, viirpuude erinevad sordid, veigelda, roosid, hortensiad, kuslapuu, kontpuu, iluõunapuu 'Royalty', kuldvihm, harilik kuusk, pukspuud. Parkimine ei ole lahendatud krundisiseselt, elanikud arvavad, et haljastuse arvelt ei ole see mõistlik. Nad väärtustavad seda, kui saab aias hommikukohvi nautida ja ajalehti lugeda. Aia funktsioon on tänapäeval vaba aja veetmine.

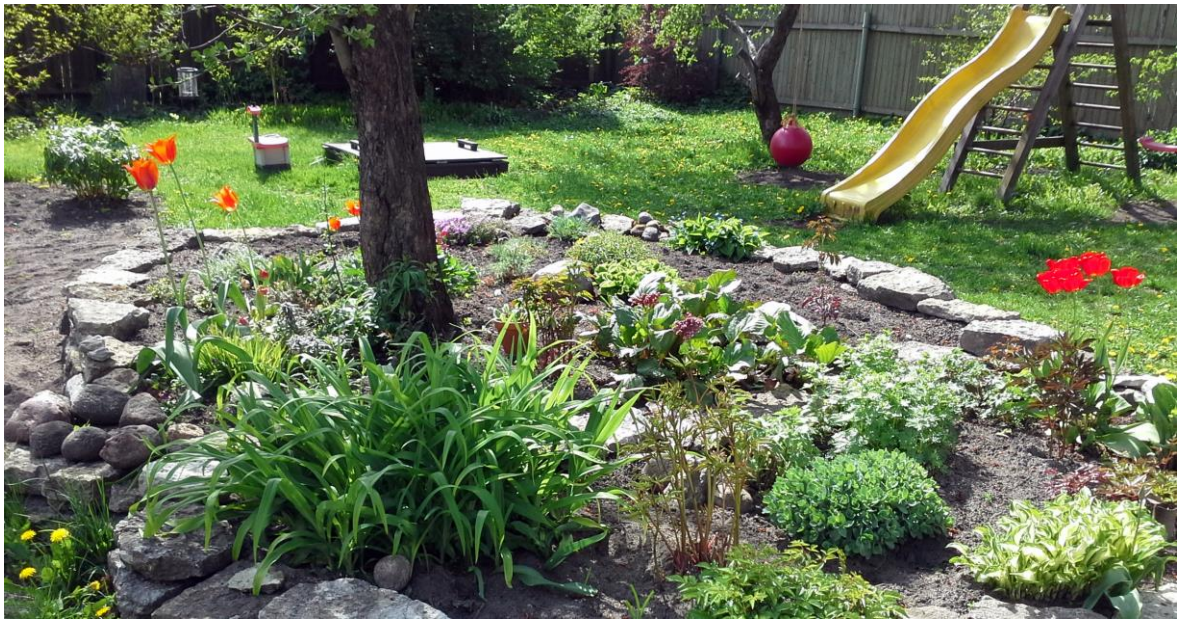

Foto 33. Soo tn 31 aed, esiplaanil on aed-õunapuu alla rajatud lillepeenar, taamal laste mänguala. Autori foto, 18.05.2014.

Foto 34. Soo tn 31 aia ääres on metsviinapuu leidnud endale sobiva kodu vana puu tüvel ja okstel. Autori foto, 18.05.2014.

Külastatud aedade omanikud on valdavalt lastega perekonnad, kes hindavad rohelust oma tagaaias ning väärtustavad seda, et lastel on koht, kus mängida. Samuti hindavad nad seda kõike, mida aed pakub. Selleks on nii küpsenud vili kui ka linnulaul. Aedades oli oma koht lastele, kas liivakast või kiik vms ja igas aias oli ka grillimiskoht. Neljas aiast kolmes olid ka pesukuivatusnöörid, mis käib miljööhõngulise Kalamaja elustiili juurde. Avatud intervjuude tulemusena võib väita, et aeda kasutatakse enim puhkamiseks ja tarbeaia osa on võrreldes varasema ajaga oluliselt vähenenud. Valguse nimel on vähenenud kõrghaljastuse osakaal.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Kalamaja miljööväärtuslikul hoonestusalal asuvad aiad on eriilmelised ja erinevad ka funktsioonilt. Tegu on vabaplaneeringuliste aedadega ja ühestki aiast ei puudunud aed-õunapuu. Samuti on jäänud ka aias koht lastele – kui varem pidid nad mängima alal, kus muru ei kasvanud (vt Foto 35), siis tänasel päeval lubatakse lapsi ka tagaaeda murule ja peenarde vahele (vt Foto 36).

Foto 35. Mängumaja Vabriku tn 33/35 tagahoovis 1961. aastal. Allikas: Eesti arhitektuurimuuseum[187]

Foto 36. Mängumaja Kalamaja aias. Autori foto, 18.05.2014.

[187] EAM.35.4.292

6.2.2 Pelgulinna miljööala haljastus

Joonis 20. Pelgulinna miljööalal kehtivate detailplaneeringutega alad. Allikas: Tallinna planeeringute registri kaartide andmebaas[188]

Pelgulinna miljööala valimi moodustasid 21 kehtiva detailplaneeringuga ala (vt Joonis 20), millest kümnel alal ei olnud detailplaneeringu seletuskirjas ega põhijoonisel haljastust liigiti kirjeldatud. Järgnevalt on tabelites ära toodud detailplaneeringutes kajastatud olemasolev (vt Tabel 3) ja soovituslik haljastus (vt Tabel 4).

Tabel 3. Pelgulinna asumis planeeritud aladel kasvavad puittaimed.

Eestikeelne nimetus	**Ladinakeelne nimetus**	**Märkused**
harilik vaher	*Acer platanoides*	pärismaine liik
harilik hobukastan	*Aesculus hippocastanum*	võõrliik, ajalooliselt piirkonda kuuluv
arukask	*Betula pendula*	pärismaine liik
sookask	*Betula pubescens*	pärismaine liik

[188] Tallinna planeeringute registri kaartide andmebaas. [WWW] http://tpr.tallinn.ee:8080/TPRMapServer/XGis (13.05.2014)

kuldkask	*Betula x aurata*	pärismaine liik, eelmise kahe hübriid
suur läätspuu	*Caragana arborescens*	võõrliik, piirkonda sobiv
harilik saar	*Fraxinus excelsior*	pärismaine liik
kadaka liigid	*Jumiperus*	võõrliik, ei sobi, sest ei ole piirkonda kuuluv
ameerika lehis	*Larix laricina*	ei sobi piirkonda, sest pole ajalooliselt piirkonda kuuluv
ida-mariõunapuu	*Malus baccata*	võõrliik, võib istutada aed-õunapuu asemel
aedõunapuu	*Malus domestica*	võõrliik, võib asendada dekoratiivõunapuuga
harilik metsviinapuu	*Parthenocissus quinquefolia*	võõrliik, vähenõudlik
harilik ebajasmiin	*Philadelphus coronarius*	võõrliik, ajalooliselt piirkonda kuuluv
värd-ebajasmiin	*Philadelphus x lemoinei*	võõrliik, piirkonda sobiv
harilik kuusk	*Picea abies*	pärismaine liik, saasteõrn – võib asendada serbia kuusega
torkav kuusk	*Picea pungens*	võõrliik, introdutseeritud alale hiljem kui asumile omane haljastus
lõhnav pappel	*Populus suaveolens*	võõrliik, introdutseeritud alale hiljem kui asumile omane haljastus
harilik ploomipuu	*Prunus domestica*	võõrliik, viljapuu on piirkonda kuuluv
harilik pirnipuu	*Pyrus communis*	võõrliik, viljapuu on piirkonda kuuluv
harilik tamm	*Quercus robur*	pärismaine liik
kurdlehine kibuvits	*Rosa rugosa*	võõrliik
hõberemmelgas	*Salix alba*	pärismaine liik
raagremmelgas	*Salix caprea*	pärismaine liik
punakas remmelgas	*Salix x rubens*	võõrliik
harilik maavits	*Solanum dulcamara*	võõrliik

harilik lumimari	*Symphoricarpos albus*	võõrliik, ajalooliselt piirkonda kuuluv
amuuri sirel	*Syringa amurensis*	võõrliik, sobib ümbruskonnaga
harilik sirel	*Syringa vulgaris*	võõrliik, ajalooliselt piirkonda kuuluv
harilik jugapuu	*Taxus baccata*	pärismaine liik
pärna liigid	*Tilia*	linnatingimustesse sobib läänepärn
harilik jalakas	*Ulmus glabra*	pärismaine liik

Pelgulinna asumis kasvas uuritud kuuel planeeritud alal harilik vaher, neljal harilik saar ning kolmel aed-õunapuu ja sookask. Ülejäänud liigid olid esindatud ühel või kahel alal. Erinevaid viljapuu ja kase liike oli nimetatud kuuel alal. Okaspuid on esindatud rohkem kui Kalamaja asumis, nimetatud viit erinevat liiki.

Tabel 4. Pelgulinna asumisse detailplaneeringuga istutatavate puittaimede soovituslik nimekiri

Eestikeelne nimetus	**Ladinakeelne nimetus**	**Märkused**
ginnala vaher	*Acer ginnala*	võõrliik
harilik vaher ja tema kultivarid	*Acer platanoides*	sobivad oma värvilise lehestikuga
kukerpuu liigid	*Berberis*	sobivad
arukask ja tema kultivarid	*Betula pendula*	saasteõrnad, seega on soovitav asendada näiteks künnapuuga
jaapani ebaküdoonia	*Chaenomeles japonica*	võõrliik, sobib, sest tegu on heitgaase ja kärpimist taluva põuakindla ja vähenõudliku liigiga
viirpuu liigid	*Crataegus*	sobivad ilupuu ja -põõsastena antud keskkonda
kikkapuu liigid	*Euonymus*	sobib, on külma- ja põuakindel ning talub kärpimist
kuslapuu liigid	*Lonicera*	sobib, mõned liigid on pärismaised

iluõunapuu sordid	*Malus*	sobiv näiteks aed-õunapuu asendamiseks
ebajasmiini liigid	*Philadelphus*	võõrliik, on ajalooliselt piirkonda sobiv
kanada kuusk	*Picea glauca*	võib istutada üksikpuuna
torkav kuusk	*Picea pungens*	võib istutada üksikpuuna
must mänd	*Pinus nigra*	valgusnõudlik ja eelistab kuivemaid muldi, seega piirkonda ei sobi
sõstra liigid	*Ribes*	võõrliik, sobiv
harilik pihlakas	*Sorbus aucuparia*	pärismaine liik
enela liigid	*Spiraea*	võõrliik, eelistada vanemaid liike
harilik lumimari	*Symphoricarpos albus*	võõrliik, on ajalooliselt piirkonda sobiv
sireli liigid	*Syringa*	võõrliik, on ajalooliselt piirkonda sobiv
harilik elupuu 'Smaragd'	*Thuja occidentalis*	võib istutada üksikpuuna, aga hekina piirkonda stilistiliselt ei sobi
pärna liigid	*Tilia*	eelistada läänepärna, mis on linnatingimustes kohanenud
künnapuu	*Ulmus laevis*	pärismaine liik
põldjalaka sordid	*Ulmus minor*	võõrliik, sobib soolopuuna

Soovitavatest liikidest ei soovita musta mändi, mis on valgusnõudlik ja eelistab kuivemaid muldi ning okaspuid tuleb istutada üksikutena või väikse grupina, hekina piirkonda ei sobi. Asumisse sobivad pigem vabakujulised hekid kui pöetud. Lehtpuudest sobivad üldjuhul kõik, eelistada linnatingimustes kohanenud liike.

Miljöösse mittesobivate näidetena saab soovitatud puittaimede liikide tabelist välja tuua Rohu tn 16 kinnistu detailplaneeringuga soovitatud ebaregulaarse okaspuuliikidest heki rajamise, mis krundi nurkades laieneks ulatuslikumaks haljaskompositsiooniks (harilik elupuu, ebaküpress, kanada kuusk, kadaka erinevad vormid).[189] Selline hekk ei sobi miljöösse, sest nimetatud okaspuude liigid ei ole ajalooliselt kasvanud sellel alal ning peale

[189] Sumberg, S. (2003). Rohu tn 16 kinnistu detailplaneeringu seletuskiri. — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=100392 (15.05.2014)

hariliku elupuu ei sobi ülejäänud liigid ka hekitaimeks. Eelistada tuleb miljööalale iseloomulikke taimi, näiteks harilikku sirelit.

Olemasoleva üldine hinnang on antud välitööde käigus vaatluse teel ning erinevatest allikatest loetu põhjal. Pelgulinna miljööalal esineb väga erinevatest ajastutest elamupiirkondi, seega on ka haljastus piirkonniti erinev. Kõige rohkem torkavad silma aedlinnalaadseid aedu iseloomustavad eesaiad ning rohelusse uppuvad tagaaiad (vt Foto 37). Kindlasti tuleb väärtustada alale iseloomulik tänavahaljastus, näiteks Ristiku tänaval künnapuude read (vt Foto 38). 2014. aastal püütakse taastada kodukaunistamise aegu ja Pelgulinna päevade raames toimub konkurss „Pelgulinna kaunis koduhoov“ (vt Foto 39).

Foto 37. „Oma Kolde“ elamu tagaaed. Meeli Küttimi foto. Allikas: Äripäeva kuukiri Visioon[190]

[190] Vallner, S. (2005). Unustatud linn. Oma Kolde majad Kolde puiesteel. — *Visioon*, juuni, lk 17.

Foto 38. Vaade Ristiku tänavale. Autori foto, 15.04.2014.

Foto 39. Konkursile „Pelgulinna kaunis koduhoov“ laekunud foto. Allikas: Pelgulinna Avatud Hoovid fotokogu.

6.2.3 Kelmiküla miljööala haljastus

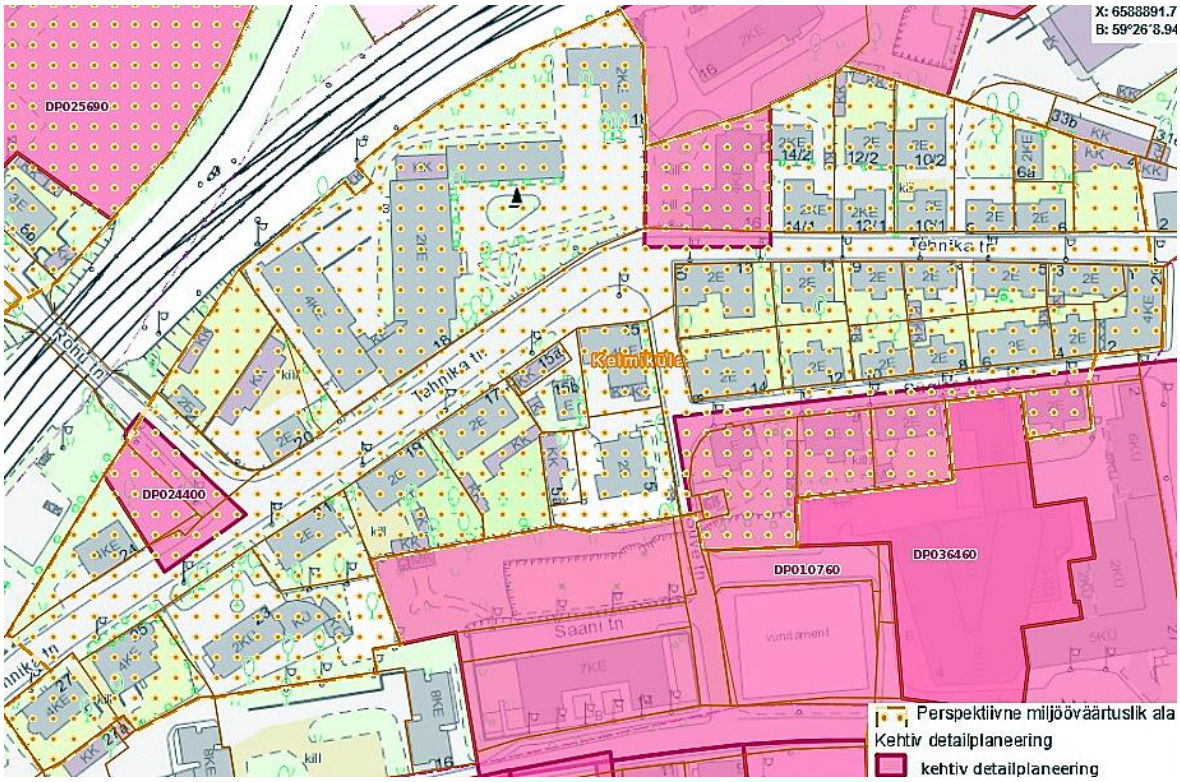

Joonis 21. Kelmiküla miljööalal kehtivate detailplaneeringutega alad. Allikas: Tallinna planeeringute registri kaartide andmebaas[191]

Kelmiküla asumi valimi moodustasid 3 kehtiva detailplaneeringuga ala (vt Joonis 21), millest kaks ala hõlmasid osaliselt miljööala. Järgnevalt on tabelis ära toodud detailplaneeringutes kajastatud olemasolev haljastus (vt Tabel 5).

Tabel 5. Kelmiküla asumis kasvavad puittaimed.

Eestikeelne nimetus	**Ladinakeelne nimetus**	**Märkused**
harilik vaher	*Acer platanoides*	pärismaine liik
harilik saar	*Fraxinus excelsior*	pärismaine liik
palsamipappel	*Populus balsamifera*	võõrliik
kirsi liigid	*Prunus*	võõrliik
pirni liigid	*Pyrus*	võõrliik

[191] Tallinna planeeringute registri kaartide andmebaas. [WWW] http://tpr.tallinn.ee:8080/TPRMapServer/XGis (13.05.2014)

pärna liigid	*Tilia*	läänepärn on linnatingimustega kõige paremini kohanenud
harilik jalakas	*Ulmus glabra*	pärismaine liik

Kasvavatest puittaimedest olid esindatud kõikidel planeeritud aladel pärn. Teisi liike esindas ainult üks isend. Okaspuid aladel esindatud polnud.

Kelmiküla miljööalal kehtestatud detailplaneeringutes on haljastus lahendatud valdavalt konteinerhaljastusega. Konteinerite haljastamisel soovitatakse kasutatakse suve- ja igihaljaid põõsaid ning pinnakattetaimi ja varakevadisi sibullilli (lumi- ja märtsikellukesed, sillad, krookused). Liikidest peetakse sobivamaks enelaid, tuhkpuid, kontpuid, kukerpuid, põõsasmaranaid ja pargiroose ning kadaka, mägimänni ja jugapuu vorme, samuti sobivad üksikud suuremad pöetavad ja madalakasvulised puud.[192] Konteinerhaljastus ei sobi miljööalale, aga kuna ala on ajas muutunud ning likvideeritud on vanu puid, mis on jäänud sissesõiduteedele ja hoovisisestele parkimisplatsidele, siis võib rohelust juurde tuua konteinerhaljastuse näol, eelistada tuleb lehtpuid okaspuudele, sest ajalooliselt on piirkonnas kasvanud valdavalt lehtpuud.

Võrreldes 1960. aastal tehtud fotoga puudub 2014. aasta fotolt haljastus (vt Foto 40 ja Foto 41). Tänavapilt on hoopis teine — hoonete vahel kasvavad puud on likvideeritud ja rajatud on autodele pääs hoovi. Samuti on hoonetagune õu sillutatud ja rajatud on autode parkimiskohad. Üks miljöökomponente, haljastus, on asendatud parkimiskohtadega.

[192] Inseneribüroo KPME OÜ. (2006). Sügise tn, Toompuiestee ja Paldiski mnt-ga piiratud kvartali osa detailplaneeringu seletuskiri, 9-10. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101416 (13.03.2014)

Foto 40. Vaade Sügise tänava puitelamutele Sügise tn 3 eest. Foto autor: Anton Mutt, 1960. Allikas: Fotode infosüsteem[193]

Foto 41. Vaade Sügise tänavale Sügise tn 3 eest. Autori foto, 15.04.2014.

[193] EFA.664.0-198393. — *Fotode Infosüsteem.* [WWW] http://www.ra.ee/fotis/index.php?type=2&id=36013 (08.03.2014)

6.2.4 Kopli liinide miljööala haljastus

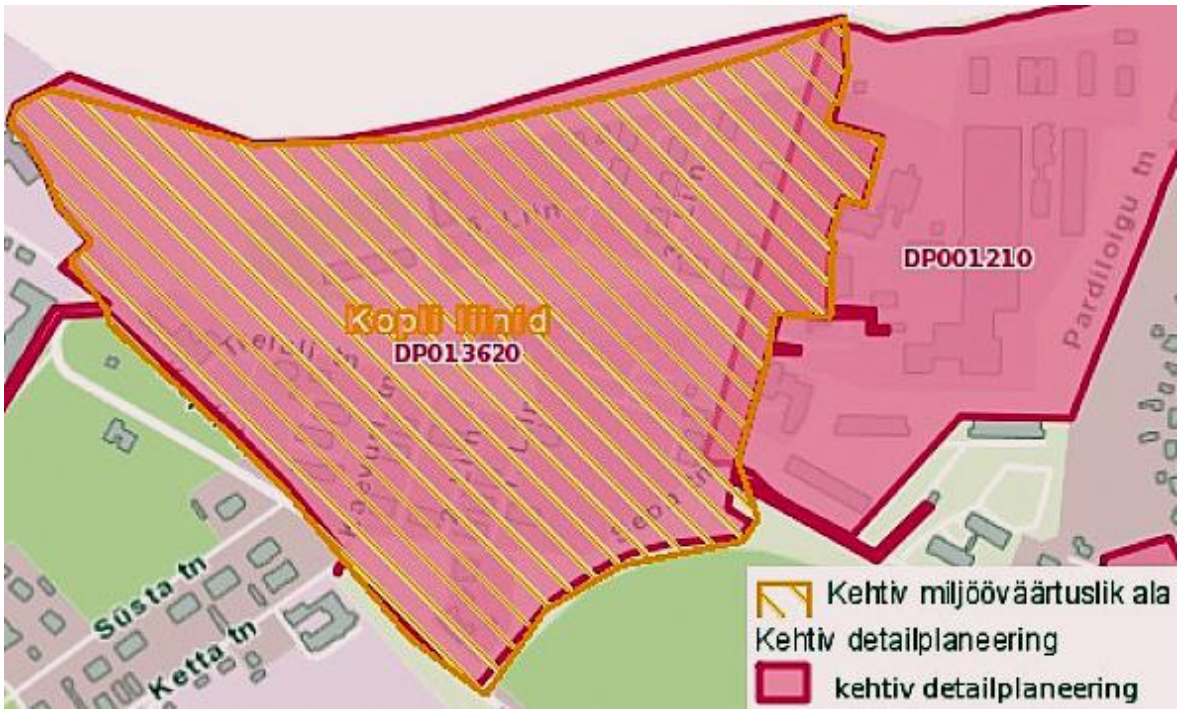

Joonis 22. Kopli liinide miljööalal kehtivate detailplaneeringutega alad. Allikas: Tallinna planeeringute registri kaartide andmebaas[194]

Kopli liinide varasem haljastu oli ilmselt juhuslik, koosnedes põhiliselt jalakatest, kaskedest, leppadest (enamasti sanglepp), pajudest (vesipaju, vitspaju, raagremmelgas) ja vahtratest. Pärast hoonete rajamist jäid need alad ilma haljastuseta, vähemalt ei ole teada, et nende rajamise aegu oleks istutatud puid. Süstemaatiline haljastamine algas siis kui ala läks 1936. aastal AS Kopli Kinnisvarad alluvusse. AS Kopli Kinnisvarad aednikuks oli Karl Einloo, kelle andmeil istutati 1934. – 1938. aastatel 6000 puud ja põõsast ning plaanis oli ka sama palju juurde istutada. Seega kujunes haljastus välja 1940. aastaks. Sellest ajast on säilinud harilikud hobukastanid ning vanemad ja suuremad paplid. Vähesel määral on haljastustöid ilmselt toimunud ka 1950. aastate lõpul ja 1960. aastatel. Peamised istutustööd toimusid sel ajal, kui lubati aiamaana kasutusele võtta raudteeäärsed alad, kuhu istutati rohkesti viljapuid.[195]

---

[194] Tallinna planeeringute registri kaartide andmebaas. [WWW] http://tpr.tallinn.ee:8080/TPRMapServer/XGis (13.05.2014)
[195] RAAM Arhitektid OÜ. (2009).

Kopli liinide kehtival miljööväärtuslikul alal on koostatud Kopli liinide ja lähiala detailplaneering,[196] mis hõlmab kogu Kopli liinide miljööala (vt Joonis 22). Detailplaneeringu koosseisus on 2005. aastal Heldur Sanderi koostatud dendroloogiline hinnang. Hinnangust selgub, et uuritud alal registreeriti kokku 74 taksonit. Neist 23 nimetust on Eesti looduslikud puittaimed ning 51 võõrtaksonid. Viimaste seas on ka 9 nimetust viljapuid ja marjapõõsaid ja 2 neist okaspuud - lehised. Järgnevalt on tabelis ära toodud detailplaneeringus kajastatud olemasolev haljastus (vt Tabel 6).

Tabel 6. Kopli liinidel kasvavad puittaimed.

Eestikeelne nimetus	**Ladinakeelne nimetus**	**Märkused**
harilik vaher	*Acer platanoides*	pärismaine liik
harilik hobukastan	*Aesculus hippocastanum*	võõrliik
sanglepp	*Alnus glutinosa*	pärismaine liik
arukask	*Betula pendula*	pärismaine liik
arukase rippuvate okstega vorm	*Betula pendula f. tristis*	
viirpuu liigid	*Crataegus*	
harilik saar	*Fraxinus excelsior*	pärismaine liik
Browni kuslapuu	*Lonicera x brownii*	võõrliik
ida-mariõunapuu	*Malus baccata*	võõrliik, sobib asendama aed-õunapuud
aedõunapuu	*Malus domestica*	võõrliik
aedõunapuu 'Dolgo' (nn paradiisi-õunapuu)	*Malus domestica*	võõrliik, ajalooliselt piirkonda sobiv
ploomipuulehine õunapuu	*Malus prunifolia*	
berliini pappel	*Populus x berolinensis*	võõrliik
hapu kirsipuu	*Prunus cerasus*	võõrliik
näärelehise kibuvitsa kultivar Plena (täidisõieline sort)	*Rosa pimpinellifolia*	võõrliik
paju hübriidi kultivari Ural 3	*Salix*	võõrliik
harilik lumimari	*Symphoricarpos albus*	võõrliik
ungari sirel	*Syringa josikaea*	võõrliik

[196] RAAM Arhitektid OÜ. (2009).

harilik sirel	*Syringa vulgaris*	võõrliik
harilik jalakas	*Ulmus glabra*	pärismaine liik

Erandlikuna märgiti haljastuslikus hinnangus, et kogu alal ei esinenud ühtegi vanemat (enne 1940. aastat pärit) okaspuud ning samuti mitte ka Eestis levinud lehtpuudest harilikku pärna ja harilikku tamme. Olemasolevad lehised *Larix* on suhteliselt noored ja juhuslikult istutatud. Vanad tammed on ilmselt kõik kunagi välja raiutud, aga on ka võimalik, et neid antud alal ei kasvanudki. Olemasolevad 5 tamme on suhteliselt noored puud, sama võib öelda pärnade kohta. Alalt puudub pärn loodusliku puuliigina, istutatuna on vähe ka võõrliiki läänepärna *Tilia europaea* – kõigest 10 puud. Sellest järeldub, et liigiliselt koosseisult on Kopli liinide piirkond suhteliselt ühetooniline, põhiliselt jalaka – vahtra – saare puistu koos hariliku ja ungari sireliga, näärelehise kibuvitsa ja lumimarjaga.

Antud planeeringuga on tehtud ettepanek ajaloolise hoonestusega kvartalites säilitada ja taasistutada traditsioonilisi haljastuselemente – viljapuud, sirelipõõsad, kibuvitsapõõsad, lumimarja, mitmesugused lillepeenraid ja lilleklumpe jne. Suurematel haljasaladel on ette nähtud põõsasrinde säilitamine või taastamine hekkidena või tihedamate põõsagruppidena. Põõsasrinne pakub ühtlasi sobivaid elupaiku laululindudele ja linnulaul on oluline osa traditsioonilise eeslinna-asumi miljööst. 3. ja 4. liinil tuleb säilitada ja taastada kahepoolne allee-tüüpi tänavahaljastus. 1. liinil on vanad sirelipõõsad moodustanud omalaadse alleemotiivi, mis näeb sirelite õitsemise ajal välja väga efektne, kaaluda haljastusprojekti tegemisel selle säilitamise või taastamise vajadust ja võimalikkust. Kaevuri tn 1, 3, 5 hoonete ning trotuaari vahele kavandada väikesed eesaiad, mis võivad tänavaruumist olla eraldatud madala piirdega.[197]

Tänapäevaks on piirkond valdavalt mahajäetud linnavalitsuse planeerimispoliitika tõttu, viljapuuaiad on metsistunud ning piirded lagunenud, kuigi ümbrus on võrratu — merelähedus, laiad tänavakoridorid, kõrghaljastus, munakivisillutis jms.

[197] RAAM Arhitektid OÜ. (2009).

Foto 42. Vaade Kopli 3. liinile. Autori foto, 15.04.2014.

Foto 43. Vaade Kopli liinidele Sepa tänavalt. Autori foto, 15.04.2014.

6.2.5 Kopli-Niidi miljööala haljastus

Kopli-Niidi miljööalal ei leitud allikaid, mis sisaldaksid haljastuslikke hinnanguid. Seega selgitati puittaimede liigid välitööde käigus visuaalse vaatluse teel. Kopli tänavaäärsetel kruntidel on säilinud aedlinnalaadne haljastus – aias kasvavad valdavalt leht- ja viljapuud. Erinevuseks võrreldes Pelgulinna aedlinlike kruntidega on Kopli tänavaäärsete kruntide tagahoovis kõrvalhooned, mõnda kasutatakse isegi elumajana. Väärtuslik on ka kaherealine tänavahaljastus miljööala ääres Kopli tänaval (vt Foto 44 ja Foto 45).

Foto 44. Vaade Kopli-Niidi miljööalale piki Kopli tänavat, elektrikapid on maitsekalt peidetud piirete vahele. Autori foto, 15.04.2014.

Foto 45. Vaade Kopli tänava tänavahaljastusele. Autori foto, 15.04.2014.

6.2.6 Sirbi miljööala haljastus

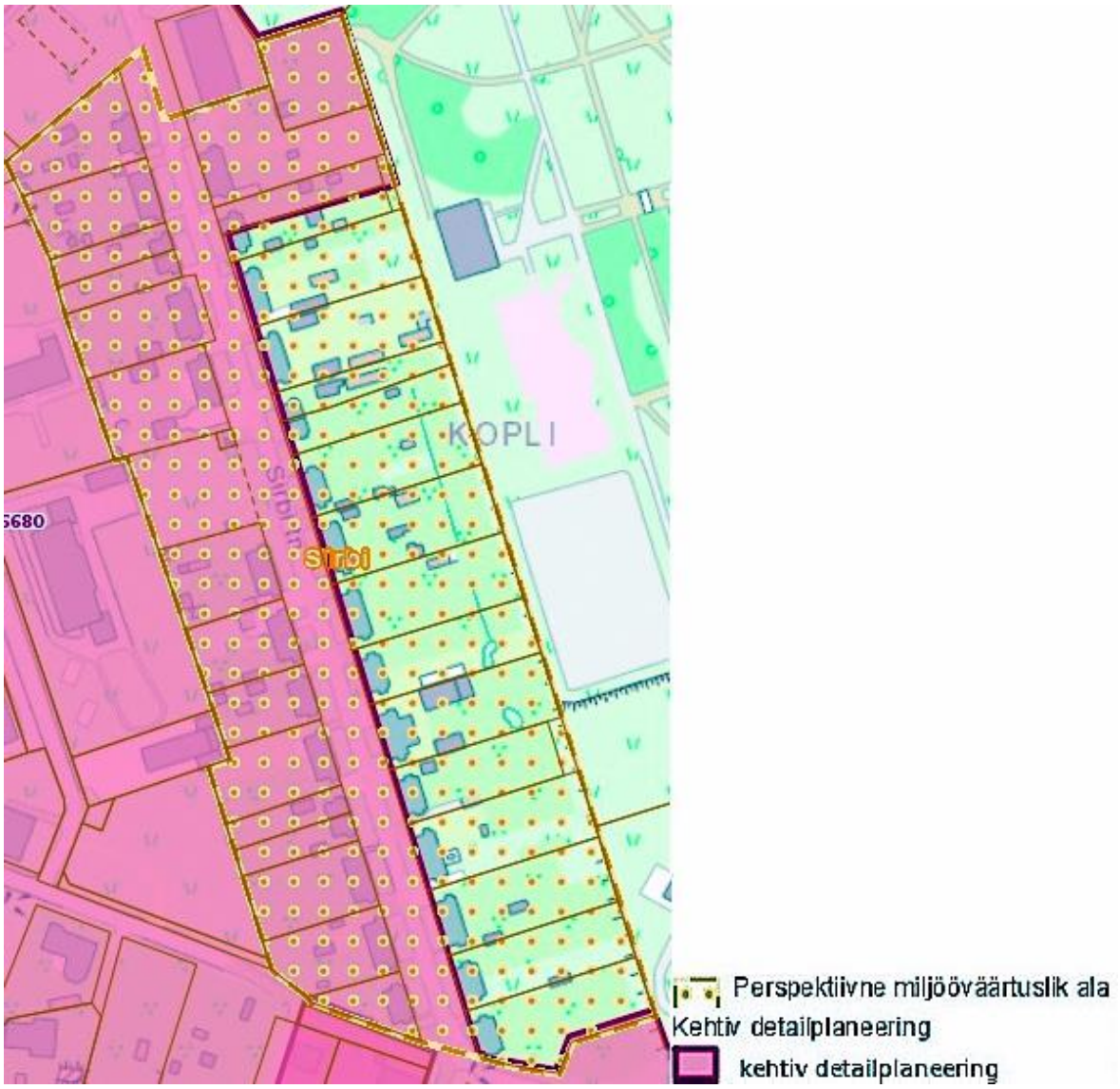

Joonis 23. Sirbi miljööalal kehtivate detailplaneeringutega alad. Allikas: Tallinna planeeringute registri kaartide andmebaas[198]

Sirbi miljööväärtuslikust alast ligi pool jääb Sirbi, Kopliranna, Vasara tänava ja mere vahelise ala detailplaneeringu[199] ala piiridesse (vt Joonis 23). Planeeringu koosseisu kuulub Sirbi-Kopliranna-Vasara tänava ja merevahelise ala puittaimestiku haljastuslik hinnang, mille on koostanud AS Tallmac 2003. aastal maikuus. Hinnangust selgub, et Sirbi tänava

[198] Tallinna planeeringute registri kaartide andmebaas. [WWW] http://tpr.tallinn.ee:8080/TPRMapServer/XGis (13.05.2014)
[199] SWECO Projekt AS. (2009), lk 57.

äärsete kruntidel kasvavad valdavalt viljapuud ja marjapõõsad. Mõnel üksikul krundil kasvab ka arukask *Betula pendula*. Antud planeeringuga on ette nähtud paarismajade ette rajada ühtlase istutusmaterjali ja paigutusega haljastus, eelistatult madalatest puudest nagu viirpuud (näiteks tõmbileheline) või kõrgetest põõsastest (sirelid).

Foto 46. Vaade Sirbi tänavale mere poolt, foto tehtud 13.03.2014.

6.2.7 Laevastiku miljööala haljastus

Laevastiku kvartalisisesel haljasalal, endisel lastesõime krundil, kasvas läbisegi vahtraid, hobukastaneid, papleid, viirpuid, ungari sireleid ja hõberemmelgaid. Aia ja heakorrastusprojektiga määrati olemasolevad kirsipuud ja sirelid säilitamisele ning jäeti koht rohelise köögivilja ja lõikelillede (aster, lõvilõug) kasvatamiseks. Loodepoolsele muruväljakule oli planeeritud betoonkaevurõngast 30 cm sügavune bassein, kus lapsed saaksid kasutada vett laevade ujutamiseks ja mänguliiva niisutamiseks. Täiendavalt oli plaanis istutada loodepoolsesse ossa vahtraid, kaski ja viirpuid. Tänavaäärse piirdehaljastuse

jaoks värviliste võrsetega kontpuid, ebajasmiine ja põisenelaid. Lisaks veel kuldsõstraid, musti arooniaid ja ebaküdooniaid. Lilleliikidest oli projektis nimetatud kitseenelaid ja kuldvitsu.[200]

Laevastiku kvartali miljööala haljastuse kohta leiti ainult üks aia heakorrastusprojekt, kus on loetletud planeeritud taimmaterjal.[201] Käesolevas töös on ära toodud nende puittaimede nimekirjad (vt Tabel 7). Haljastuse osa on koostanud Nora Tammoja, kes on läinud Eesti 20. sajandi aiakujunduse ajalukku kui üks II maailmasõja järgse perioodi innukaimaid iluaianduse propageerijaid ja selle ala tunnustatud praktikuid.[202]

Tabel 7. Laevastiku tn 1 (praegune aadress Laevastiku tn 1a) ilupuude nimekiri.

Eestikeelne nimetus	**Ladinakeelne nimetus**	**Märkused**
harilik vaher	*Acer platanoides*	pärismaine liik
must aroonia	*Aronia melanocarpa*	võõrliik
arukask	*Betula pendula*	pärismaine liik
jaapani ebaküdoonia	*Chaenomeles japonica*	võõrliiik
verev kontpuu	*Cornus sanguinea*	võõrliik
võsundiline kontpuu	*Cornus stolonifera*	võõrliik
sarlakpunane viirpuu	*Crataegus coccinea*	võõrliik
harilik ebajasmiin	*Philadelphus coronarius*	võõrliik
lodjap-põisenelas	*Physocarpus opulifolius*	võõrliik
kuldsõstar	*Ribes aureum*	võõrliik

Olemasolev haljastus on kaootiline, ei ole säilinud stalinistlikule stiilile omaseid tunnusjooni. Haljasala keskele on rajatud mänguväljak (vt Foto 47). Kunagised haljasala ümbritsevad tänavaäärsed puuderead on likvideeritud, aga asendusistutusi ei ole tehtud (vt Foto 48). Haljasala keskele on tehtud mänguväljak (vt Foto 47). Säilitamaks stalinistlikku stiili tuleb taastada tänavahaljastus.

[200] ERA.T-2.4-1.5206. lk 3-4.
[201] ERA.T-2.4-1.5206. lk 5.
[202] Nurme, S., Nutt, N. (2012), lk 86.

Foto 47. Vaade kolmnurksele haljasalale Laevastiku tänava kvartalis. Foto tehtud: 15.04.2014.

Foto 48. Vaade Laevastiku tänavale, vanadest puudest on sel lõigul alles jäetud üks, teised on likvideeritud. Foto tehtud: 15.04.2014.

6.2.8 Pelguranna miljööala haljastus

Pelguranna miljööala kohta on koostatud haljastuslikud hinnangud Lõime tänava esplanaadi eskiis- ja rekonstrueerimisprojektiga, esimene on koostatud 2003. aastal[203] ja teine 2008. aastal[204]. Mõlema hinnangu puhul on kasutatud Tallinnas kehtivat määrust.[205] 2008. aasta projekti koosseisus oleva haljastusliku hinnangu on koostanud 2007. aasta detsembris dendroloog Olev Abner.

Hinnangutest selgub, et Randla ja Tuulemaa tänava vahelisel lõigul kasvavad harilikud tammed *(Quercus robur)* ja üks vene lehis *(Larix russica)* ning Tuulemaa ja Sõle tänava vahelisel lõigul harilikud jalakad *(Ulmus glabra).* Esplanaadi kagupoolsel küljel Tuulemaa tänava poolses otsas kasvab rühm harilikke hobukastaneid *(Aesculus hippocastanum)*. Puude aluses hekitaimeks on peamiselt kasutatud harilikku sirelit *(Syringa vulgaris)* ja kohati ka harilikku ligustrit *(Ligustrum vulgare).* Vastavalt koostatud haljastuslikule hinnangule tuleb säilitada Randla ja Tuulemaa tänava vahelisel lõigul peaaegu kõik II ja III väärtusklassi puud. Likvideerida II väärtusklassiga vene lehis, mis ei sobi ülejäänud alleepuudega ega esplanaadi üldise kontseptsiooniga. Likvideeritavad puud tuleb asendada harilike tammedega, et säiliks liigiline ühtsus. Tuulemaa ja Sõle tänava lõigus kuulub enamik puid III ja IV väärtusklassi. Üksikuid II klassi väärtusklassiga puid ei ole otstarbekas alles jätta, sest erinevas vanuses puud allees jätavad ebaesteetilise mulje ning istutatavate uute noorte puude võrad võivad kujuneda olemasolevate puude varjus ebakorrapäraseks. Harilikud jalakad on antud projekti alusel soovitav asendada künnapuudega *(Ulmus laevis),* mis on linna keskkonnas üks vastupidavamaid liike. Veel on lisatud, et künnapuude rea mõlemasse otsa on kavandatud istutada harilik vaher *(Acer platanoides)*, mis sügisel oma erksa värviga muudab esplanaadil kõndimise meeleolukamaks. Samas projektis tehakse ettepanek likvideerida kõik hekid, sest neid ole võimalik ebaesteetilise väljanägemise, väärtusklassi ja kavandatud lahendusest tingituna säilitada. Asendusistutusena pakutakse välja linnakeskkonnas vastupidavad ja pügamist taluvad magesõstrad *(Ribes alpinum).* Soovitatud liigid on alale sobivad ja linnatingimustes kohanenud.

---

[203] Vt: Mets, M. (2003).
[204] Vt: Põld, T. (2008).
[205] Vt: Puittaimestiku ja haljastuse inventeerimise kord. (2006).

Foto 49. Vaade Lõime tänava esplanaadile Randla tänava poolt. Autori foto, 15.04.2014.

Foto 50. Säilinud on stalinistlikku kujundusprintsiipe järgiv kvartalisisene hoov. Autori foto, 15.04.2014.

6.3 Miljööväärtusliku haljastuse käsitlus Tallinna linna haljastust reguleerivates õigusaktides

Järgnevas alapeatükis püütakse leida vastus küsimustele, kas miljööväärtuslikel hoonestusaladel saame kasutada Tallinna linna haljastust reguleerivaid õigusakte või tuleb neid alasid käsitleda teisiti ja õigusaktid vajavad täiendamist.

Käesoleva tööga uuriti kas miljööaladel puittaimestiku ja haljastuse inventeerimiseks saame kasutada Tallinna Linnavalitsuse määrust „Puittaimestiku ja haljastuse inventeerimise kord“? Määrus on vastu võetud 3. mail ja jõustunud 8. mail 2006. aastal. Määruse § 7 kirjeldab puittaimestiku väärtushinnanguid:[206]

- Puittaimede hindamisel antakse väärtushinnang, milleks on väärtusklassi määramine, see sõltub puittaime liigist, taksonoomilisest kuuluvusest, mõõtmetest, vanusest, sanitaarsest ja esteetilisest seisukorrast ning kasvukohast. Antud hinnang määrab puu, puude rühma, puistu, metsa, metsaosa või põõsa tuleviku.

Autori märkus: Antud kord on sobiv erinevate puittaimestikuga kaetud alade kirjeldamiseks. Määruses on ära toodud, et säilitada tuleb puud, mis on dendroloogilised haruldused või mis omavad ajaloolist või kultuuriloolist väärtust. Samuti tuleb säilitada haljastusplaani (istutusskeemi) järgi istutatud puud, sest see omab olulist maastikulist ja ökoloogilist tähtsust. Seega võib öelda, et antud määrus arvestab puittaimede kasvukohaga. Võib väita, et antud korda saab kasutada ka miljööaladel puittaimestiku ja haljastu inventeerimiseks, aga samas peaks pidama silmas ka puude tervislikku seisundit[207] ning väärtustama puude kasvukohta. Näiteks käesoleva töö raames uuritud detailplaneeringutes kohati sageli haljastuslikke hinnanguid, kus aguli- ja aedlinnalaadsetes aedades on aed-õunapuud, pihlakad, remmelgad asetatud puu tervislikku seisundit hindamata IV väärtusklassi,[208] aga nagu selgus eelnevates peatükkides on need sellelaadsetel piirkondades

---

[206] Vt: Puittaimestiku ja haljastuse inventeerimise kord. (2006).

[207] Vt: Nurme, S. (1997).

[208] Määruse „Puittaimestiku ja haljastuse inventeerimise kord“ §7 järgi on I V v ä ä r t u s k l a s s i kuuluv väheväärtuslik puu – puu, mis kahjustab või tulevikus hakkab kahjustama liigiliselt või asukohalt ala väärtuslikumat puud. Puu, mis on oma eluea lõpul kas vanuse või kahjustuste tõttu. Puu, mis on allasurutud seisundis. Linnahaljastuse seisukohalt väheväärtuslik puu, mida võib säilitada kui biomassi, kuid mis on soovitav likvideerida või asendada väärtuslikumate puuliikidega. Võib likvideerida.

levinud liigid ning sellest lähtuvalt ka miljöö edasikandjad. Seega peaks miljööaladel hindama puu väärtuse kõrval ka tema tervislikku seisundit ning arvestama ajastuga, mida inventeeritav ala endas kannab. Miljööalal puittaimede hindamisel peab inventeerija tundma selle paiga lugu, arvestama kasvavate haljastusliikidega ning väärtustama vanu puid, mis annavad sellele kohale hinge ja väärtusliku elukeskkonna.

19. mail 2011. aastal vastuvõetud Tallinna Linnavolikogu määrus nr 17 „Puu raieks ja hoolduslõikuseks loa andmise tingimused ja kord“ § 1:[209]

- korraga ei reguleerita viljapuu raiet.

Autori märkus: Aguli ja aedlinnalaadsetes aedades nagu juba eelpool kirjeldatud on need aga väga sageli miljöökujundajad, ometi antud määrus viljapuu raiet ei reguleeri. Käesoleva tööga tehakse ettepanek, et miljööaladel tuleb likvideeritav viljapuu asendada viljapuuga või kui omanik ei soovi saakikandvaid puid, siis asendada see dekoratiivviljapuuga, näiteks mõne iluõunapuu sordiga. Samuti soovitatakse käesoleva tööga, et vanu ja haigeid puid asendades peab arvestama, mis puittaimed antud alal on kasvanud. Samuti kui on teada ajalooline haljastusplaan või istutusskeem tuleb võimalusel sellega arvestada. Oluline on ka see, et uute või asendusistutusega valitakse liigid, mis peavad tänapäevastes linnatingimustes vastu – vähenõudlikud, kahjurite ja haiguskindlad ning õhusaastele vastupidavamad, näiteks hariliku pärna asemel kasutada läänepärna.

Kokkuvõtvalt võib väita, et miljööaladel saab kasutada Tallinnas kehtivaid õigusakte, aga väärtuslikuma tulemuse nimel on soovitav lähtuda puittaimede tervisliku seisundi hinnangust.

6.4 Põhja-Tallinna linnaosa haljastust reguleerivad õigusaktid

Põhja Tallinna linnaosas käsitlevad haljastust linnaosa üldplaneering ja Pelgulinna ehitusmäärus. Üldplaneeringu tööversioonis on seatud miljööväärtuslikel aladel haljastusele järgmised tingimused: [210]

[209] Vt: Puu raieks ja hoolduslõikuseks loa andmise tingimused ja kord. (2011)
[210] Vt: Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013), lk 15-16.

- Ehitusprojektide ja detailplaneeringute koostamisel tuleb esitada olemasoleva haljastuse hinnang eesmärgiga säilitada väärtuslik haljastus ja selle kasvutingimused ning asendada väheväärtuslik haljastus uue väärtusliku haljastusega.

Autori märkus: Tingimuses peaks olema lahti kirjutatud, mida mõeldakse väheväärtusliku all, kui selleks on vana ja haige puu, mis on kasvanud seal hoone ehitusaja algusest peale, siis on see õigustatud, aga kui on tegu isetekkelise puuga, mis ei sobi antud keskkonda, siis võiks lubada puittaime likvideerida asenduseta.

- Miljööväärtusliku hoonestusala haljastatud osa protsent krundi suurusest on alade lõikes järgmine:
  - Kalamaja: 30%, sh kõrghaljastus ca 20% krundi pinnast.
  - Pelgulinn: aedlinnas 40%, sh kõrghaljastus ca 20% krundi pinnast, ülejäänud osas 30%, sh kõrghaljastus ca 20% krundi pinnast.
  - Kopli-Niidi: 30%, sh kõrghaljastus ca 20% krundi pinnast.
  - Sirbi: 30%, sh kõrghaljastus ca 20% krundi pinnast.
  - Pelguranna: olemasolev olukord säilib.

  Kõrghaljastust arvestatakse järgmiselt: kõrghaljastatud osa krundist on hoonestamata (sh ka maa-aluse ehitiseta), ala kuhu on võimalik istutada puid

Autori märkus: Tingimuses ei ole täpsustatud, mida tähendab kõrghaljastuse protsent krundi pinnast. Seega võib juhtuda, et istutatakse vastavalt kõrghaljastuse protsendile oma krunt kõrgeks kasvavaid puid täis, arvestamata täiskasvanud puu võra laiusega. Täpsustada tuleb, et krundi kõrghaljastuse protsent näitab täiskasvanud puittaimede võra projektsiooni osakaalu krundi kogu pindalast. Samas ei saa ka miljööalal võtta seda protsenti üks ühele, sest kui ajaloolistele allikatele tuginedes tõestatakse, et alal ei olegi kasvanud kõrghaljastust, siis ei tohi seda ka nõuda.

- Kui taotletakse krundile väiksemat haljastusprotsenti, siis tuleb planeeritava ala hulka haarata terviklik kvartaliosa, kus on võimalik näidata haljastuse ümberjaotamine nii, et mõnel krundil jääb see väiksemaks ja teisel suureneb. See eeldab mitmete krundiomanike koostööd ühes suunas.

- Miljööväärtuslikul hoonestusalal tuleb maksimaalselt säilitada kruntidel ja puiesteedel väärtuslik piirkonnale iseloomulik haljastus.
- Miljööväärtuslike hoonestusalade maastikuline olemus põhineb olemasolevale õuehaljastusele ning täiendavate ehitusmahtude määramisel tuleb lähtuda õuehaljastuse maksimaalse säilitamise ning krundi haljastuse osakaalu tagamise nõudest.
- Õuede haljastamisel istutada alale sobivaid traditsioonilisi põõsa- ja puuliike.
- Väärtusliku haljastusena hinnatud aladele (pargid, avalikud haljasalad, krundisisene haljastus jne) ei ole lubatud rajada hoonestust.

Autori märkus: Tingimusse tuleb lisada, et lubatud ei ole rajada nendele aladele ka parkimiskohti ega muid rajatisi.

Ehitusmäärusi on Põhja-Tallinna linnaosas kehtestatud vaid Pelgulinnas.[211] Ehitusmääruse § 5 järgi tuleb Pelgulinna asumis: [212]

- Säilitada ja täiendada olemasolevaid puiesteid, tänavaäärse kõrghaljastuse täiendamise kõrval rajada juurde ka madalhaljastust – hekke, põõsaid ja lillepeenraid.
- Krundi haljastatud osa peab moodustama vähemalt 40% krundi suurusest, sellest 20% peab moodustama kõrghaljastus või tuleb tagada kõrghaljastuse rajamise võimalus.

Autori märkus: Ehitusmääruses kontekstis on krundi kõrghaljastuse protsent krundil paikneva ehitusõiguseta kõrghaljastusega ala suhe krundi pinnaga. See ei ole väga täpne ja võib juhtuda, et inimene istutab 20% oma krundist kõrgeks kasvavaid puid täis, arvestamata täiskasvanud puu võra laiusega. Seega tuleb täpsustada, et krundi kõrghaljastuse protsent näitab täiskasvanud puittaimede võra projektsiooni osakaalu krundi kogu pindalast. Samas ei saa ka miljööalal võtta seda protsenti üks ühele, sest kui ajaloolistele allikatele tuginedes selgub, et alal ei olegi kasvanud kõrghaljastust, siis ei tohiks seda ka nõuda.

[211] Ehitusmäärus on soovitusliku iseloomuga dokument.
[212] Pelgulinna ehitusmäärus. (2005).

- Vajadusel koostada olemasoleva haljastuse hindamine eesmärgiga säilitada väärtuslik kõrghaljastus ning väheväärtuslik haljastus asendada vähemalt samas mahus.

Autori märkus: Miljööalal tuleb olemasoleva haljastuse hindamisel lähtuda nii Tallinna määrusest[213] kui ka tervisliku seisundi hinnangust[214]. Väga positiivselt mõjub, et ära on märgitud väheväärtusliku haljastuse asendamine.

- Krundi heakorrastamisel säilitada või kavandada linnaosale tüüpilisi õuede ja aedade kujundamise võtteid, nagu hekid, lillepeenrad, liivakastid lastele elamute vahetus läheduses ning krundi sügavuses viljapuud, marjapõõsad ja muru.

Kokkuvõttes eelnevad punktid, võib väita, et miljööväärtuslikel hoonestusaladel:

- tuleb maksimaalselt säilitada kruntidel ja puiesteedel väärtuslik piirkonnale iseloomulik haljastus. Eelnevatest peatükkidest on selgunud, et agulilaadses miljööalal on iseloomulik tarbeaed, puittaimedest marjapõõsad ning vilja- ja lehtpuud; aedlinnalaadses miljööalal tarbe- ja iluaed, puittaimedest marjapõõsad ning vilja- ja lehtpuud ning dekoratiivsed põõsad; stalinistlikus stiilis kujundatud miljööalal puiesteede ja alleede haljastuslikud elemendid ning sisehoovide haljastus;
- tuleb lähtuda õuehaljastuse maksimaalse säilitamise ning krundi haljastuse osakaalu tagamise nõudest. Täpsustada kõrghaljastuse protsenti krundi pinnast, mis nii üldplaneeringu kui ka ehitusmääruse kontekstis ei olnud arusaadav;
- tuleb olemasoleva haljastuse hindamisel lähtuda nii puittaime väärtusklassist kui ka tervisliku seisundi hinnangust;
- hea näitena võib välja tuua Pelgulinna ehitusmääruse, milles oli ära toodud, et väheväärtuslik haljastus asendada vähemalt samas mahus.

[213] Vt: Puu raieks ja hoolduslõikuseks loa andmise tingimused ja kord. (2011)
[214] Vt: Nurme, S. (1997).

7 MILJÖÖVÄÄRTUSLIKE HOONESTUSALADE PUITTAIMEDE INVENTEERIMINE

Käesolevas peatükis kirjeldatakse peamisi väärtusi, millele tähelepanu pöörata miljööväärtuslikel hoonestusaladel kasvavate puittaimede inventeerimisel.

Miljööväärtuslikul hoonestusalal tuleb analüüsida ja hinnata:

- alale iseloomulikku haljastust, selle paigutust tänaval ja krundil;
- krundi haljastuse vastavust istutusskeemile või kavandile;
- tänavahaljastust ja vastavust kavandile või planeeringule.

Miljööväärtuslikul alal kasvavaid puittaimi tuleb hinnata terviklike kompositsioonide kaupa. Iga hinnatud objekti kohta tuleb anda hinnang selle haljastuslikule väärtusele. Haljastusliku väärtusena mõeldakse selle töö kontekstis komplekshinnangut, mille määramisel arvestatakse järgnevaga:

- üksiku puittaime või haljastusliku elemendi (hekk, puuderida jms) tervislik seisukord ja sellest tulenev perspektiivsus;
- puittaime või haljastusliku elemendi liik/ liigiline koosseis ja sobivus omaaegse planeeritud istutusskeemiga;
- üksiku puittaime või haljastusliku elemendi sobivus ja esteetiline ning funktsionaalne otstarbekus antud kohas;
- krundi või tänavahaljastuse kujunduslahenduse terviklikkus.

Miljööväärtuslikul hoonestusalal puittaimede hindamiseks tuleb lähtuda Tallinnas kehtivast haljastusliku väärtuse hindamise korrast[215] ning soovitavalt arvestada metoodilise eeskujuna ka Tartus kasutatavat puittaimede tervisliku seisundi hindamise skaalat[216]. Ainult väärtuse hindamine ei pruugi anda õiget otsust puu allesjätmiseks või maharaiumiseks. Võib juhtuda nii, et Tallinna korra järgi hinnatud väheväärtuslik remmelgas või pihlakas võib olla tervislikust seisundist lähtuvalt kahjustamata, terve puu, aga väärtusklassilt väheväärtuslik ning seega likvideeritakse.

[215] Puittaimestiku ja haljastuse inventeerimise kord. (2006).
[216] Nurme, S. (1997).

Miljööalal kasvava puittaimestiku ja haljastuse inventeerimisel tuleb väärtustada järgmisi komponente, mis kannavad endas kunagist ajastut:

- nn agulilaadses miljööalal tarbeaed, puittaimedest marjapõõsad ning vilja- ja lehtpuud;
- aedlinnalaadses miljööalal tarbe- ja iluaed, puittaimedest marjapõõsad ning vilja- ja lehtpuud ning alale iseloomulikud dekoratiivsed põõsad;
- stalinistlikus stiilis kujundatud miljööalal puiesteede ja alleede haljastuslikud elemendid ning sisehoovide haljastus;
- jne

Haljastuse hindajal või uuendajal tuleb enne miljööala haljastuse muutmist tutvuda ajalooliste materjalidega:

- krundijaotusplaanidega;
- haljastusplaanidega;
- istutusskeemidega:
- jms kavanditega.

Tuleb hoida ja väärtustada miljööala identiteeti. Oluline on säilitada maksimaalselt ajaloolist krundikasutust. Võimalikult ulatuslikult kasutada piirkonnas traditsioonilisi aia planeerimise võtteid ja puu- ning põõsaliike. Lisaks kõrghaljastuse hoidmisele pöörata tähelepanu ka viljapuuaedade säilitamise vajadusele. Kui ei soovita saakikandvaid liike, siis võib need asendada dekoratiivviljapuudega. Säilitada ja täiendada aedades ka põõsarinnet. Vanade puude asendamiseks tuleb valida liike, mis sobivad ümbruskonnaga ja nende traditsioonidega ning mis on linnatingimustega paremini kohanenud. Uued või ajastule võõrad liigid moonutavad ajalooliselt väljakujunenud miljööd. Aedviljapeenrad võib asendada maitsetaimepeenardega, püsi- ja suvelillepeenardega.

8 ARUTELU JA JÄRELDUSED. ETTEPANEKUD HALJASTUSE VÄÄRTUSTAMISEKS MILJÖÖALADEL

Eelnevaid peatükke kokkuvõttes võib öelda, et Põhja-Tallinna puitasumeis ja aedlinlikel aladel leidub kõige rohkem lehtpuid. Kalamaja miljööalal oli kõige levinumaks puittaime liigiks aed-õunapuu, Pelgulinnas harilik vaher ning Kelmikülas harilik pärn. Viljapuid oli igas asumis märgitud nii kasvavate kui ka soovitustena. Okaspuid kasvas uuritud aladel üksikuid isendeid, aga nagu avatud intervjuude käigus tõdeti, siis üksikud okaspuu liigid toovad aeda rohelist värvi ka talveks ning ei mõju võõralt. Uuritud allikatest ja avatud intervjuudest selgus, et järjest enam väärtustatakse neid alasid säilinud tervikliku elukeskkonna tõttu. See koosneb hoonetest, rohkest haljastusest, tänavatevõrgust, hoonestusviisist jm eripäradest. Oma hoov on arhitektuuri kõrval oluline väärtus, millest suuresti sõltub kunagiste alade muutumine kõrgelt hinnatud elukeskkonnaks. Emotsionaalses mõttes hinnati seda, et aknas paistab õunapuu ja saab minna hommikukohvi nautima oma aeda. Iseloomulikud tänavaäärsed kõrged piirded endistes agulites on säilinud ja seega oled ka võõraste pilkude eest kaitstud.

Senisest enam tähelepanu tuleb pöörata ka tänavahaljastusele, mis samamoodi iseloomustab eelnevaid piirkondi ja mille olemasolu ja heakord mõjutab oluliselt piirkonna elukvaliteeti. Tänavahaljastus on miljööaladel olulise tähtsusega, sest inimesed armastavad liikuda jalgsi ja jalgrattaga. See rikastab tänavaruumi ilmet ja on ka üks eeldusi, miks inimesed soovivad tänaval viibida. Tänavahaljastusel on ka müra summutav ja õhku puhastav funktsioon, samuti toob see tänavale elurikkust – linnulaulu. Tänavahaljastusele on iseloomulik tänavahaljastusel ühtse rütmiga istutatud ühevanused puuderead. Puude hooldamisel on oluline ruumilise mõju säilitamine ja tagamine. Tänavahaljastuse ühtlase visuaalse ilme hoidmiseks tuleb eemaldada isetekkelised puud, mis ei harmoneeru puiestee rütmiga, kasvavad reast välja ning on liigiliselt ülejäänud reast teravalt eristuvad. Liigid võib asendada tänapäeval linnasaastele vastupidavamate liikidega, aga sel juhul kogu tänava ulatuses, mitte üksikult.

Stalinistlike hoonestusega aladel, kus hoonestus ja haljastus moodustavad teadlikult planeeritud linnamaastikulise terviku, tuleb võimalikult ulatuslikult säilitada asumi algkavandisse kuuluvad haljastuselemendid, nagu alleed, hekiread, avarad haljastatud ühishoovid, väikevormid jms.

Miljööväärtuslikul alal on oluline end kurssi viia ala arenguloogа ning teha vaatluste teel ja ajalooliste plaanide abil selgeks haljasalade kujundusprintsiibid, et saaks määratleda puud-põõsad, mis võivad olla algse kompositsiooni osad. Väga oluline on teostada haljastuse inventeerimisi ja selleks eelnevalt koostada metoodika, millega määratakse kindlaks inventeerimise eesmärk, välitööde aeg ja kestus, valdkonnad, mida on vaja hinnata, ning selleks vajaminevad töövahendid, mõõtmismetoodika ja hindamisskaalad ning lõpparuande sisu ja vorm.

Käesoleva töö raames uuritavatest detailplaneeringute seletuskirjadest leidus erinevaid soovitusi miljööalal olemasoleva puittaimede asendamiseks. Vaadeldes ja analüüsides erinevaid miljööalasid ning mõistes, mis on miljööväärtuslik haljastus võib miljöösse mittesobivate näidetena välja tuua Pelgulinna asumisse Rohu tn 16 kinnistu detailplaneeringuga soovitatud ebaregulaarse okaspuuliikidest heki rajamist, mille liikideks soovitati harilikku elupuud, ebaküpressi, kanada kuuske, kadaka erinevaid vorme).[217] Selline hekk ei sobi miljöösse, sest nimetatud okaspuude liigid ei ole ajalooliselt kasvanud sellel alal ning peale hariliku elupuu ei ole nad ka hekitaimeks sobivad. Eelistada tuleb miljööalale iseloomulikke taimi, näiteks harilikku sirelit.

Käeoleva tööga tehakse ettepanek käsitleda miljööväärtuslikul hoonestusalal viljapuid kui miljööd kujundavat komponenti ning viljapuu raiel tuleb asendada see viljapuuga või kui ei soovita saakikandvat puud, siis asendada see dekoratiivviljapuuga. Esitada tuleb tingimused olemasoleva haljastuse säilitamise, korrastamise või rajamise kohta tulenevalt alal väljakujunenud traditsioonidest.

8. mail 2014. aastal toimunud avatud intervjuu käigus Suur-Patarei 21b elanikega selgus, et suurimaks miljöö lõhkumiseks peetakse seda kui tänaval parkimine muutub tasuliseks ja

---

[217] Sumberg, S. (2003). Rohu tn 16 kinnistu detailplaneeringu seletuskiri. — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=100392 (15.05.2014)

sellega seoses muutub parkimise eest tasumine ülejõukäivaks ning parkimine tuleb lahendada krundisiseselt. Parkimisküsimuse reguleerimine on nõutav ka juhul kui hoone korrastamise käigus muudetakse korterite arvu. Aga mis saab sel juhul aiast – miljööst? Nn autostumine ei tohi mõjutada muid väärtusi st halvendada elukeskkonna tingimusi, linnakeskkonnas on oluline säilitada rohelust nii palju kui võimalik. Intervjueeritavate ja autori arvates ei tohi parkimist korraldada haljastuse arvelt, vaid tuleb leida muid lahendusi. Käesoleva tööga tehakse ettepanek, et miljööala kitsad tänavad võimalusel muuta ühesuunaliseks, kasutada liikluse rahustamisvõtteid, markeerida tänaval parkimiskohad ning korraldada lumekoristus ajutiste liiklusmärkidega. Selle tulemusel säilib tagaaed niisugusel kujul nagu see on – tarbe- ja iluaiana ning tagada seeläbi piirkonna elurikkus.

Puittaimede istutamiseks ja hooldamiseks on soovitav kasutada Liis Schultsi koostatud juhendmaterjali Kuressaare vanalinna haljastuse hooldamiseks[218] ning Sulev Järve ja Väino Eskla raamatut „Puude ja põõsaste lõikamine“.[219]

Lisaks eelnevatele ettepanekutele tuleb arvestada ka Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioonis sätestatud tingimustega ning arvestada nende juures ka käesoleva töö autori kommentaare. Samuti ei tohiks miljööaladel ka kõrghaljastuse protsenti võtta üks ühele, sest kui ajalooliselt ei ole krunt kaetud kõrghaljastusega ei tohiks seda ka nõuda. Sel juhul võibki alale tekkida soovimatu hekk vajaliku protsendi täitmiseks. Linnaruumis kruntide siseselt eelistada suurtele puudele kõrgemaid põõsaid või madalamaid puid, et säilitada aias avarus ja valgus.

Miljööalade kaitsmise eesmärgiks ei ole nende säilitamine muutumatutena, vaid nende uuendamisel on oluline säilitada neile iseloomulikud miljöötekitajad. Selleks võib olla linnaruumi struktuur, tänavatevõrk, arhitektuur ning muud miljööd kujundavad elemendid ja tegurid. Üks väga oluline ja kõiki neid elemente raamiv ja esiletõstev osa on haljastus.

---

[218] Vt: Schults, L. Kuressaare vanalinna haljastus. [WWW] http://www.kuressaare.ee/uus/public/Kuressaare_vanalinna_haljastus_juhendmaterjal.pdf (20.03.2014)
[219] Vt: Järve, S., Eskla, V. (2010). Puude ja põõsaste lõikamine. Tallinn : Varrak.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö on täitnud oma eesmärgi, milleks oli hinnata ja määratleda puittaimede rolli miljööväärtuse osana ning uurida, kas lisaks tavapäraste meetoditega hinnatavatele karakteristikutele on miljööväärtuslike hoonestusalade puittaimedel mingeid erisusi seisundi või väärtuse hindamisel ning defineerida väärtusi, mis iseloomustavad miljööväärtuslike alade haljastust.

Töö esimeses osas leiti vastused küsimustele, mis on miljöö ja kuidas on määratud miljööväärtuslikud hoonestusalad. Täpsemalt käsitleti Põhja-Tallinna linnaosas määratud või üldplaneeringu tööversiooniga määramisel miljööalade kujunemist ja hoonestust. Teises osas kirjeldati kirjandus- ja arhiiviallikate põhjal peamisi karakteristikud, mis iseloomustavad teatud tüüpi miljööväärtuslike hoonestusalade haljastust. Samuti arutleti kuidas on miljööalade haljastus ja funktsioon ajas muutunud. Tänapäeval miljööaladel kasvavast haljastusest ülevaate saamiseks vaadeldi haljastuslikke hinnanguid kehtivates detailplaneeringutes või muudes haljastuslikku hinnangut sisaldavates projektides. Kalamaja asumi elanikega tehti avatud intervjuud, mille põhjal saadi teada elanike arvamus neid ümbritsevast keskkonnast. Kolmandas osas võeti eelnev kokku ja tehti arutelu käigus järeldused, ettepanekud ja anti soovitused miljööaladel haljastuse hindajatele, projekteerijatele ja elanikele.

Magistritöös käsitleti Põhja-Tallinna linnaossa erinevatel ajastutel rajatud piirkondi: Kalamaja, Pelgulinn, Kelmiküla, Kopli liinid, Kopli-Niidi, Sirbi, Laevastiku ja Pelguranna. Tööga jõuti järeldusele, et haljastusel on miljööaladel oluline roll, sest hooned ilma ümberkaudse haljastuseta ei mõju nii väärtuslikena. Õigusaktide analüüsi tulemusel jõuti järeldusele, et miljööväärtuslike hoonestusalade kasvavate puittaimede hindamisel saab kasutada tavapäraseid meetodeid, puu väärtuse kõrval tuleb anda hinnang ka tema tervislikule seisundile, et saada täielikum ülevaade puu seisukorrast, ning arvestama

ajastuga, mida inventeeritav ala endas kannab. Miljööalal haljastuse hindajal või uuendajal tuleb väärtustada komponente, mis iseloomustavad seda ala kõige enam: endistes agulites tarbeaeda, puittaimedest marjapõõsaid ning leht- ja viljapuid; aedlinnalaadsetes tarbe- ja iluaeda, puittaimedest marjapõõsaid ning leht- ja viljapuid ning alale iseloomulikke dekoratiivseid põõsaid; stalinistlikus stiilis kujundatud aladel puiesteid ja alleede haljastuslikke elemente ning sisehoovide haljastust jne. Arvesse tuleb võtta ajalooliste materjalide olemasolul krundijaotusplaani, haljastusplaani, istutusskeemi vms kavandeid. Eelkõige tuleb hoida ja väärtustada miljööala identiteeti. Oluline on säilitada maksimaalselt ajaloolist krundikasutust. Võimalikult ulatuslikult kasutada piirkonnas traditsioonilisi aia planeerimise võtteid ja puu- ning põõsaliike. Lisaks kõrghaljastuse hoidmisele pöörata tähelepanu ka viljapuuaedade säilitamise vajadusele. Kui ei soovita saakikandvaid liike, siis võib need asendada dekoratiivviljapuudega. Vanade ja haigete puittaimede asendamiseks tuleb valida liike, mis sobivad ümbruskonnaga ja nende traditsioonidega ning mis on linnatingimustega paremini kohanenud. Uued või ajastule võõrad liigid rikuvad ajalooliselt väljakujunenud miljööd. Aedviljapeenrad võib asendada maitsetaimepeenardega ja/või püsi- ja suvelillepeenardega.

Magistritöö praktiline väljund, täita osaliselt „Tallinna haljastu tegevuskava aastateks 2013–2025” püstitatud eesmärk, milleks on miljööväärtuslike hoonestusalade haljastu väärtustamine, on õnnestunud. Käesoleva töö põhjal saab koostada miljööväärtuslike hoonestusalade puittaimede inventeerimise metoodika, millega määratakse kindlaks inventeerimise eesmärk, välitööde aeg ja kestus, valdkonnad, mida on vaja hinnata, ning selleks vajaminevad töövahendid, mõõtmismetoodika ja hindamisskaalad ning lõpparuande sisu ja vorm. Tööd saab kasutada ka alusena miljööalade haljastuse põhjalikumal uurimisel, nt haljastamiseks sobivate materjalide ja liikide väljaselgitamise metoodika välja töötamisel, puittaimede liikide kohta infovoldiku koostamisel jms.

Kõige tähtsam, mida peaks miljööalal tegutsev hindaja, inventeerija, planeerija, projekteerija, elanik või kes tahes meeles pidama on see, et miljööalade kaitsmise eesmärk ei ole nende säilitamine muutumatutena, vaid nende uuendamisel on oluline säilitada neile iseloomulik.

THE LANDSCAPING OF THE HOUSING AREAS OF CULTURAL AND ENVIRONMENTAL VALUE ON THE EXAMPLE OF NORTH TALLINN CITY DISTRICT

Summary

The purpose of the present master`s thesis is to assess and define the role of woody plants as a part of cultural and environmental value and to study whether the characteristics of woody plants in housing areas of cultural and environmental value, evaluated in addition to the common methods, have any differences in assessing their condition or value, and also to define values characterizing landscaping of housing areas of cultural and environmental value.

The present paper consists of three parts. In the first part the questions ‘what is milieu?’ and ‘how housing areas of cultural and environmental value are determined?’ are answered. Forming and housing the areas of cultural and environmental value determined in North Tallinn city district or being determined in the working draft of master plan are treated more precisely. The second part describes the main characteristics of landscaping housing areas of cultural and environmental value of certain type based on literary and archival sources. How landscaping and function of areas of cultural and environmental value have changed in time is also discussed. Landscaping evaluations in valid detailed plans or other projects containing landscaping evaluation are being observed in order to get the overview of greenery growing in areas of cultural and environmental value today. The overview of today`s garden function is based on open interviews with the inhabitants of Kalamaja settlement. The third part summarizes the above and provides conclusions and propositions in the course of discussion. Also recommendations to the valuers, designers and inhabitants of the areas of cultural and environmental value are provided.

The master`s thesis observes the areas of North Tallinn city district established in different eras: Kalamaja, Pelgulinn, Kelmiküla, Kolpi lines, Kopli-Niidi, Sirbi, Laevastiku and Pelguranna. It comes to the conclusion that ordinary methods can be used for assessing

woody plants in housing areas of cultural and environmental value. The valuer or renewer of greenery in the area of cultural and environmental value has to assess components characterizing the area the most: vegetable gardens in former slums, of woody plants berry bushes and fruit trees; vegetable and pleasure gardens in garden-suburb-like areas, of woody plants berry bushes and fruit trees and ornamental bushes typical of the area; alleys and their greenery elements, the greenery of the courtyards etc. in areas designed in the Stalinist style. The projects of allotment plan, planting plan and planting scheme have to be taken into consideration, if such historical source materials exist. The identity of the area of cultural and environmental value has to be preserved and valued primarily. It is important to preserve the historical plot use maximally and to use the traditional methods of garden planning and traditional tree and bush species in the area as much as possible. In addition to preserving high vegetation attention has to be drawn to the need of preserving fruit trees. If crop bearing species are not wanted, they can be replaced with ornamental fruit trees. One has to choose species that fit to the environment and their traditions in order to replace old and sick woody plants and that have better adapted in urban conditions. New or species foreign to the era ruin the historically developed milieu. Fruit and vegetable beds can be replaced with beds of perennial and summer flowers and herbs.

The practical value of the master`s thesis – to partly achieve the goal set in „Development plan for green areas in Tallinn 2013-2025“ – to value the green structure of housing areas of cultural and environmental value is accomplished. The methodology for inventorying woody plants in housing areas of cultural and environmental value can be compiled based on this paper. The methodology helps to determine the purpose of inventory, time and duration of field work, areas that need to be evaluated, and work equipment, measurement methodology and evaluation scales, and content and form of final report.

The purpose of protecting areas of cultural and environmental value is not their unchangeable preservation, but it is important to preserve the milieu creating characteristic to them when they are renewed. It can be the structure of urban space, street network, architecture and other elements and factors shaping the milieu. One very important part that frames and highlights the elements is landscaping.

KASUTATUD KIRJANDUS

Kasutatud arhiiviallikad:

Eesti Arhitektuurimuuseum (EAM):

EAM.4.13.55

EAM.11.2.1, lk 2

EAM.25.3.8

EAM.35.4.264

EAM.35.4.281

EAM.35.4.282

EAM.35.4.284

EAM.35.4.289

EAM.35.4.292

EAM.46.2.48

Eesti Rahvusarhiiv (ERA):

ERA.T-2.4-1.5206, lk 3-5

Tallinna Linnaplaneerimise Ameti arhiiv (TLPA):

TLPA.7064

TLPA.7361

TLPA.19551

Kasutatud digitaliseeritud arhiiviallikad:

Eesti Ajalooarhiiv (EAA):

EAA.5631:1137 — *Eesti muuseumide veebivärav*. [WWW] http://www.muis.ee/museaalview/2074206 (22.04.2014)

EAA.2111.1.15414 — *Fotode Infosüsteem.* [WWW] http://www.ra.ee/fotis/index.php?type=2&id=707490 (08.03.2014)

EAA.40205 — *Eesti muuseumide veebivärav*. [WWW] http://www.muis.ee/museaalview/2080632 (22.04.2014)

Eesti Filmiarhiiv (EFA):

EFA.212.0-30734. — *Fotode Infosüsteem.* [WWW] http://www.ra.ee/fotis/index.php?type=2&id=110284 (16.03.2014)

EFA.664.0-198393. — *Fotode Infosüsteem.* [WWW] http://www.ra.ee/fotis/index.php?type=2&id=36013 (08.03.2014)

Harjumaa Muuseum (HMK):

HMK.2817 — *Eesti muuseumide veebivärav*. [WWW] http://www.muis.ee/museaalview/1833629 (13.05.2014)

Tallinna Linnamuuseum (TLM):

TLM.6577:109 — *Eesti muuseumide veebivärav*. [WWW] http://www.muis.ee/museaalview/2372858 (16.03.2014)

TLM.6577:117 — *Eesti muuseumide veebivärav*. [WWW] http://www.muis.ee/museaalview/2372895 (14.02.2014)

TLM.2980 — *Eesti muuseumide veebivärav*. [WWW] http://www.muis.ee/museaalview/1957110 (04.05.2014)

Tallinna Linnaarhiiv (TLA):

TLA.149.5.771 — *Tallinna Linnaarhiivi Kaardikogu*. [WWW] http://www.tarkvarastuudio.ee/tallinn_linnaarhiiv/149-5-771.htm (14.02.2014)

TLA.149.5.818 — *Tallinna Linnaarhiivi Kaardikogu*. [WWW] http://www.tarkvarastuudio.ee/tallinn_linnaarhiiv/149-5-818.htm (14.02.2014)

Kasutatud kirjandusallikad:

Bruns, D. (1993).Tallinn. Linnaehituslik kujunemine. Tallinn : Valgus.

Bruns, D. (1998). Tallinn. Linnaehitus Eesti Vabariigi aastail 1918-1940. Tallinn : Valgus.

Eensalu, M., Tallinna Kultuuriväärtuste Amet. (2013). Funktsionalistlik maja. Eramu ja väike kortermaja. Tallinn : Tallinna Kultuuriväärtuste Amet.

Hein, A. (2007). Aed ja aeg. Piirjooni eesti aiakunsti vanemast ajaloost. — *Eesti pargid 1*. Tallinn : Keskkonnaministeerium ; Muinsuskaitseamet : Varrak.

Hirsjärvi, S., Remes, P, Sajavaara, P. (2010). Uuri ja kirjuta. Tallinn : Kirjastus Medicina.

Juske, J. (2013). Lood unustatud Tallinnast. Tallinn : Kirjastus Pegasus.

Järve, S., Eskla, V. (2010). Puude ja põõsaste lõikamine. Tallinn : Varrak.

Kalm, M. (2001). Eesti 20. sajandi arhitektuur. Tallinn : Prisma Prindi Kirjastus.

Martin, A., Tallinna Kultuuriväärtuste Amet. (2011). Lenderi maja. Hoonetüübi areng ja säästev uuendamine. Tallinn : Tallinna Kultuuriväärtuste Amet.

Mäsak, E. (1981). Elutingimustest Tallinna eeslinnades 1870-1940. Tallinn : Kirjastus „Eesti Raamat“.

Mätlik, A. (1931). Iluaedade asutamise põhijooni. — *Aed*, lk 116-118.

Nerman, R. (1996). Kalamaja ajalugu. Tallinn : Robert Nerman.

Nerman, R. (2000). Pelgulinn. Kultuurikeskkonna kujunemine ja areng. Tallinn : Robert Nerman.

Nerman, R. (2002). Kopli. Miljöö, olustik, kultuurilugu 1918-1940. Tallinn : Robert Nerman.

Nerman, R. (2006). Jalutaja teejuht. Põhja-Tallinn. Tallinn : Solnessi Arhitektuurikirjastus.

Nurme, S., Nutt, N. (2012). Pargiterminite seletussõnaraamat. Keskkonnaamet.

Sepp, M. Tallinna Kultuuriväärtuste Amet. (2010). Tallinna maja. Hoonetüübi areng ja säästev uuendamine. Tallinn : Tallinna Kultuuriväärtuste Amet.

Tammet, T. (2003). Eesti pargi- ja aiaarhitektuur 1920.-30. aastatel. Tallinn : Eesti Kunstiakadeemia.

Vallner, S. (2005). Unustatud linn. Oma Kolde majad Kolde puiesteel. — *Visioon*, juuni, lk 17.

Vende, V. (1990). Ununenud Tallinn. Tallinn : Perioodika.

Välja, L., Tallinna Kultuuriväärtuste Amet. (2012). Stalinistlik maja. Kortermaja tüübid ja säästev uuendamine. Tallinn : Tallinna Kultuuriväärtuste Amet.

Kasutatud käsikirjalised allikad:

Hansar, L. (2002). Linnaehituslikult miljööväärtuslikud alad: hindamise alused ja metoodika : magistritöö. Tallinn, Eesti Kunstiakadeemia.

Mets, M. (2003). Tallinn, Põhja-Tallinna linnaosa, Lõime tänava esplanaad haljastuslik hinnang ja eskiisprojekt. Tallinn.

Nurme, S. (1997). Kadrioru pargi III osa rekonstrueerimine. EPMÜ Metsanduse teaduskond).

Põld, T. (2008). Tallinnas, Lõime tn esplanaadi rekonstrueerimine. Tartu : AS K & H.

Välja, L. (2004). Miljööväärtusliku puitasumi väärtuste määratlemine ja kaitse : magistritöö. Tallinn, Eesti Kunstiakadeemia.

Kasutatud internetiallikate loetelu:

Abner, O., Orissar, N. (2010). Kuressaare Lossipargi puittaimestiku haljastuslik hinnang. Tallinn : Tallinna Botaanikaaed. [WWW] http://www.kuressaare.ee/uus/public/Kuressaare_Lossipargi_puittaimestiku_haljastuslik_hinnang.pdf (11.04.2014)

Alatalu, R. (2012). Kümme aastat miljööalasid — *Sirp*, 20.04.2012. [WWW] http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=14671:kuemme-aastat-miljoeoealasid&catid=20:arhitektuur&Itemid=25&issue=3390 (30.04.2014)

Altmäe, A., Mölder, A., Saks, M., Unn, P., Redlich R., Miller, M. (2014). Tõhusa haljastuse rakendamine Eestis. [WWW] http://www.iluskodu.ee/doc/ehaljastus/Tohusa_haljastuse_juurutamine_Eestis_A_Altmae.pdf (03.05.2014)

AS Entec. (2004). Paljassaare ja Russalka vahelise ranna-ala üldplaneeringu seletuskiri. [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6463s39737 (09.03.2014)

AS Entec. (2004). Paljassaare ja Russalka vahelise ranna-ala üldplaneering. Väärtuslikud vaated — *tallinn.ee.* [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6463s39742 (09.03.2014)

Eensalu, M., Pihel, L. (2006). Põhja-Tallinna miljööalade inventariseerimine. Tallinn : OÜ Eensalu & Pihel. [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6456s51411 (14.03.2014)

Elvisto, T. (2006). *Saamahimu ähvardab Kopli liinid hävitada*. — Postimees, 21.11.2006. [WWW] http://uudisvoog.postimees.ee/301106/esileht/siseuudised/tallinn/229850.php (08.03.2014)

Hallas-Murula, K. (2002). Agulid ja äärelinnad: arengust nii ja teistpidi. — *Sirp*, 08.02.2002. [WWW] http://www.sirp.ee/archive/2002/08.02.02/Kunst/kunst1-1.html (30.04.2014)

Hansar, L. (2001). Seitsme Eesti väikelinna identiteedi projekt. Tallinn : Eesti Keskkonnaministeerium ja Muinsuskaitseinspektsioon. [WWW] https://www.siseministeerium.ee/public/sissejuhatus_ja_metoodika.pdf (14.03.2014)

Hansar, L. (2004). Miljööväärtused linnas. Tallinn : Keskkonnaministeerium. [WWW] https://www.siseministeerium.ee/public/vaartus_uus.pdf (19.02.2014)

Inseneribüroo KPME OÜ. (2006). Sügise tn, Toompuiestee ja Paldiski mnt-ga piiratud kvartali osa detailplaneeringu seletuskiri. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101416 (13.03.2014)

Juske, J. (2013). Ajaloorubriik: Pelguranna – muutunud tänavanimed ja läbilõige nõukogude arhitektuurist. — *Jaak Juske blogi*, 12.07.2013. [WWW] http://jaakjuske.blogspot.com/2013/07/pelguranna-muutunud-tanavanimed-ja.html?q=pelguranna (04.05.2014)

Juske, J. (2014). Tehnika tänava kaitsealused juugendmajad— *Jaak Juske blogi*, 22.02.2014. [WWW] http://jaakjuske.blogspot.com/2014/02/tehnika-tanava-kaitsealused-juugendmajad.html (03.05.2014)

Jõesaar, T. (2012). Tallinn teeb haljasalad parklateks — *Eesti Päevaleht*, 12.04.2012 [WWW] http://epl.delfi.ee/news/eesti/tallinn-teeb-haljasalad-parklateks.d?id=64239487 (30.04.2014)

Kopli liinide lähtetingimuste skeem. — *tallinn.ee.* [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6456s69502 (08.03.2014)

Kristiine linnaosa üldplaneering (tööversioon). (2014). — *Linnaplaneerimise koduleht, Tallinn.* [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/Kristiine-linnaosa-uldplaneering-2 (08.05.2014)

Lasnamäe elamualade üldplaneering. (2009). — *Tallinna Linnavolikogu otsus nr 194*, 01.10.2009. [WWW] https://oigusaktid.tallinn.ee/?id=3001&aktid=115513 (08.03.2014)

Lindpere, P. (2009). Agul ja aedlinn. — *Estonica, entsüklopeedia Eestist.* [WWW] http://stage.estonica.ee/et/Kultuur/Arhitektuur/Agul_ja_aedlinn/ (03.05.2014)

Luuk, E. (2003). Mis on miljöö? — *Sirp*, 25.04.2003. [WWW] http://www.sirp.ee/archive/2003/25.04.03/Sots/sots1-7.html (25.03.2014)

Mutso, M. (2011). Agul. — *Sirp*, 07.10.2011. [WWW] http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=13118:agul-&catid=20:arhitektuur&Itemid=25&issue=3363 (03.05.2014)

Nerman, R. (2002). Pelgulinna ilusamad aiad Ristiku ja Heina tänavalt õhkasid nostalgiast. — *Eesti Päevaleht*, 01.11.2002. [WWW] http://epl.delfi.ee/news/eesti/pelgulinna-ilusamad-aiad-ristiku-ja-heina-tanavalt-ohkasid-nostalgiast.d?id=50938144 (03.05.2014)

Nurme, S., Paju, K.-M. (2009). Rakvere haljastu ja rohestruktuur. — *Rakvere haljastu analüüs.* Tartu : Artes Terrae. [WWW] http://www.rakvere.ee/yldplaneering2030/ALUSUURINGUD/Rohealad/Rakvere_haljastu_analyys_kd_I.pdf (11.04.2014)

Nõmme linnaosa ehitusmäärus. (2004). — *Riigi Teataja* IV, 08.08.2013, 48 [WWW] https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4080/8201/3048/Nõmme%20linnaosa%20ehitusmäärus.pdf# (09.03.2014)

Nõmme linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2014). — *tallinn.ee.* [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/Nomme-linnaosa-uldplaneering (08.03.2014)

Osaühing ARHITEKTUURIBÜROO AKOS. (2013). Niine tn 8, 8b, 8e ja Soo tn 5 kruntide ning lähiala detailplaneeringu seletuskiri. http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101756 (13.05.2014)

Paldiski mnt., Endla, Lille tänavate vahelise rajooni hoonestamistingimused. — *Pealinna Teataja*, 06.05.1939, nr 32 (600). [WWW] http://dea.nlib.ee/fullview.php?frameset=3&showset=1&wholepage=keskmine&pid=s728116&nid=89931 (04.05.2014)

Paljassaare ja Russalka vahelise ranna-ala üldplaneering. (2004). — *Tallinna Linnavolikogu määrus nr 54,* 09.12.2004. [WWW] http://veeb.tallinn.ee/rannaala/ranna_web/ (09.03.2014)

Pelgulinna ehitusmäärus. (2005). — *Riigi Teataja* IV, 08.08.2013, 22 [WWW] https://www.riigiteataja.ee/akt/408082013022 (09.03.2014)

Pirita linnaosa üldplaneering. (2009). — *Tallinna Linnavolikogu otsus nr 179*, 17.09.2009. [WWW] https://oigusaktid.tallinn.ee/?id=3001&aktid=115296 (10.02.2014)

Planeerimisseadus. (2002). — *Riigi Teataja* I, 13.03.2014, 97. [WWW] https://www.riigiteataja.ee/akt/13328539 (14.03.2014)

Puittaimestiku ja haljastuse inventeerimise kord. (2006). — *Riigi Teataja* IV, 07.08.2013, 54. [WWW] https://www.riigiteataja.ee/akt/407082013054 (14.03.2014)

Puu raieks ja hooldusl̃ikuseks loa andmise tingimused ja kord. (2011). — *Riigi Teataja* IV, 09.03.2013, 56 [WWW] https://www.riigiteataja.ee/akt/409032013056 (13.04.2014)

Preem, M. (2008). Miljööalad – mis ja milleks? — *MAJA*, 02.10.2008 [WWW] http://www.solness.ee/maja/?mid=111&id=395&p=1 (25.03.2014)

Põhja-Tallinna linnaosa arengukava aastateks 2014-2018. (2013). — T*allinna Linnavolikogu määrus nr 47, 22.08.2013* [WWW] https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4060/9201/3018/1110126501.attachment.pdf (20.04.2014)

Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013). — *tallinn.ee.* [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/Pohja-Tallinna-linnaosa-uldplaneering (08.03.2014)

Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013). Miljööalade kaart. — *tallinn.ee.* [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6456s69471 (08.03.2014)

Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013). Kalamaja miljööväärtuslik piirkond. — *tallinn.ee* [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6456s69501 (08.03.2014)

Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013). Kelmiküla miljööväärtuslik piirkond. — *tallinn.ee.* [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6456s58099 (08.03.2014)

Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013). Kopli-Niidi miljööväärtuslik piirkond. — *tallinn.ee*. [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6456s58098 (08.03.2014)

Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013). Pelgulinna miljööväärtuslik piirkond — *tallinn.ee.* [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/pelgulinn-2014.pdf (08.03.2014)

Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013). Pelguranna miljööväärtuslik piirkond. — *tallinn.ee*. [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6456s58104 (08.03.2014)

Põhja-Tallinna linnaosa üldplaneeringu tööversioon. (2013). Sirbi miljööväärtuslik piirkond — *tallinn.ee*. [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6456s58103 (08.03.2014)

RAAM Arhitektid OÜ. (2009). Kopli liinide ja lähiala detailplaneering. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/TPR_DOK/DP/DP013620/DP013620139317.doc (14.03.2014)

Ranne, R. (2014). Kalamaja bluus. — *Eesti Ekspress*, 17.01.2014. [WWW] http://ekspress.delfi.ee/news/areen/areeni-kaanelugu-kalamaja-bluus.d?id=67619356 (13.05.2014)

Schults, L. Kuressaare vanalinna haljastus. [WWW] http://www.kuressaare.ee/uus/public/Kuressaare_vanalinna_haljastus_juhendmaterjal.pdf (20.03.2014)

Sumberg, S. (2003). Rohu tn 16 kinnistu detailplaneeringu seletuskiri. — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=100392 (15.05.2014)

SWECO Projekt AS. (2009). Sirbi, Kopliranna, Vasara tänava ja mere vahelise ala detailplaneeringu seletuskiri. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/TPR_DOK/DP/DP006680/DP006680139002.pdf (13.03.2014)

Tallinna arengukava 2009-2027. (2008). — *Tallinna Linnavolikogu otsus nr 129,* 19.06.2008. [WWW] https://oigusaktid.tallinn.ee/?id=3001&aktid=111699 (20.04.2014)

Tallinna haljastu tegevuskava aastateks 2013–2025. (2013). — *Tallinna Linnavolikogu määrus nr 40,* 13.06.2013. [WWW] https://oigusaktid.tallinn.ee/?id=3001&aktid=125984 (20.04.2014)

Tallinna keskkonnastrateegia aastani 2030. (2011). — *Tallinna Linnavolikogu otsus nr 107,* 16.06.2011. [WWW] https://oigusaktid.tallinn.ee/?id=3001&aktid=120867 (20.04.2014)

Tallinna linna ehitusmäärus. (2012). — *Riigi Teataja* IV, 09.03.2013, 42. [WWW] https://www.riigiteataja.ee/akt/409032013042 (20.04.2014)

Tallinna üldplaneering. (2001). — *Riigi Teataja* IV, 12.09.2013, 4 [WWW] https://www.riigiteataja.ee/akt/412092013004 (20.04.2014)

Tallinna üldplaneeringu kaart. (2001). — *tallinn.ee.* [WWW] http://www.tallinn.ee/est/ehitus/g6597s45134 (19.02.2014)

Tammet, T. (1999). Muru ja õunapuud. — *Sirp,* 09.04.1999. [WWW] http://www.sirp.ee/archive/1999/09.04.99/Kunst/kunst1-3.html (03.05.2014)

Tarto, A. (2011). Ühest kinnisvaraprojektist Kopli poolsaarel, mille katkestas II maailmasõda. — *Andres Tarto aerofotoblogi,* 13.12.2011. [WWW http://www.taevapiltnik.ee/blog/tag/sirbi/ (14.02.2014)

Teemaplaneering „Tallinna Kesklinna miljööväärtuslike hoonestusalade piiride ning kaitse- ja kasutamistingimuste määramine“. (2009). — *Tallinna Linnavolikogu otsus nr 78, 16.04.2009.* [WWW] https://oigusaktid.tallinn.ee/?id=3001&aktid=114139 (14.03.2014)

Uustal, M. (2013). Juhend elurikka linna planeerimiseks. — *SEI Tallinna väljaanne nr 22*. [WWW] http://www.seit.ee/publications/4441.pdf (20.04.2014)

Välja, L. (2008). Miljöö on väärtus. — *Postimees*, 23.04.2008 [WWW] http://tarbija24.postimees.ee/1786197/miljoo-on-vaartus (25.03.2014)

Kasutatud digitaliseeritud kehtivate detailplaneeringute loetelu:

DP005830 (säilik 20245) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=100506 (13.05.2014)

DP006260 (säilik 21729-I) — *Tallinna planeeringute register.* [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101919 (13.05.2014)

DP007400 (säilik 20855-I) — *Tallinna planeeringute register.* [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=100752 (13.05.2014)

DP008270 (säilik 20597) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101075 (13.05.2014)

DP009180 (säilik 22822-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=100110 (13.05.2014)

DP009260 (säilik 20738) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=100392 (13.05.2014)

DP010500 (säilik 22032-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101396 (13.05.2014)

DP010760 (säilik 22034-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101416 (13.05.2014)

DP013950 (säilik 23484-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101744 (13.05.2014)

DP014130 (säilik 23591-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101756 (13.05.2014)

DP015380 (säilik 22682-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101254 (13.05.2014)

DP015560 (säilik 22514-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=102377 (13.05.2014)

DP015570 (säilik 23043-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101261 (13.05.2014)

P015860 (säilik 21789-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101180 (13.05.2014)

DP017260 (säilik 22820-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101613 (13.05.2014)

DP017270 (säilik 23311-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101606 (13.05.2014)

DP017280 (säilik 23428-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101608 (13.05.2014)

DP017850 (säilik 22860-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101977 (13.05.2014)

DP018580 (säilik 23432-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101471 (13.05.2014)

DP020440 (säilik 23476-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=100351 (13.05.2014)

DP020900 (säilik 23345-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101878 (13.05.2014)

DP021100 (säilik 22515-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101895 (13.05.2014)

DP022500 (säilik 22795-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101809 (13.05.2014)

DP022630(säilik22823-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=101821 (13.05.2014)

DP022770 (säilik 23042-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=102122 (13.05.2014)

DP023180 (säilik 22931-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=102127 (13.05.2014)

DP023250 (säilik 23118-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=102135 (13.05.2014)

DP023860 — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=106711 (13.05.2014)

DP023880 (säilik 22696-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=106765 (13.05.2014)

DP024400 (säilik22320-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=107965 (13.05.2014)

DP025480 (säilik 23116-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=110660 (13.05.2014)

DP025690 (säilik 23253-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=111240 (13.05.2014)

DP027600 (säilik 23512-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=114932 (13.05.2014)

DP027970 (säilik 23309-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=115669 (13.05.2014)

DP028060 (säilik 23377-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=115811 (13.05.2014)

DP028870 (säilik 23494-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=117674 (13.05.2014)

DP029080 — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=118241 (13.05.2014)

DP029260 (säilik 23200-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=118711 (13.05.2014)

DP029270 (säilik 23344-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=118715 (13.05.2014)

DP030050 (säilik 23357-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=120845 (13.05.2014)

DP030060 (säilik 23572-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=121006 (13.05.2014)

DP031770 (säilik 23571-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=125848 (13.05.2014)

DP034970 (säilik 23626-I) — *Tallinna planeeringute register*. [WWW] http://tpr.tallinn.ee/tpr/Start.aspx?PageName=Menetlus&MLiik=DP&MID=135379 (13.05.2014)